

ФЕБРУАР 2024

ВНАК

ЧАСОПИС УЧЕНИКА ГИМНАЗИЈЕ „С. ШКЕРОВИЋ“ ПОДГОРИЦА

ЧАСОПИС УЧЕНИКА ГИМНАЗИЈЕ „С. ШКЕРОВИЋ“ ПОДГОРИЦА

ФЕБРУАР 2024

Gimnazija
Slobodan Škerović
Podgorica

ЗНАК

ЧАСОПИС УЧЕНИКА

ГИМНАЗИЈЕ „СЛОБОДАН ШКЕРОВИЋ”

ПОДГОРИЦА

Број 22

Шк. 2023/24. г.

Шк. 2023/24. г.

Корице:

Click Print – Подгорица

Координаторка:

Мирјана Перовић, проф.

Мала изложба ЗНАКА:

Актив професора ликовне умјетности

Припрема:

Младен Јанковић, проф.

Издавач:

ЈУ Гимназија „С. Шкеровић” – Подгорица

Тираж:

500

Штампа:

Click Print – Подгорица

САДРЖАЈ

СВЈЕТСКИ ДАН ПОЕЗИЈЕ У НАШОЈ ШКОЛИ	7
ИЗЛОЖБА „ДНЕВНИК ЧИТАЊА: СЛИКА ПРОЧИТАНОГ”	10
ИЗЛОЖБА „АЛ’ ЈЕ ЂАВО, АЛИ СУ МАЂИЈЕ”	13
ЊЕГОШ У СВЈЕТЛУ ФЕМИНИСТИЧКЕ КРИТИКЕ	14
ОКО <i>ЗНАКА</i> НА НОВОГОДИШЊЕМ БАЗАРУ	24
ЕРНЕСТО САБАТО – ПУТ КА ОТВОРУ НАЈВИШИХ ЈЕЗИКА	25
ОД ЛОГОСА КА МИТУ (Сценарио пројекта проф. А. Брновић и М. Поповића реализованог у нашој школи 26. децембра).....	25
ЖЕЉНИ СВИЈЕТА... ..	41
ПОРТРЕТ ДОСАДНОГ САПУТНИКА	41
ИМА ЛИ ИЗБОРА?	45
ИНВЕРЗИЈА ИЛИТИ „ЛОВЕ, А УЛОВЉЕНИ” И „РАШЧЕРЕЧЕН ОВАН ПОЗДРАВЉА СВОГ МЕСАРА! ТАКВО ЈЕ ВРЕМЕ” *	45
ПРИВИДИ И СУШТИНЕ.....	47
ПЕТПАРАЧКЕ ПРИЧЕ	47
„ПСИ ЛАЈУ, А КАРАВАН ПРОЛАЗИ“	48
ДА ЛИ СМО СВИ ПОМАЛО КРИВИ?	48
ОТУЂЕЊЕ ЧОВЈЕКА КАО ТЕМА КАФКИНОГ РОМАНА „ПРОЦЕС“.....	48
ПРОБЛЕМ СМИСЛА ЉУДСКЕ ЕГЗИСТЕНЦИЈЕ – МОТИВ КЊИЖЕВНОСТИ СВИХ ВРЕМЕНА.....	51
ЈЕСИ ЛИ И ТИ СТРАНАЦ?	52
„СТРАНАЦ”, АЛБЕР КАМИ	52
ЧАСНИ СУДЕ... ..	55
БРАНИО САМ ГОСПОДИНА МЕРСОА	55
НАТАШИН ГРИЈЕХ.....	60
САМОУБИСТВО АНЕ КАРЕЋИНЕ ИЗ УГЛА МАШИНОВОЋЕ КОЈИ ЈУ ЈЕ ПРЕГАЗИО	60
У ЗНАКУ ШКОЛСКЕ ЛЕКТИРЕ/ШКОЛСКА ЛЕКТИРА У <i>ЗНАКУ</i>	65
ПРИПОВИЈЕДАЊЕ КАО ОПСЕЦИЈА У АНДРИЋЕВОМ РОМАНУ <i>ПРОКЛЕТА АВЛИЈА</i>	65
КАРАЋОЗ – ГРОТЕСКНА ЛИЧНОСТ ТУРСКОГ ПОЗОРИШТА СЈЕНКИ	67
„ЗА ЉУБАВ, НЕ ЗА МРЖЊУ, ЈА САМ РОЂЕНА”	69
УМЈЕТНОСТ ЈЕ НАЈЈАЧЕ ОРУЖЈЕ ПРОТИВ ЗЛА	73
НЕСКЛАД ИЗМЕЂУ ЈЕДИНКЕ И СПОЉАШЊЕГ СВИЈЕТА У ЗБИРЦИ <i>КОРА ВАСКА ПОПЕ</i>	74
СВИЈЕТ ЈЕ ОВАЈ ТИРАН ТИРАНИНУ, А КАМОЛИ ДУШИ БЛАГОРОДНОЈ.....	77

ЛУНАЦИ „СЕОБА” У БЕСКРАЈНИМ ПЛАВИМ КРУГОВИМА.....	80
„УЈКА ВАЊА” – ДРАМА КАСНО СПОЗНАТЕ ПРОМАШЕНОСТИ ВЛАСТИТОГ ЖИВОТА.....	82
ДРУШТВЕНИ ПЛАН У ЧЕХОВЉЕВОЈ ДРАМИ „УЈКА ВАЊА”	83
КОМПЛЕКС ПРОМАШЕНОСТИ ЧЕХОВЉЕВИХ ЛУНАКА	89
СЛИКА ДРУШТВА У „ХАМЛЕТУ”	91
КЊИЖЕВНОСТ КАО МОСТ	93
ИСТОРИЈА И ЛЕГЕНДА У АНДРИЋЕВОМ РОМАНУ „НА ДРИНИ ЋУПРИЈА”... ..	93
ПРЕДСТАВЉАМО... ГИМНАЗИЈАЛЦЕ ПЈЕСНИКЕ.....	97
ПРЕДСТАВЉАМО... ГИМНАЗИЈАЛЦЕ ПРИПОВЈЕДАЧЕ	110
ПАД КИПЕНА.....	110
ТРЧИ!	112
ОД ПРЕВОДА ДО ПРЕПЈЕВА	114
P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM	119
ПУБЛИЈЕ ОВИДИЈЕ НАЗОН, „ПИСМА ЛЕГЕНДАРНИХ ЉУБАВНИЦА” (ЕПИСТ. I, 1-62).....	121
„ЗАКАСНЕЛО ЗРИ ЗАТАЈЕНИ ПРАМЕН ЛЕТА...”	124
„ВАРКА ОД ЛЕТА”, СТЕВАН РАИЧКОВИЋ	124
„СУНЦУ КРАЈ ЈЕ”, СТЕВАН РАИЧКОВИЋ	124
МОЋ И МИСАО О МОЋИ ВЛАДАЈУ НАД ЧОВЈЕКОМ	127
В. ШЕКСПИР, „МАГБЕТ”	127
ЧУДЕСНИ ИЗВОР ОДАКЛЕ ЈЕ СВЕ КРЕНУЛО	136
ЈАСЕНКА ЛАЛОВИЋ, „С ОНЕ БАНДЕ МОЈЕ ГОРЕ”	136
МИТОВИ СУ СНОВИ ЧОВЈЕЧАНСТВА.....	139
ЛАВИРИНТ У МИНОТАУРУ – „ФИЗИКА ТУГЕ” ГЕОРГИЈА ГОСПОДИНОВА. ..	139
ДА ЛИ ЈЕ СВАКИ ЧОВЈЕК ОСТРВО ЗА СЕБЕ?.....	142
МЕША СЕЛИМОВИЋ, „ОСТРВО”	142
ИЗ РИЗНИЦЕ ПОДГОРИЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ.....	146
СЕОБЕ КРОЗ СЕОБЕ И ДРУГУ КЊИГУ СЕОБА МИЛОША ЦРЋАНСКОГ	146
ЈЕЗИК – СВУДА ОКО НАС.....	171
МОВИНИРАНИ ФЕМИНИНУМИ – ИЗМЕЂУ СТВАРНЕ ПОТРЕБЕ И НАСИЉА НАД ЈЕЗИКОМ	171
СУБЈЕКАТ ЈЕ ПОЛУБОГ КОЈИ ВОЛИ ДА СЕ СКРИВА	173
ИМАТИ ИЛИ БИТИ?	175
МОБИЛНИ ТЕЛЕФОН И ЈА	175
СВЕ МОЈЕ ПРЕЧИЦЕ	184
ИЗМЕЂУ ЛАЈКОВА, ШЕРОВА И СРЕДЊЕ ОЦЈЕНЕ.....	184
УСПИЊАТИ СЕ ЗНАЊЕМ – НЕБОДЕРОМ, СТЕПЕНИЦАМА ИЛИ ЛИФТОМ ...	188

УНУТАР УМА.....	197
ИСТИНЕ И ИЗАЗОВИ О МЕНТАЛНОМ ЗДРАВЉУ АДОЛЕСЦЕНАТА.....	197

Драги наши гимназијалци,
Пред вама је нови број „Знака”.

Настао из жеље „да се не изгубимо у пустињи што расте”, као праг ученика филолошке гимназије, у мају 1997. године изашао је први број нашега часописа, асоцирајући ону општечовјечанску причу о „знаковима поред пута”. Десет сљедећих година филолози су стварали ризницу Гимназије: збирку радова из историјске и синхронијске лингвистике, ономастике, палеографије, семантике и, није нескромно ако кажемо, студија и есеја инспирисаних дјелима умјетничке књижевности из наставног програма (од којих је један и у овом броју), али и ван њега, те превода и препјева дјела насталих на страним језицима који су се у њој изучавали, књижевних и позоришних приказа и крипика...

Кад је уведен један, општи смјер, у Гимназији се ништа битно, заправо, није промијенило – она је за све нас „стање духа, а не само образовање по одређеном наставном програму”. Од прије неколико година, у њој су поново млади филолози, математичари, ученици двојезичних одјељења, спортисти... Програми се мијењају, Гимназија остаје...

И зато „Знак” и даље траје. Као израз и потврда истине да је прошлост увијек у садашњости, само преба пронаћи путоказе и мостове. А садашњост – нове генерације, које проналазе своје мјесто и остављају праг... И у доба савремених изазова.

Отворите корице, и пођите на путовање... Упознајте гимназијалце кроз литерарне и ликовне радове, откријте нашу пачку гледишта на различите теме – поглед на свијет ове генерације. Стићи ћете даље него што сте могли и сањати...

Јер дух нема границе – сви гимназијалци знају...

Координаторка

СВЈЕТСКИ ДАН ПОЕЗИЈЕ У НАШОЈ ШКОЛИ

Поводом 21. марта, Свјетског дана поезије, професорица црногорско–српског, босанског, хрватског језика и књижевности Маја Секуловић организовала је изложбу у холу испред школске библиотеке.

Изложба је посвећена великанима из различитих књижевности и епоха, попут: А. С. Пушкина, Ј. В. Гетеа, В. В. Мајаковског, Ф. Петрарке, Ч. Буковског, М. Црњанског, Е. А. Поа, В. Николића, Ф. Г. Лорке. На паноима, у виду колажа, представљени су исјечци из живота и стваралаштва пјесника, те препознатљиви мотиви из њихове поезије. Све то је допринијело великом интересовању ученика, који су се на непосреднији начин упознали са омиљеним писцима и њиховим дјелом. Изложбу су додатно украсили и граничници за књиге, популарни букмаркери, који су израђени специјално за ову прилику (укупно 200 примјерака).

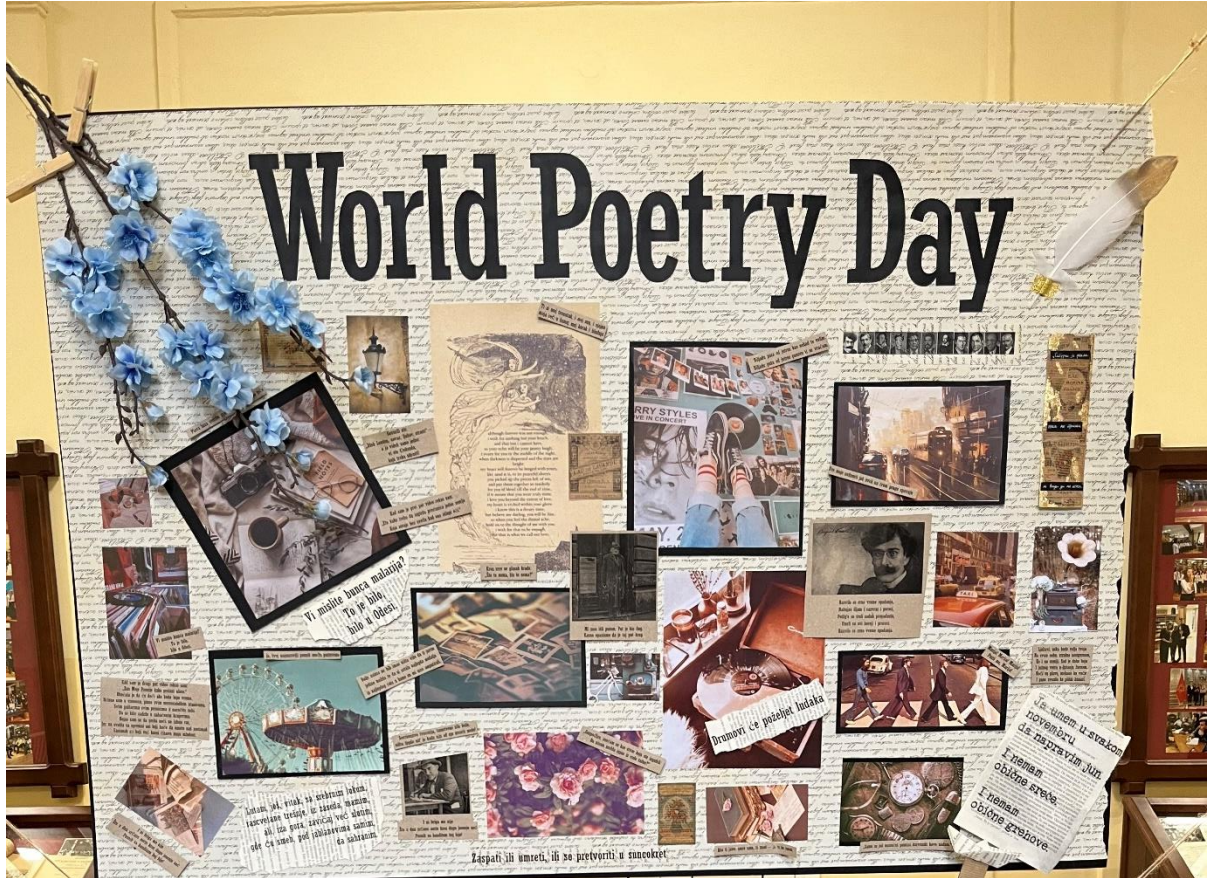
Ученице чији су панои дио изложбе су: Ксенија Деспот (Ф. Г. Лорка), Дуња Ђурановић (В. В. Мајаковски), Ана Ђукић (В. Николић), Јана Црвеница (Ч. Буковски), Тамара Андрић (В. С. Пушкин), Мина Брајовић (Ф. Петрарка), Ивона Поповић (Ј. В. Гете), Христина Живковић (Е. А. По), Андреа Пајовић (М. Црњански). Ученице које су, поред поменутих, радиле на креирању букмаркера: Теодора-Бојана Јовановић, Татјана Новак, Аника Вујовић, Дејана Благојевић, Марија Радоњић.

У уторак, 4. априла, организовано је рецитовање стихова по избору, гдје су за одрецитоване стихове ученици на поклон добили букмаркер.

И овај број нашег часописа у складу је са старом изреком да све што је записано остаје упамћено, непролазно.

World Poetry Day

Сона, изађи да скићемо...

Вито Николетић

- А ДА ИХ НИЈЕ ОНАКО ЗИМИ
НИХ ШТО ВЈЕЧНО О ЛЕТУ МИКЛЕ
МИ БИ СЕ ПРОВЕЛИ, МАО ЕДИНИМ
- МАО ПИНГВИНИ СМРЗЛИ БИ СЕ.
- ДА НИЈЕ ТИХ СНИЈУ И ТИХ
ЛИЦА ИЗ КОЈИХ ВЈЕЧНО
СУНЦЕ ГРИЈЕ...
- ... ГИМНАЗИЈАЛКЕ,
ДАНАС
СВАКОЈ ПО ПЕТИЦА
ИЗ НИВОТА,
ЛЕПОТЕ
И
Поэзије

ЧИЈА ЈИ СИ

Дрмори ће појелети лудака

ИЗЛОЖБА „ДНЕВНИК ЧИТАЊА: СЛИКА ПРОЧИТАНОГ”

У уторак, 13. јуна, у раскошном дворишту наше школе, отворена је изложба „Дневник читања: слика прочитаног”, коју је са својим ученицама организовала професорка Маја Секуловић. На изложби су презентовани дневници читања – десет свезака, десет „слика прочитаног”, који су резултат професоркиног дугогодишњег рада на предмету црногорски–српски, босански, хрватски језик и књижевност.

Ријеч је о нетипичним формама дневника читања, у којима су ученице кроз различите колаже, сликање, цртање, 3Д формате представиле књижевна дјела – књижевне јунаке, специфичне мотиве, препознатљиве сентенце, занимљивости о писцима – и дале индивидуални приказ прочитаног.

За потребе изложбе, направљен је и каталог, у којем су заступљени одабрани радови из дневника. Каталог представља новину када је ријеч о презентовању дневника широј публици, и вјерујемо да може послужити као добро наставно средство у директном раду са ученицима, како у средњим, тако и у основним школама.

Изложбу је отворила директорица Биљана Вучуровић, са жељом да ово буде један у низу Школиних пројеката који ће отворити нова врата испољавању креативности ученика и професора.

За музички дио – харфу, задужена је била ученица Елена Каљевић. Ученице чији дневници су били дио изложбе су: Дуња Ђурановић, Ксенија Деспот, Мина Брајовић, Маша Илић, Ксенија Рајковић, Анђела Бубања, Ивона Поповић, Христина Живковић, Тамара Андрић и Андреа Пајовић.

Посебну захвалност дугујемо госпођи Нађи Дуковић, као и Заводу за уџбенике, за подршку у реализацији изложбеног каталога, чије вам странице отвара овај број нашег „Знака”.

ИЗЛОЖБА „АЛ’ ЈЕ ЋАВО, АЛИ СУ МАЂИЈЕ”

Поводом Дана Његошевог рођења, професорица црногорског–српског, босанског, хрватског језика и књижевности Маја Секуловић са својим ученицама поставила је у холу испред Библиотеке изложбу „Ал’ је ђаво, али су мађије”. Изложба је посвећена женским ликовима у „Горском вијенцу”.

Поред визуелног представљања ликова и њихових карактеристика, направљено је и сто букмаркера, као и стикери, на којима су се нашли мотиви у вези са женским ликовима, а које ће, након изрецитованих Његошевих стихова по избору, ученици добити на поклон.

Ученице које су учествовале у изради материјала за изложбу: Тамара Андрић (осликавање ликова), Ивона Поповић (прављење књиге), Андреа Пајовић, Христина Живковић, Аника Вујовић, Татјана Новак, Теодора-Бојана Јовановић – израда букмаркера и стикера, Маша Митровић – шивење детаља за ношњу.

Да вас подсетимо и да остане забиљежено, прелистајте странице „Знака”.

ЊЕГОШ У СВЈЕТЛУ ФЕМИНИСТИЧКЕ КРИТИКЕ

Ове године, по други пут, славимо Његоша и његово дјело као државни празник. На дан његовог рођења поново сабирамо значај и богатство његовог опуса. На почетку, подсјећам да књижевна критика увијек полази од схватања савремености, тумачећи књижевна дјела у свјетлости данашњег, савременог осјећања и схватања умјетности. Дакле, критика мора бити осјетљива и за нова читања. У свјетлу феминистичке критике, функције женских ликова „Горског вијенца” могу се данас тумачити и у једној спорној интерпретацији. Ми ћемо данас исплести вијенац јунакињама „Горског вијенца”, чије судбине нису биле достојне патријархалне хероике, већ су у том контексту представљале испад. Митском слављењу ратничких, мушких подвига у најпознатијем Његошевом дјелу пркосе жене својим индивидуалним подвизима. Оне воде свој живот изван кодекса и хијерархија. Њихове су судбине недостојне историјског и њима тада нико није намјењивао вијенце славе.

Његошево стварање одвија се у контексту вишевијековне окупације и мушке борбе за колективно ослобођење, унутар које је појединац са својим личним потребама, жељама и слободама – на маргини. Средином деветнаестог вијека, када „Горски вијенац” и настаје, Европа признаје само идентитете ствараоца, владоца, бога и мушкарца. У таквом контексту жене су биле по страни политичке борбе. Широм свијета оне су носиле бремене свог пола, односно, рода и тако биле и остале лишене учешћа у стварању друштва и државе. Племенска Црна Гора, окупирана од стране Отоманског царства, живјела је само за једну битку и слободу, далеко од надлазеће борбе сифражеткиња за увођење женског права гласа. Заправо, у свим државама свијета, кроз историју, патријархат неопозиво контролише све друштвене, политичке и економске односе. Жена, далеко од слободе и привилегија, била је и остала жртва тадашњих, односно, данашњих система који су градили, и нажалост изградили, мушкарци. Опкољена нацијом и религијом, без којих већина држава изгледа не може да живи, жена је неријетко доживљавала судбину Антигоне или сестре Батрићеве. Жена без имена, нечија мајка, сестра, снаха и супруга, живјела је по туђој вољи и за туђи рачун. Сестра Батрићева себе пробада и гине, вјерујући како је то врхунац њеног живота и смисла. Црногорско-античким сестрама судбина је била предодређена.

Међутим, ако завиримо иза истакнутог предмета приказивања „Горског вијенца”, борбе за слободу, попут палимпсеста, долазимо до слојева у којима се препознају дјеловања слободног ЈА у тежњи ка преиспитивању колективног једногласја. Његош је тај ексклузивитет дао скоро свим женским ликовима, који се директно или посредно, кроз исповијести других ликова, сукобљавају с колективним свјетоназором.

Можемо ли спајати Његоша и феминизам? Да ли су се Његошеве јунакиње побуниле против стереотипа да је жени предодређено трпљење? Да ли су неке од њих носиоци феминистичког духа и да ли и њиховој борби сасвим пристају стихови: „Нека борба буде непрестана, нек’ буде што бит’ не може” ?

Одговор на сва питања је потврдан. „Горски вијенац” слави мушки принцип борбе, док су женски ликови пријетња том племенском кодексу. Судар мушког као израза колективног и женског као израза индивидуалног догађа се и у овом дјелу. Функције женских ликова истичу хероику индивидуалности, оне индивидуалности која карактерише и Владу у односу на главаре и њихову епску једносмјерност. Он са „брда” види више и даље од осталих, па пореди цијену улога и добитка, док племе „зебе од много мишљења” и за цијену не пита. Женски ликови су у „Горском вијенцу” пукотине у тврдом епском ткиву, као дубоки резови испуњени златом којим су Јапанци састављали разбијене скупоцјене вазе. У том контексту, женски ликови могу дјеловати деструктивно у односу на племенско једноумље. У важним племенским пословима мушкарци траже одговоре од неба и у висинама трагају за сврхом постојања. Женски, пак, ликови, везани за земаљске проблеме, својим појавама упорно стављају на искушење племенски мушки карактер, па дјелује да је Његош њима додијелио функцију преиспитивања утврђеног модела понашања.

Ружа Касанова бјежи са Мујом Алићем, пошто се међу њима развила блискост: „Ево има више но година / откад нешто међу собом главе”. Право на лични избор покреће је на самостално дјеловање, а ако тај избор поткопава брак и вјеру, два снажна стуба патријархата, онда је ријеч о храброј жени која изазива судбину. Невјерство и трагедија Руже Касанове изазивају супротна осјећања Томаша Мартиновића. Он, ганут, прича окупљеним главарима како су браћа Алићи одвели Ружу „јер је Касан брука неваљала” који је затворио „вилу у тавницу”. Ова се исповијест завршава дубоким кајањем осветника националне и мушке части: „На Симуњи стигосмо сватове, / те убисмо обадва Алића, / а кроз Турке несрећну

невјесту. / Ту смо грдно образ оцрнили / и од бога дио изгубили.” Ружа се супротставила ограничењима колектива, док је агону главара, сердара и кнежева дат простор у којем се појединац може остварити само као ратник, као дио племена. Станко Церовић у „Његошевим тајним стазама” каже да је Ружино бјекство по диктату срца – „муња која просијеца ноћ, небеска порука јунацима о цијени јунаштва и најдубља пјесничка наука”.

Тужбалица сестре Батрићеве затресла је горе. Она је та која јунацима показује што је јунаштво. Мушкарци уступају жени ријеч само када она тужи, када својим нарицањем жали мушку главу. На врхунцу своје тужбалице сестра Батрићева куне колебљиве главаре: „Главари се скаменили, / ками им у дом!” по чему се пробада. Одузимајући себи живот, достигла је тачку одлуке ка којој мушкарци и даље само теже. Тајна окупљања „под видом да мире неке главе”, епски замах у репликама, двобој ријечима, широки захват времена: од загледаности у прошлост до прорицања будућности – све је то тежња да се изгради и утврди кула мушке моћи коју жене у „Горском вијенцу” својим земаљским потребама и трагедијама разграђују.

Поред сестре Батрићеве, једино се још лик бабе вјештице јавља непосредно као учесница у радњи. Штавише, додијељена јој је предност да учествује и у разговору. Без обзира што жене нису саговорнице у овом, по облику, драмском дјелу, оне су трансверзала у осјетљивом односу између колективног и индивидуалног. У епизоди с бабом жена је представљена као опасни провокатор племенског јединства. Вјештица не припада колективу и њено зло је усмјерено на неуралгичне тачке племена – на породицу и потомство. У овдашњем народном предању постоји вјеровање да вјештице могу наудити само својима. Бабине ријечи то и потврђују: „Зла мрзnome чинит не можемо; / ако нам је мио али својта, / траг по трагу његов ископамо.” Из племенске визуре, вјештице су опасност која се схвата озбиљно. Усмена традиција вјештице и виле повезује са женским рушитељским принципом, прве раде против мира, здравља и живота, а друге су обично рушитељке здања, онога чиме се заједница културолошки и економски препознаје, а што обично велича мушког градитеља. Баба у „Горском вијенцу” свакако није вјештица, већ ту улогу игра, рачунајући на дубоко укоријењено празновјерје у племену које треба да завади. Ова епизода кореспондира са честим помињањем

Sestra Batrićeva

1. Sestra Batrićeva
2. Sestra Batrićeva
3. Sestra Batrićeva
4. Sestra Batrićeva
5. Sestra Batrićeva
6. Sestra Batrićeva
7. Sestra Batrićeva
8. Sestra Batrićeva
9. Sestra Batrićeva
10. Sestra Batrićeva

„Kuda si mi uletio, moj sokole, od divnoga jata tvoga, brate, rano?“

Diiber-Fatima

1. Diiber-Fatima
2. Diiber-Fatima
3. Diiber-Fatima
4. Diiber-Fatima
5. Diiber-Fatima
6. Diiber-Fatima
7. Diiber-Fatima
8. Diiber-Fatima
9. Diiber-Fatima
10. Diiber-Fatima

„Oči su joj dvije zvijezde, lice joj je jutro rumeno, pod vijencem gori Danica“

Ljubica Radunova

1. Ljubica Radunova
2. Ljubica Radunova
3. Ljubica Radunova
4. Ljubica Radunova
5. Ljubica Radunova
6. Ljubica Radunova
7. Ljubica Radunova
8. Ljubica Radunova
9. Ljubica Radunova
10. Ljubica Radunova

„Žena mlada, ama soko sivi, puni puške svome gospodaru“

Ruža Kasanova

• Izaziv na svim prijedajima Pavao Marinković
 • Anonimna romaneskna junakinja
 • Borila se protiv svog
 • Borila za slobodu ljubavi
 • Romantizirana i romantizirana junakinja
 • „Kasanova“ je jedna od najpoznatijih i najpopularnijih junakinja u svijetu (Kasanova)

„Ne zna žena ko je kakve vjere; stotinu će promijenti vjerah da učini što joj srce žudi“

Baba vještica

• Anonimna junakinja iz
 • Jedna od najpoznatijih i najpopularnijih
 • Žena vještica
 • Izbjela je od okupacije i
 • Izbjegla je od okupacije i
 • Izbjegla je od okupacije i

„Nije šala što si učinila; pomutila tri mučna plemena i krvavu sablju izvadila“

Snaha Andelija

• Anonimna junakinja iz
 • Žena koja je izbjegnula okupaciju
 • Žena koja je izbjegnula okupaciju
 • Žena koja je izbjegnula okupaciju

„Te ja uzmi trostruku kandžiju, uženi joj u meso košulju; vrag uteče nekud bez obzira, a ozdravi snaha Andelija.“

• Anonimna junakinja iz
 • Žena koja je izbjegnula okupaciju
 • Žena koja je izbjegnula okupaciju

ђавола, као нечастиве силе која пријети појединцу и колективу када имају потребу да консолидују снагу пред вјечитом опасношћу која им пријети изнутра и споља. Да није пријетећих сила, ваља их и измислити како кохезиона сила племенске заједнице не би попустила. Мистериозност, која окружује бабу и њена вјештичја умијења, нестаје захваљујући разборитости Владике који је и спасава каменовања. И њој, још једном женском лику, додијељена је субверзивна функција, тајно превратничко дјеловање појединца против колективног јединства.

Рушилачко дјеловање против јавног морала приписано је и Анђелији, помамљеној снахи Вука Мандушића. Њену немирну и страствену природу, колектив је тумачио као дјело самог ђавола кога је ваљало истјерати. Трезвеност су сплеле мађије, а она незасита доживљаја и непослушна, морала је проћи процес трансформације и вратити се у прихватљиво и пожељно стање по стандардима колектива. Кад нису помогли вјерски ритуали, угледни ратник Вук Мандушић узима у руке троструку канџију и бичује је док јој кошуљу у месо не утјера. Бунтовница је „оздравила”, односно саобразила се са колективним виђењем жене мајке, домаћице и слушкиње. Колектив је ефикасно чистио трагове ових жена које су чезнуле за слободом изван додијељеног оквира.

Снаха Милоњића бана, за разлику од претходних женских ликова, не предузима ништа што нарушава племенске норме. Она заједници пријети својом љепотом која изазива жудњу једног из племена. Вук Мандушић, који је чувао племенски кодекс, преваспитавајући снаху Анђелију, нашао се у опасности од гријеха. У његовом чувеном сну жена и племе ступају у веома комплексан однос. Снаха Милоњића бана измјештена је из свијета реалности у свијет ониричног. Њена појава је најблискија елементарно женском у односу на све друге јунакиње. Њена субверзија садржи се у пријетњи да поремети односе у заједници, јер: снаха Милоњића бана Вука Мандушића наводи на мисао о невјерству: „Да нијесам с Баном Милоњићем / деветороструко кумовао, / бих му младу снаху уграбио, / па с њом бјежа главом по свијету”; она, такође, нариче; а њена љепота заводи, разоружава разум и буди сумњу на ђавола, мађије или нешто теже од обоје. Визуелни и акустички елементи овдје су у функцији комплексног унутрашњег живота појединца, који тонући у сан тоне и у мрачну нутрину ероса, што не може да контролише ни мисао о предстојећој борби. Строги морални кодекс племенско-патријархалног свијета не прихвата да појединац нарушава њен систем

вриједности, те сумња на ђавола и мађије с почетка личи на покриће Мандушићевог помућеног разума. Он је свјестан, чак и у сну, да племе његову страст може толерисати само ако је она дјело неке више, слијепе и моћне силе, изван рационалног. На почетку чујемо да постоји и нешто теже од ђавола и мађија. То нешто долази из простора гдје патријархално-племенска свијест прогони силе које колектив не може да контролише и које, што је за племе најпроблематичније, покрећу појединца на акцију. Поново се сукобљавају индивидуално и колективно. Ако се у почетку само сумња на ђавола: „Ал' је ђаво, али су мађије, / али нешто теже од обоје”, у другом помињању „но ме ђаво једну вечер нагна, / у колибу ноћих Милоњића” постаје јасно да је ђаво лично одговоран за Мандушићеву лудост. Неозбиљно и лудост је све изван херојског и моралног подвига. Еротичку чешљања косе низ прса замјењује нарицање поводом трагедије ђевера Андрије, а тугованка о херојској смрти има повлашћено мјесто у патријархално-племенском друштву. Ерос наставља да лебди у њеном танком гласу изнад разума који у први план истиче поштовање према Андријиној жртви. Та борба Ероса и Танатоса,

ирационалног и рационалног, лирског и епског, индивидуалног и колективног завршиће се побједом Ероса, који води јунака у екстазу: „Тужи млада, за срце уједа, / очи горе живје од пламена, / чело јој је љепше од мјесеца – / и ја плачем ка мало дијете.” Ерос је однио побједу и у одлуци Милоњића бана да снаха не сијече вијенац у знак жалости за ђевером: „Жалије му снахин в'јенац било, / него главу свог сина Андрије”. Још један ударац племенском обичају да жене жале одсијецањем плетенице, односно одрицањем љепоте.

Љубицу Радунову, која пуни пушке своме господару док он брани њихову кућу од двјеста харачлија, арнаутских потурица, Вук Мандушић назива „соколом сивим”. О догађају у Прогоновићима он прича Владики кроз сузе због поломљеног џефердара. Међутим, у епилогу ове драматичне борбе, спасавају Радуна, али се Љубица више не помиње: „Нама жива срца попуцаше, / потрчасмо кули Радуновој,

/ око ње се покласмо с Турцима, / избависмо из куле Радуна, / ма изгоре ојађела кула." Речено је да је Радун избављен, речено је да је изгорјела кула, али како је прошла Љубица, остаје тајна. Његош је заборавио Љубицу. За њену трагедију није било мјесто у дијалогу о оружју и јунаштву којим се завршава спјев. Њена сврха је испуњена њеним доприносом мушкој борби и херојском заносу, тако да се, у духу ратничко-патријархалне хероике, за њену даљу судбину не интересује ни пјесник.

Као трагични јунак сопственог живота и контекста, Његош је подарио нашем језику најљепше љубавне, еротске стихове у пјесми „Ноћ скупља вијека". Пјесник испод монашке ризе описао је жену као савршено твореније, којој ни цијели живот није раван. Скупља је вриједност овог сна о његовој вили и љубавном заносу од читавог вијека.

Случај „Вирџинија Вулф", иако удаљен више од стотину година, није *passe*. Није *passe* ни питање које у наслову своје драме поставља Едвард Олби: „Ко се боји

Вирџиније Вулф?" Те ријечи су, заправо, пародија на пјесмицу „Ко се боји вука још?" из Дизнијеве верзије „Три прасета", и представљају, како је и сам Олби објаснио, једно веома озбиљно питање: КО СЕ БОЈИ ДА ЖИВИ ЖИВОТ БЕЗ ЛАЖНИХ ИЛУЗИЈА? Међутим, Вирџиније Вулф се треба бојати и из других разлога. Управо је

она својим писањем пробудила и охрабрила жене да су достојне сопственог простора за постојање, права на интиму. То није само сопствена соба, то је стање духа. То је сусрет са самом собом, уживање у себи, независности, у својој љепоти и својим особинама, препознавању талента. То је излазак на пучину, гдје се више неће чути команде с обале.

Међутим, колико је тешко ослободити дух жене, на примјер, у Црној Гори, од ње – мајке, сестре, супруге или, пак, вирџине, до ње – посједнице „собе“; прећи пут од понижене до самосвјесне; лишити се осјећаја горчине и страха жртве који рађају мржњу и замагљују бијесом хоризонт женске луцидности; достићи истинске висине умјетничког израза у књижевном или било којем другом стваралаштву лишеном трагике сопственог положаја; ослободити психу ограђену забранама и довести је у стање склада жеља и могућности; допустити себи трагање за дубљим суштинама изван друштвене и родне датости, помирљивости и спремности на увреде, вијековне инфериорности оне чији се глас у јавности чуо само кад тужи за мушким чланом породице; изборити се за сопствени став и размишљање који се не заснивају само на ламентирању над сопственим положајем; бавити се пословима које су мушкарци сматрали искључиво својим посједом; узети свој дио наслједства не одричући га се у име мушких потомака; узбуђити тешко стечену префињеност негдашње грубости тијела и душе; економски ојачати жену и тако јој омогућити независност; привидну равноправност учинити истинском једнакошћу са мушкарцем; па и говорити о њима поводом Дана Његошевог рођења?

Гордана Вучинић, проф.

ОКО ЗНАКА НА НОВОГОДИШЊЕМ БАЗАРУ

И ову смо годину испратили уз Новогодишњи базар у холу Школе.
Сва средства која су прикупљена захваљујући креативним, вриједним гимназијалцима одређена су у добротворне сврхе.

ЕРНЕСТО САБАТО – ПУТ КА ОТВОРУ НАЈВИШИХ ЈЕЗИКА

ОД ЛОГОСА КА МИТУ

(Сценарио пројекта проф. А. Брновић и М. Поповића реализованог у нашој школи 26. децембра)

СЦЕНА I

Сабато, мајка, отац, наратор

(Анимација космос, Сабато сједи на столици окренут леђима публици и гледа то, инструментал пјесме „My Way” у позадини.)

САБАТО (устаје након посљедњих тактова инструментала и okreће се ка публици):
Зовем се Ернесто Сабато, рођен сам 24. јуна 1911. године у селу Рохас у провинцији Буенос Ајреса. Мој отац је потицао од италијанских горштака, навикнутих на суровости живота. Он је био врхунски ауторитет. Сјећам се како сам са страхом гледао његово лице, истовремено изборано и од простодушности и од чврстине. Моја браћа и ја до краја живота памтићемо његов гвоздени систем наредби и казни.

ОТАЦ (глас се чује негдје иза сцене): Морате да испуњавате обавезе, да будете досљедни, строги према себи, да радите док не завршите започети задатак.

САБАТО: И моја мајка је била чврста, али је вјероватно насамо патила због тако енергичног и строгог карактера мог оца. Никада је нијесам чуо да се жали. Припадала је старој албанској породици и морала је достојанствено да подноси оскудицу. Морала је да прихвати тежак задатак одгајања једанаесторо дјеце.

МАЈКА (глас се чује негдје иза сцене): Синоћ си устајао и тражио да ти дам воде! Опет се понавља! Убрзо ћеш у средњу школу и у други град – Ла Плату...

САБАТО: Све се понавља, али се у дјетињству понављало мјесечарење. Дуго сам патио од тог стања, појаве или како да га већ назовем. Устајао бих, никада се не спотакнувши нити пробудивши, ишао све до спаваће собе својих родитеља, причао са мајком, а потом се враћао у своју собу без и најмање свијести о томе шта се догодило. Једина сигурност била је моја мајка. Ни она ни ја у то доба нијесмо знали да су те муке биле резултат спартанске кућне атмосфере.

ОТАЦ: Плачеш ли?

МАЈКА: Дођи до мене...

ОТАЦ: Нека остане гдје је. Зна се шта ко треба да чини, а ја морам на пут!

САБАТО: Испод грубости, мој отац је скривао своју рањивију страну: искрено и племенито срце. Дивио сам се његовој оданости пријатељима, као, на примјер, у случају кројача који се разболио од туберкулозе, па му је отац праврио друштво да возом оде на планине Кордобе. А воз је био мјесто гдје је зараза изгледала неизбјежна. Колико ћу још пута поменути воз...

(У позадини анимација воза, чују се звуци сирене.)

САБАТО: Кад су ме из мог села послали у Ла Плату на даље образовање, у тренутку када су ме смјестили у воз...

ОТАЦ: Тешко јесте, али се све мора издржати!

САБАТО: Када су ме смјестили у воз, осјетио сам како пуца несигурно тло по ком сам се кретао, али које су тек чекали најгори падови.

НАРАТОР: Младићу без свјетлости, свој тешки јад оплакујеш

твоји снови се неће вратити, срце, твој дјетињству је крај.

Земља твог дјечаштва остала је заувјек иза

само се можеш сјећати, с болом,

година њеног сјаја.

Прашина прекрива твоје тијело, нико те више не слуша,

твоји снови се неће вратити, срце, твој дјетињству је крај.

САБАТО: Но, мора се издржати, а школа у Ла Плати била је установа гдје се нијесу производили професионалци, гдје је људско биће још увијек било цјелина, гдје су људи бранили најизворније класично образовање, а мисао и поезија подједнако оличавале испољавање духа. И даље памтим једну реченицу племенитог научника какав је био Емил Бозе: *Узми истину и пронеси је свијетом.*

НАРАТОР, МАЈКА, ОТАЦ И ОСТАЛИ ГЛУМЦИ ИЗА СЦЕНЕ (заједно): Узми истину и пронеси је свијетом.

(Слика Ла Плате у позадини, чује се аргентинска фолк музика.)

СЦЕНА II

Мартин, рибар

Хуан Пабло, његов познаник

(Мартин распреда мрежу на пристаништу, са леђа му прилази Хуан Пабло, у позадини видео-снимак мора и галебова.)

ХУАН ПАБЛО: За овакво море – доста рибе.

МАРТИН (не дижући поглед са мреже): Између два југа увијек је тако.

ХУАН ПАБЛО: Опет дува. Ако настави, нема се што излазити на море.

МАРТИН: И јутрос сам те воље био, али ево (показује на рибу руком), срећа.

ХУАН ПАБЛО: Више су је имали ови... доље (главу окреће улијево, низ пристаниште, гдје неки рибари у гајбама извлаче рибу из барке). Риба им је ситна, али има је.

МАРТИН: Ситна? (Зачуђен, као да досад није знао да у мору постоји и таква риба.) За све године откад испловљавам никад нисам извлачио ситну рибу.

ХУАН ПАБЛО (Прилази Мартину и узима мрежу, чкиљи кроз једно њено окно, а онда кроз њега пробаци камичак. Понавља ту радњу.): Можда је мрежа крива.

МАРТИН: Можда. Али то је једина истина коју знам.

ХУАН ПАБЛО: За тебе је море само оно што хвата твоја мрежа.

МАРТИН: За све је...

ХУАН ПАБЛО: Хммм, мислиш, може бити да је тако (замишљено). Узмимо једног биолога. Његова мрежа је далеко осјетљивија од твоје, рецимо да он користи микроскоп. У само капљици из овога мора он би видио цијели живот! (Посљедњу реченицу изговара помало побједоносно, задовољан мишљу која се изненада јавила.)

МАРТИН: Али никада не би видио цијелу рибу.

ХУАН ПАБЛО (Не слуша га, наставља, јер човјек, кад осјети задовољство својим мислима, увијек наставља.) Кладим се да су и научници који су истраживали наше очи били у слободно вријеме рибари кад су и ту нашли мрежицу. Згодан назив.

МАРТИН: Можда се зато и каже бацити и ухватити поглед (изненада, као кад човјек препозна познату ствар у разговору који не разумије, а жели да му се придружи).

ХУАН ПАБЛО: Тако је, као мрежа, само велика, са различитим окнима па хвата и планине и дрвеће и вјеверице...

МАРТИН: И рибе...

ХУАН ПАБЛО: Али у тој стварности нема удаљених звијезда и планета, за то нам треба друга мрежа.

СЦЕНА III

Сабато, наратор, Матилда

(Сабато облачи капут, помаже му наратор. Један глумац испред њих држи огледало. У позадини се чује Брамсова III симфонија, хорн.)

САБАТО: Око шеснаесте године почео сам да се повезујем са групама анархиста и комуниста, јер никада нијесам подносио друштвену неправду. Нећу заборавити убијене раднике. И данас ми се по глави врте одређене реченице.

(Звук демонстрација се чује из позадине.)

НАРАТОР: Данас ће моћи да нас убију, али неће моћи да униште наше идеје. Оне ће остати за будуће генерације. Помозимо ближњима, помозимо слабима, утјешимо оне који плачу. Помозимо прогоњенима, угњетаванима...

САБАТО: Помозимо, помозимо... Толико је људи којима је потребна помоћ!

ГЛУМЦИ ИЗА СЦЕНЕ (узвикују):
Достојанство, правда, слобода,
осмочасовно радно вријеме, habeas
corpus!

САБАТО: Викао сам из свег гласа како бих се избавио из свог самотњачког заточеништва, а једна млада дјевојка ме је пажљиво слушала упирући у мене своје крупне очи, као да сам јадничак био својеврсно божанство. (Матилда улази на сцену и прилази Сабату.)

МАТИЛДА: Дивно говориш! Ја сам Матилда. Побјећи ћу са тобом! (Претходне реплике изговара гледајући у Сабата, а онда наставља окрећући се публици.) Толико сам чекала овај свијет и најзад дочекала! Ниједан млади човјек не може живјети у овој ужасној стварности.

НАРАТОР: И у оваквом тренутку, особа која је била најусамљенија и најзатворенија, управо због тога што је дуго живјела без љубави, која јој је толико недостајала, може бити најспособнија да је пружи другима. Љубав је оно на шта никада унапријед не можемо да рачунамо, оно што увијек спада у домен чудеса.

САБАТО: У тим временима сиромаштва и прогонства дошло је до промјене. Прво Совјетски Савез, па Париз. Матилда је са тугом прихватила моје путовање на двије године оставши скривена у кући моје мајке.

(У позадини се чује пјесма „*Sous le ciel se Paris*”, слика књижаре. У књижари наратор држи књигу и чита.)

НАРАТОР: Под сунцем Кланца Умауака,
нијемог свједока битака и крвопролића,
Велика Ријека као блистава жива вијуга.
Војске Инка, каравани заробљеника,
коњице родољуба у правцу сјевера, у правцу југа...
А потом ноћи мртве тишине,
у којима се изнова чује једино жубор Велике Ријеке,
који – полако, али сигурно –
надјачава крваве, али тако пролазне!
битке међу људима.

(Улази Сабато и гледа у наратора.)

НАРАТОР: Изволите? Могу ли Вам помоћи?

САБАТО: Мало ћу разгледати... Књижаре у Паризу су прави извор спокоја.

НАРАТОР: Само изволите.

САБАТО: Украо сам једну књигу математичких анализа и побјегао с њом сакривши је испод капута. Сјећам се тог леденог зимског предвечерја када сам читао прва поглавља; математички свијет ме је по други пут позвао на своја врата.

МАТИЛДА: О, строга математико, ја те не забрављам, од када су твоје мудре лекције, слађе од меда, преплавиле моје срце попут окрепљујућег таласа, нагонски тежим, још од колијевке, да пијем са твог извора, старијег од сунца и још увијек се сјећам како одважно крочим на свети плато твог величанственог храма.

СВИ ЗАЈЕДНО: Узми истину и пронеси је свијетом.

СЦЕНА IV

(У позадини се чује Шубертова „Серенада“.)

БРУНО, физичар, запослен у Институту „Кири“

МАРИЈА, његова колегиница

(Радња се дешава у Бруновом стану за вријеме вечере. Она је резултат мјешавине страсти према истој професији и тјелесне привлачности у животињском свијету називане нагон, којој човјек одређује и једну метафизичку димензију.)

МАРИЈА (Испија готово пуну чашу вина и враћа је на сто. Примијетивши да је Бруно нетремице гледа, срамежљиво сагиње главу и руком повлачи огрлицу која јој је висила за вратом.): Дезерт... (Погледом показа на дињу на столу полако враћајући контролу над собом.)

БРУНО: Дааа, дезерт (понавља готово механички, као човјек који се у тренутку заљубио).

МАРИЈА: Бруно, нож нам треба (сад гласније и строже него малочас, али кроз осмијех).

БРУНО (тргне се): Ах, да, нож, нож... (Пипка се по џеповима, што је уобичајена радња људи који траже ситан новац, а не нож, затим застане, па се плесне по челу.) Кухиња... (Одлази са позорнице, чује се звекет посуђа уз један јачи тресак.) Извини, нашао сам, стижем (довикнује).

МАРИЈА: Треба ли ти помоћ?

БРУНО: Могу сам (покуша, али му нож склизне са диње).

МАРИЈА: А да је окренеш?

БРУНО: Мислим да ћу моћи овако по жљебовима, нису узалуд ту.

МАРИЈА: Иха, баш је природа мислила о теби и мени, Бруно, и о нашој дињи. Звучиш као неки шарлатан, а не као научник. (Каже помало изазивачки јер је Брунова повријеђена сујета увијек забављала.)

БРУНО: Заправо као Бернарден де Сен-Пјер (одврати он побједоносно).

МАРИЈА: Као ко?

БРУНО (устаде од стола и пође ка полици за књиге, стаде да претура по њој): Сен-Пјер, француски биолог (Извади једну књигу, обриса прашину са ње па је одмаче руком од очију као да не види на близину.) Да. (Стаде да пребира по странама па кад нађе што је тражио, тутну књигу Марији у руке.) При крају стране баш то пише.

МАРИЈА (чита): Диња има кришке ради лакше породичне употребе. Којешта (рече сад посве иронично), све је ту због човјека, и диња, и дрво, и планете, и звијезде.

БРУНО: Двије хиљаде година је било тако.

МАРИЈА: Б-и-л-о, било, Бруно! (Устаде од стола па оде до средине собе и ту стаде.) Ево овако, баш као што сам ја сада на средини собе – између клавира и овог зида (руке намјести у полукруг, као што то чине балерине.) Све се окреће око човјека, цијели универзум.

БРУНО (Бруно климну главом препознавши о чему говори и лупне руком по бутини): Ахааа, Птолемејева и Аристотелова теорија. Видиш, кад сам тек дошао у Институт „Кири”, Сабато је још понекад навраћао на своје старо радно мјесто. Сјећам се да ми је говорио да генији покрећу човјечанство напријед, али кад гријеше, могу кочити његов напредак током вјекова.

МАРИЈА: Онда чекамо новог генија (промисли мало, погледа у плафон искоса па настави), нпр., Коперника (Она се тек сад измаче из центра собе, као да јој је тек помињане Коперника то омогућило.)

БРУНО: И замисли, није му било довољно што нијесмо у центру, него смо и још тамо неки трећи камен од Сунца.

МАРИЈА: Да смо барем први, најближи средишту (Марија ће замишљено, са погледом који се негдје губи). Овако све иде у неповрат, како оно написа Гете

једном: *Шта би са Еденом, нашим свијетом невиности, вјерности и поезије; оним што нам говоре чула, вјерским убјеђењима?*

БРУНО: Можда наука никад човјечанству није тражила већи уступак...

МАРИЈА: Да, али уз један краткорочни компромис. Коперник је на самртном ропцу дочекао да види своје одштампано дјело, али није примијетио да је издавач додао у наслову ријеч – хипотеза.

БРУНО: Увијек на крају дође та човјекова окорјела нарцисоидност, ја па ја:

О, Боже! ја бих могао бити затворен у једној ораховој љусци
и сматрати се краљем бескрајног простора.

СЦЕНА V

Сабато, наратор, Матилда

(Слика Париза у позадини. Чује се Рахмањинов концерт за клавир број 2 у ц-молу. На сцени је постављен сто, двије винске чаше, флаша вина. Уз њих је и њихово дијете.)

САБАТО: Опет сам у Паризу. Када сам завршио докторат из физичко-математичких наука, професор Оуси, добитник Нобелове награде за медицину, додијелио ми је стипендију и послао ме у Институт „Кири“ да тамо радим.

НАРАТОР (говор у страну, шапће ка публици): Добитник Нобелове награде даје стипендију! Хеј, нобеловац!

САБАТО: Да, тај нобеловац ми је омогућио да овог пута будем у Паризу у друштву Матилде и нашег малог Хорхеа.

МАТИЛДА (говори публици): Потпуно нови свијет за мене. Но, како то обично бива, никада ни близу утопије. Мој муж се мијења. Уочавам промјене у његовој личности.

САБАТО: Период у чувеној лабораторији подударио се са половином мог животног пута када се, према извјесним песимистима, обично преокрене смисао постојања. Током тог периода пуног антагонизама, ујутро бих се закопавао међу електрометре и епрувете, а ноћио бих у баровима са делиричним надреалистима.

МАТИЛДА: Рекох ли вам... Можете мислити какав се расцјеп назире у његовој души... Нијесам ја једина која је то примијетила, видјела је и његова надређена Ирена Жолио Кири.

(Неко из публике пита ко је Ирена Кири.)

НАРАТОР: Ирена Кири рођена је 12. септембра 1897. у Паризу као ћерка Марије и Пјера Кирија. Она је у великој мери пратила стопе својих родитеља по питању образовања и каснијег рада. Докторирала је на теми алфа-честица израчених из полонијума. Годину дана касније удаје се за Фредерика Жолија, који ће јој бити не само брачни већ и истраживачки партнер. Обоје су били веома заинтересовани за област нуклеарне физике, поготову за природну и још слабо истражену вјештачку радиоактивност. За заједнички рад додијељена им је Нобелова награда.

САБАТО: Е, та Ирена Кири, попут мајки уплашених пред дјететом које скреће с пута, узнемирила би се кад би ме видјела, онако поспаног, како долазим уморан и неуредан, око поднева. Древне силе, у неким мрачним одајама, спремале су алхемију која ће ме заувјек удаљити од безгрешног краљевства науке.

МАТИЛДА: Зар установа „Кири” није највиши циљ коме теже сви физичари?

САБАТО: Јесте, драга моја, али ја сам неиспуњен. Највеће се битке одигравају у самом човјеку. Знао сам да је мом научном животу дошао крај... Ипак, објављујем рад о космичким зрацима, о термодинамици и о квантној теорији и релативитету.

МАТИЛДА: Не треба да радиш нешто што те не испуњава, знај да је породица уз тебе (прилази му топло и подржавајуће). Нијесмо имали ништа кад смо се састали, и нека опет немамо ништа. Шта је материјално, и коме је срећу донијело?

САБАТО (устаје и иде до половине позорнице): Сјећао сам се ових ријечи док смо боравили на фарми у планинама Кордобе без текуће воде и струје. На оној истој планини гдје је некада давно био мој отац пратећи пријатеља, ја сам са својом породицом стоички подносио зиму од преко четрнаест степени испод нуле. Ту сам упознао младића, љекара, који је исто као и ја трагао за сопственом судбином. Историја га памти као Че Гевару.

МАТИЛДА И НАРАТОР (углас узвикују): Најдубље ја, најдубље ја...

(Расвјета се гаси и само један сноп свјетлости обасјава Сабата.)

САБАТО: Моје најдубље ја покушавало је да васкрсне између сумњи, несигурности и гриже савјести. Из мог унутрашњег метежа створена је моја прва књига, „Појединац и универзум”, свједочанство о дугом испитивању те мучне одлуке и носталгичан опроштај од беспрекорног универзума.

ГЛУМЦИ ИЗА СЦЕНЕ (узвикују један по један): Самовоља! Лудост! Земљи су потребни научници! Губитак врло способног физичара! Напуштање науке зарад шарлатанства!

САБАТО: Човјек је биће саздано од противрјечности: сан и јава, глупост и мудрост итд. У људском духу увијек се води борба између антагонистичких сила, и када, бар наизглед, једна од њих превлада, друга се притаји да би кад-тад избила још снажнија. Сјетите се шта се десило у Европи за вријеме великог успона енциклопедиста. Здрав разум је почео да исмијава снове, митове и магију. У исто вријеме, али не упркос томе, већ управо због тога, појављује се највећа експанзија окултизма у Европи, мистичари као што је Сведенборг...

НАРАТОР (полако иде око стола за ком су поново Матилда и Сабато): Изгубљено

Гдје си, животе мој, који си могао

да будеш, а ниси био, срећан

или можда тужно грешан,

или друго, штит или мач сам могао

бити, а нисам био? Гдје је изгубљени

предак Персијанац или Норвежанин,

гдје судба да нисам слијеп,

гдје сидро и море, гдје заборав

ко сам? Гдје ноћ ведре

која грубом ратару доноси

неук и мукотрпан дан,

како би рекао поета?

На другарицу ону, такође, мислим

која ме чекаше и можда још чека.

СЦЕНА VI

Наратор I, наратор II

(У позадини слика бројева, чује се композиција Густава Холста „Планете: Марс”. Два глумца од шперплоче праве пирамиду.)

НАРАТОР I: ПЕР-ЕМ-УС – оно што иде равно напријед у односу на УС. Шта је означавао тај посљедњи слог у називу за пирамиду, непознато је. Једна од њих, Кеопсова пирамида, свјетско чудо старог вијека, све до изградње Ајфеловог торња била је највиша грађевина на свијету. Двадесет година изградње, 2,3 милиона камених блокова, сваки у просјеку са по 2,6 тона биланс су овог подухвата. Чини се да ће бити вјечна, и хоће, али не због онога што се види.

НАРАТОР II (Говори иза завјесе, онако како је то Питагора имао обичај да чини. Негдје на пола монолога полако излази из заклона.): То је први схватио Питагора. Да је његова мисао победила, каже Сабато, Аристотелову страст за класификовањем, модерна наука би дошла прије. Вођа Питагорејске школе, рођен на Самосу, живио и умро у Италији, подучавао је да не треба јести боб, и да треба користити лан, а не вуну, те да мали бројеви имају своју симболику. Ипак, овај рационални мистик остаће упамћен по теорему која носи његово име. По нечему што нити је оригинално, нити најважније што је схватио.

НАРАТОР I: Још су Египћани знали да је за троугао страница 3, 4 и 5, $3^2 + 4^2 = 5^2$. Хиндуси су ово такође знали за троугао других димензија. Питагорејци су разумјели да је заправо оно што стоји испод појавног свијета математика. Природа је математика. Оно једно и непромјенљиво у природи су структурне форме, тј. математички односи. Зато, да се вратимо на почетак и подсјетимо поново Сабата (полако прилази пирамиди и на половини наредног цитата је руши): „Кеопсову пирамиду, саграђену од тврдог камена и уз жртвовање хиљада робова, незадрживо уништавају пустињски пијесак и вјетар; математичка пирамида која сачињава њену невидљиву, бестежинску, недодирљиву душу, одолијева налетима времена; још више, она је ван времена, нема почетка, нема краја.”

СЦЕНА VII

Сабато, наратор, Матилда

(У позадини слика универзума. Чује се композиција Густва Холста „Планете: Нептун“.)

САБАТО: Ко сам ја да пишем о универзуму, који је тако простран, богат и бескрајан? А свакако да сви ми имамо своје сопствене визије универзума, чак и ако су нејасне и непотпуне.

НАРАТОР: Зар један физичар да пише? Нико неће да се бави својим послом...

МАТИЛДА (држи књигу у руци): Ово је вриједност, нећемо одустати, нећемо и не смијемо...

САБАТО: Гледао сам Матилду, уплакану и повијену, како у рукама држи оригинал мог романа. „Тунел” је био једини роман који сам желио да објавим, а да бих то успио, морао сам да претрпим горка понижења. Сви издавачи су ме одбили. С обзиром на моје научничко образовање, ником није изгледало могуће да бих био у стању озбиљно да се посветим књижевности (окреће се ка Матилди и показује на њу).

НАРАТОР: Албер Ками је подржао... Требало је чекати, али се нашао човјек који је са нашим Сабатом дијелио исте метафизичке и етичке немире. Веома ми се допала та осорност и снага, казао је Ками у једном писму из 1949. год.

САБАТО: Е, онда се много тога промијенило. Видите, написао сам врло дугачак роман који се зове „О јунацима и гробовима”. Фикција личи на живот, јер се у животу такође крећемо према неким опсесивним циљевима. То је супротно од онога што се дешава с материјалним предметима и стварима, који зависе од узрока: билијарска лопта креће се путањом коју одреди ударац играча: садашњост одређује будућност.

(Чује се бандонеон у позадини. Испрва тихо, затим све јаче.)

САБАТО: Бандонеон. Еееее... Чујте, бандонеон! Овај инструмент, који је измислио неки Банд у Њемачкој, употребљавао се за лутеранске службе на улици. То је нека врста портабл оргуља, има драматичан и дубок тон, за разлику од лаког сентиментализма хармонике, његовог површног и луцкастог сродника. Чудно!

Пошто је пропао у Њемачкој, требало је да нађе своју судбину на другом крају свијета. Донио га је неки поморац из Хамбурга. Само, овај инструмент могао је да служи за пјевање о самоћи и смрти. То је инструмент с метафизичком резонанцом.

СВИ ГЛУМЦИ: Метафизичка резонанца! Из физике у метафизику!

(Бандонеон се и даље чује.)

СЦЕНА VIII

Мартин, заљубљеник у науку

Александра, негова сујевјерна пријатељица

(У позадини слика црне мачке која прелази пут. Мартин и Александра сједе за столом.)

МАРТИН (говори свечано и самоувјерено): Кажем ти, драга моја Александра, да то нема апсолутно никаквог смисла!

АЛЕХАНДРА (умотана у шал са јасно видљивим зазором у положају тијела, као да се прикрива): Само ти пођи три корака уназад и повуци се за косу! (Руком му показује да иде назад.)

МАРТИН (наставља у одлучном тону): Три корака уназад само зато што ми је црна мачка прешла пут, разум одбацује такве поступке.

АЛЕХАНДРА: И разум може да погријеши!

МАРТИН: Овдје сам прилично сигуран!

АЛЕХАНДРА: Па да, откуд да разум побрка такве тричарије. Он кад гријеши, гријеши крупно – земља је равна плоча, Сунце се окреће око Земље...

МАРТИН (сад већ помало изнервиран): Опет кажем, за ово сам сигуран!

АЛЕХАНДРА (каже уз осмијех): Као Римљани за црне лабудове.

МАРТИН (скептично): Вјероватно још неко твоје сујевјерје.

АЛЕХАНДРА: Напротив, Римљани би говорили, кад су сигурни да је нешто немогуће, та ствар ти је црни лабуд. А онда су људи, много година касније, установили да у Аустралији и није било других него црних лабудова.

МАРТИН: Немој ми рећи да ћемо због црних лабудова сад још и да одбацимо разум?

АЛЕХАНДРА (устаје, иде до врха позорнице и говори као да публику жели нечему да подучи): Не, али светост интелигенције гурнула нас је на границу понора, а логос, након што је превладао свијетом, узалуд је покушао да одговори на оно што постоји само као загонетка или плач. Стигли смо до незнања посредством разума.

СЦЕНА IX

(У позадини је видео-снимак Сабатовог интервјуа <https://www.youtube.com/watch?v=b75XlFoZooQ&t=758s>, 39–43. минута, чује се пишчев глас. Један глумац излази на сцену, сједа на столицу и чита дио пишчевог одговора.)

„Већ сам говорио о револуционарном искуству и науци – два највећа искуства нашег времена. Наука и револуција, оба се обликују из много дубине и из великих патњи. Отпутовао сам у Париз под менторством професора и добитника Нобелове награде, који ме је касније, када сам напустио науку, заувјек престао поздрављати. Не схватајте то лоше, мислим да сваки човјек од науке тако размишља, барем тако размишљам ја. То је нека врста традиције с моје, с наше стране. Шта да радимо... Већ сам ишао у Париз с тамном, али упорном интуицијом. Знао сам да ће то бити катастрофа за моје пријатеље, за мене, за моје професоре и учитеље. Тада сам почео да водим неку врсту двоструког живота. Као доктор Цекил и господин Хајд. Током дана био сам добар љекар, а ноћу нека врста криминалца.

Почео сам схватати да ми судбина није била у науци; наука је испунила своју мисију. Моје књижевно звање и жеља почели су поновно долазити из дјетињства. Већ у Паризу ме дружење са надреалистима, на супротном полу од науке, довело до тога да пређем из свијета науке до свијета чистог, несвјесног разума.

Почео сам писати роман који, срећом, нијесам објавио. Носио је наслов „Нема извора“. Тај наслов је преузет из стиха Антонија Мањада, кога сам увијек обожавао.

„Нема извора, ово је осушено мјесто”, гласио је стих. То је та меланхолична и дубока поезија Антонија Мањада. Пут ка отвору највиших језика, зар не?

За мене је било важно што сам студирао науку јер је захтијевала много ригорозности; науке су веома ригорозне и самокритичне. И тако самокритичан, објавио сам веома мало ствари, три романа током цијелог свог живота. Мој први роман „Тунел” објављен је 1948. године, када сам имао 37 година.

И, на крају, много тога је опстало јер су то биле велике опсесије моје младости и дјетињства.

НАРАТОР (излази до врха сцене): Остаје мало оних који приповиједају: то су они што осјећају мрачну, али опсесивну потребу да завјештају своју драму, своју несрећу, своју самоћу. Они су свјedoци, мученици једне епохе! Они су створили дјела која казују истину.

(Свјетла се гасе.)

ЖЕЉНИ СВИЈЕТА...

ПОРТРЕТ ДОСАДНОГ САПУТНИКА

Било је превише рано. Најискреније, за Калипса је и подне превише рано, али мачке љенствују по правилу.

Управо због тога је водио мучну битку с поривом да се протегне и испружи по земљи као каква лијена кишна кап мада је био готово у потпуности сигуран да се Шаренка не би ни осврнула. Она би само наставила да цвркуће и жубори без реда и паузе, док би је Сива очарано пратила у стопу, као и увијек.

Питао се зашто је уопште пристао да пође с њима у неку безначајну потрагу. То њему ништа не значи. Зашто је овдје с њима? Није му недостајало друштво. Ништа му није недостајало. Калипсу ништа не недостаје. Труди се да тако и остане. Ипак, наставља да каска крај својих сапутника на раздаљини довољно великој да не оглуви од Шаренкиног праскавог ентузијазма, али довољно малој да може и једну и другу да надгледа, само сигурности ради.

Шаренка је гласна. Јарке нијансе наранџасте заједно с бијелим и црним крзном скоро савршено дочаравају њену непресушну енергију. Сва та њена искричавост и харизма пријају Сивој, али за Калипса је то мучење највишег реда. Брци јој трепере као на мразу, а њене очи сијају толико снажно и наметљиво да је Калипсо увјерен да она никада није ни осјетила хладноћу. Реп јој одлучно шибва кроз ваздух, свуда се осврће, шапе су јој немирне, провјерава је ли Калипсо и даље ту да би чуо причу како јој је једном гуштер практично пао у шапе.

Helena Blažić IE-1

Мачак прижељкује мир, тишину и дремку. Добацује један очајнички поглед Сивој, али је она исувише заслијепљена Шаренкиним ватрометом да би се сјетила да Калипсо уопште постоји. Уз пркосно фрктање, мачак наставља да их прати тешким стопама. Мораће да пита Сиву како је трпи.

Хелена Блажић, Ie1

Као што је Џим Морисон једном рекао: „Људи су странци”, просто их је тешко прихватити док не скину маску и не покажу своје право лице.

Мој сапутник има, на први поглед чак и интересантну, дугу, равну косу. У тој коси нема локни, „таласа”, шнала или рајфа. Свакако, људе не осуђујем на осову њихове фризура, него тек када их упознам схватим колико је њихова коса досадна. Она рефлектује њихову личност у којој нема оригиналности нити било чега што интригира околину. Мој сапутник не воли лудило, он опонаша и стреми себи сличнима, носи конфекцију, као што је и сви други носе, одговара на питања као што је неко већ одговорао.

Мог сапутника сви воле баш зато што је тако послушан, што се тако уклапа у друштво. Његове одлуке зависе од тога хоће ли заједница рећи да је нешто „глупо” или „неприхватљиво”, банализовати нечију изузетност или славити нечију просјечност. Наиме, ово створење нема лошу душу. Диви се успјешним људима, али за њега су ти људи само митови и легенде. Нема иницијативе, нити питања које би он некоме поставио док ужива у угодности сопственог незнања, безличности и самоувјерености.

Оваквих сапутника има много у свијету. Нажалост, више него што их је икад било. Паметни људи се свакако издвоје из те гомиле, али онда наступа неспоразум због недостатка разумијевања. Остали би упамћени само као Дивљаци, као што је некада Олдос Хаксли написао.

Лана Јовановић, Ie1

Често за трпезом слушам приче свог оца, најчешће оне из студентских дана. Као млади студент, без динара у џепу, често је путовао пругама тадашње Југославије. Наравно, ни једно дванаесточасно путовање није могло проћи без доживљаја, па тако ни наша трпеза без анегдоте.

Није лако изабрати омиљену, али ми је једна остала урезана у памћење. Било је то кад се са једним рођаком и два потпуна незнанца укрцао на саставни плато између вагона, јер мјеста није остало ни у ходницима. Наизглед авантуристички подухват убрзо се претворио у бескрајну агонију. Мој отац и његов рођак дијелили су уски и несигурни простор са несвакидашњим сапутницима. Тој двојци овај маневар није био стран. При брзини од близу стотину километара на час и још бржим ударима вјетра, два незнанца су сјекла сланину и причала о којечему. Била је то прича два преваранта који су покушавали да надмудре један другог. Пуних дванаест сати два, такорећи трговца, покушавала су нешто продати. Највећа иронија цијеле приче је што ни потенцијални купац ни продавац нису имали оно што би трапили. У покушају да убију вријеме, исто су неизмјерно продужили приповједачу ове приче.

Како их он описује, била су то два човјека средње грађе, мршавих лица и карактеристично свијетлих очију. Обојица су имали бркове, танке и избријане до перфекције. Но, њихов главни адут било је надмудривање ријечима које су се неуморно гомилале у жељи да искажу што већу мудрост. Ни један ни други нису били глупи људи, њихово оружје, поред елоквенције, била је луцидност.

Као што се да претпоставити, и мој отац је током пута био мета тих пројектила у виду ријечи. Толико је све било тешко испратити, сачувати будност да су на шкрипу воза, вјетар и хладноћу потпуно заборавили. Изгледало је да се сваки праг пруге помјера све спорије. Оно што овој причи, по мом мишљењу, даје посебан шарм је што дотична господа, упркос бројним покушајима, нису имала смисла за хумор. Тишина након сваке њихове неуспјеле досјетке продужила би пут за неколико минута.

На срећу мог оца, и ово путовање се завршило, а необични тандем је замакао за први ћошак у великом граду, рачунајући на своје пословне способности и наивност нових и радозналих саговорника.

Огњен Станић, Ie1

Одлучила сам да отпутујем возом у нови крај, моме искуству до тада непознат. Жељна сам свијета и упознавања чаролија које он вјешто скрива.

Изненада се у мом вагону појавио један господин. Прво сам опазила његове очи, крупне и широм отворене. Тај радознали поглед био је доказ да је дотични господин прилично гладан разговора. Понадала сам се да неког тражи и да ће проћи даље, али он ипак остаде и сједе поред мене. Мени није било до приче, жељела сам да будем сама и да на овом путовању распоредим своје мисли. Гдје још то да радим и са туђима?!

Међутим, било је касно. Како је сјео поред мене, упустио се у разговор. Почео је да прича нашироко и неразумљиво. Његова прича била је као вода са чесме, тече и не стаје. Сваки мишић његовог лица пратио је његове ријечи. Потпомагао се рукама, од рамена до шака, како би оно о чему говори изгледало увјерљивије. Жуди да ми објасни, не може дочекати да заврши једну реченицу да би отпочео другу. Како му се обрве дижу, а чело све више бора, изгледа све смјешније, поготово уз тај глас, доста високог тоналитета за једног мушкарца.

Кад год је хтио да нешто истакне, скинуо би свој шешир са главе и упутио би ми посебно значајан поглед. Јасно је да му је сапутник, расположен да слуша, био неопходно потребан и да је жељан да неког фасцинира. Нико га, нажалост, није схватао озбиљно. Због његовог сувише живог начина говора, нападности, нико није желио да га саслуша. Овај господин је био усамљен, јер људи су често усамљени, па чак и међу људима.

Дође његовом путовању крај, а моје се настављало. Убрзо се осјетих усамљено. Колико ми је било досадно са њим, толико ми сада недостаје!

Дуња Петричевић, Ie1

ИМА ЛИ ИЗБОРА?

ИНВЕРЗИЈА ИЛИТИ „ЛОВЕ, А УЛОВЉЕНИ” И „РАШЧЕРЕЧЕН ОВАН ПОЗДРАВЉА СВОГ МЕСАРА! ТАКВО ЈЕ ВРЕМЕ” *

I

Игра месара и овна или реализација метафоре. Плес ловца и ловине је позорница покрета њихове посљедње игре. Иако лоше одигран, први чин ове представе је затегао струне свемира.

Прави ловац и не тражи плијен, не лове из крволочне жеље и забаве, нити ради трофеја и прехране. Ловећи, наш ловац је заборавио оно што би требало да га чини ловцем. Постао је звијер, па је и уловљен. Наш ловац ће угледати срну и свом снагом својих руку затегнути лук и стријелу, чекајући прави тренутак да отпусти стријелу коју ни најјачи вјетар неће моћи да скрене са зацртане јој путање. Чекаће дуго, не осјећајући ни жуљеве на рукама, нити болове у леђима. Неће видјети око

себе ништа сем њених очију, чекајући да им се погледи сусретну. А кад се то деси, његов живот ће добити смисао. Међутим, Бог је срни дао ноге и хитрину да се може кретати и цвјетним пољима и хладним шумама. Она својом појавом људима засљепљује очи попут Сунца,

али не и ловцу. Ловина и ловац су у својим улогама. Срна се могла наћи било гдје на свијету, али њу је баш ту ловац тако дуго чекао. Представа ће се завршити једним прецизним поготком стријелом.

У ухођењу свога плијена, ловац никад није сам. Ношен безданом душе, храни се ишчекивањем, појудом, нездравом амбицијом. Важно је успјети, зар не? Ловац је изгубио стрпљење. Смирености није ни имао. Без осјећаја за реалност, крволочно јури шумом коју је добио на управљање. (Мисли да је његова.) Савлада га је унутрашња неман, толико да је постао дивљач. Нагонски јури, бијесан. Жели да

рашчеречи, да окуси крв меса под зубима. Сензација смрти надвладаће све његове дотадашње пожуде, умирити га, али само тренутно – крајичком ока примијетиће бљесак стријеле која лети ка њему. Е, то већ неће затегнути струне свемира.

II

На питање зашто ован поздравља свога месара пјесма Владимира Гарјанског одговара: „Такво је време”. А да је неко друго вријеме, да ли би ован избјегао черечење или би можда дошло до замјене улога, па да ован рашчеречи месара као што је он рашчеречио њега? Не. На космичкој позорници улоге су јасне, избора нема.

Ован никад није имао ништа против месара, само је радио свој посао. А месар је опремљен како би могао да дере, сијече, ломи, убија. Ножеви, маљеви, сјекире, маказе... Издаје, лажи, преваре, задавање страха дио су његове опреме. Ако некако ован и остане жив, ако избјегне из месаревих руку, као из чељустима машине из Кафкине приповијетке „У кажњеничкој колонији”, моћи ће да се врати животу – да пасе на неком бријегу. Требаће времена да се опорави, да ране зарасту, да се обнове кожа и вуна. Да му нарасту рогови као знак побједе живота над смрћу.

Тихомир Миладиновић, IVн (школска 2022/23. године)

* Овим текстом су обједињена два школска писмена задатка. У његовом I дијелу је писмени задатак на тему „Лове, а уловљени” (Момчило Настасијевић) који је настао као реплика „незавршеног” писменог задатка на тему „Рашчеречен ован поздравља свог месара! такво је време” (Владимир Гарјански).

ПРИВИДИ И СУШТИНЕ

Као када лактом крчиш пут кроз живот и тај лакат једном стигне и до мога ребра и ја ништа не кажем

Као када је твој глас висок као платан а ја сам мала као пањ и ништа не кажем

Као када ти кажем шта ми је и ти ми кажеш да то није ништа и ја ништа не кажем

Као када си себи увијек у аугментативу а други су ти у деминутиву и ја ништа не кажем

Као твоја бахатост безобзирност и ароганција и као моја тишина смиреност и неузрујаност

И можда ти мислиш да је моја ћутња пут без семафора, а у суштини да ме није страх била бих црвено свјетло на твом путу

Ивана Ђурашковић, Ix (школска 2002/23. година)

ПЕТПАРАЧКЕ ПРИЧЕ

На полицама стојимо погнутих глава, свима доступни. Изложени и усамљени. Продају нас као робу, и то ону мање вриједну. Укалупљеним за погледе заинтересованих муштерија, уочи распродаје нам лијепе етикете.

Човјека је лако преварити, ма колико он себе сматрао поносним. Купити га причама! Причама за велику дјецу. Говоре нам о „бољем сјутра”. За кретање према том циљу нуде калдрму сопствених промашаја. Дијеле нас, и самим тим нас удаљавају од смисла. Захтијевају да оставимо своју вјековну браћу, да затрпамо камено огњиште и из ушију истјерамо звук гусала наших предака. Да останемо нијеме. Тако заборављамо ону другачију причу која каже да без жртве нема љубави, па играмо по туђем сценарију. Не пишемо сопствене приче него слушамо туђе, петпарачке приче.

Ко нам то прича петпарачке приче? То је онај који нас слаткорјечивим гласом тјера у торове, и од моћног и вјерног стада отуђује од свега што нас чини једним – исти онај који је, обезличен, посматрао муку и страдање других испод крошње сопствених лажи. Зато затворимо очи пред његовим лицем, затворимо уши за

његов глас. Знајмо да вриједимо много више од његових прича. Петпарачких прича. Изађимо из излога самодовољности, отворимо торове јер вриједимо више од сваке паре и од сваке његове лажи.

Никола Ђуришић, 1л (школска 2022/23. година)

„ПСИ ЛАЈУ, А КАРАВАН ПРОЛАЗИ“

Људи лају јер им је твој успјех неприхватљив,
Људи лају јер немају снаге да те похвале,
Људи лају јер немају храбрости да стану на твоју страну.
Људи нијесу пси, па зашто толико лају!

Дуња Ђупић, 1л

ДА ЛИ СМО СВИ ПОМАЛО КРИВИ?

ОТУЂЕЊЕ ЧОВЈЕКА КАО ТЕМА КАФКИНОГ РОМАНА „ПРОЦЕС“

Док сам читала роман „Процес“, лако сам препознала кафкијанску атмосферу. Кафкин хладан стил без емоција и фабула сведена на минимум истичу човјекову усамљеност у бирократском друштву.

Читајући овај роман, у коме се сва дешавања одвијају у затвореном и загушљивом простору, понекад се чинило да и мени понестаје ваздуха. Просторије суда у поткровљу кућа и собе Јозефа К. и госпођице Бирстнер, са огољеним зидовима, показују како је човјек у бирократском друштву отуђен, усамљен и потпуно дехуманизован. Ниједан лик није психолошки завршен и нема своје ставове. Иако се дијалози своде на сукобе мишљења, нико не остаје при своме, већ га сви врло лако мијењају. Тако се све претвара у своју супротност и брише граница између могућег и немогућег, ставрног и магијског. Јозеф К. ће савјет о свом процесу тражити од сликара, чији је атеље смјештен у просторијама суда и који о суду зна

више него многи чиновници или адвокати. Да ли је могуће да неко ко је ухапшен одлази на посао и да се просторија у банци претвори у мјесто гдје ће чувари бити кажњени?

У роману нема пејзажа, што указује на то да је човјек потпуно отуђен од природе. Јозеф К. ће примијетити клупу тек када га буду одводили у каменолом и када схвати да гледа смрти у очи. Можда је то зато што човјек, који је постао само један шраф у бирократској машини, не може да препозна љепоту, нити да осјети искрену емоцију. Зато Јозеф К. нема ни породицу. Његов стриц ће га посјетити так када чује за процес и са њим ће разговарати једино о томе.

Праву емоцију Јозеф К. не осјећа ни према жени, јер она је за њега само предмет или средство да нешто постигне. Пољубац са госпођицом Бирстнер за њега је потпуно безначајан, а покушаће да искористи Лени да би дознао нешто о суду и процесу. Свака комуникација међу ликовима има неки крајњи циљ. Јозеф К. презире своје колеге и на њих гледа као на конкуренцију, али жели да са њима проведе викенд, јер се нада да ће тако напредовати у послу.

У идејном слоју дјела човјек интелектуалац нема шансе да се избори са утврђеним, обезличеним, хладним бирократским друштвом. Слажем се с тим јер примјећујем да многи који имају храбрости да кажу своје мишљење и критикују систем бивају изоловани из друштва и осуђени без процеса.

Јована Заић, IIIx
(шк. 2022/23. г.)

У великим градовима често пада киша. Магла, смог, локве и хладан бетон су свакодневне препреке које човјек превазилази на путу до канцеларије. А да ли неко осјети посебну топлину док корача улицама?

Кажу да људи воле рутину и да тешко формирају нове навике. Јозеф К. се, у пансиону, сваког дана буди у исто вријеме и чека доручак који му је припремила госпођа Грубах. Након тога одлази у банку, радећи исти посао, посматрајући замјеника као конкуренцију, а понекад принуђен, на позив шефа, проводи вријеме с њим, јер то може допринијети његовом унапређењу на послу.

Међутим, магијски реализам уноси елементе фантастике у свакодневницу, па ће једног дана након завршеног радног времена ушетати у просторију у којој његове колеге бичују, али њега то нарочито не изненађује. На крају крајева, не коме је то задатак, то јест, функција. Посао, као и сваки други.

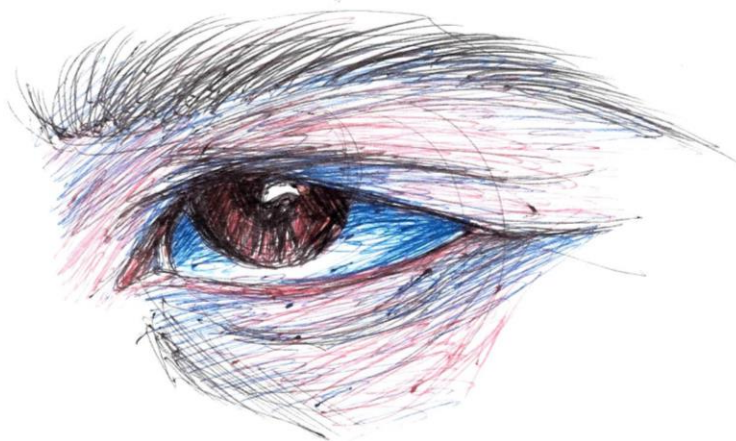
Игром случаја, у процесу ће му помоћи сликар, али то није чудно, јер му је атеље у суду. Сликари Титорели ће му се жалити на судије и адвокате који прескачу кауч на којем спава. Када изађе из Титорелијевог атељеа, у бројним ходницима суда уочиће гомилу људи која чека да се из суднице покупи веш који се сушио, како би суђење почело.

Иако није сам, нема никога. Знамо да има стрица који се појављује како би поправио углед своје породице, који је К. претходно нарушио. Иако то дјелује као акт бриге, стриц то чини јер је и сам угрожен.

Жене су у животу Јозефа К. ријетке и пролазне. Оне су ту само због тјелесног задовољства. Не постоји страст или нека врста жудње. Чак се ни не сјећа како тачно изгледа госпођица Бирстнер. Лени је ту јер се тако задесио. Не би је ни упознао да није отишао код адвоката, на наговор стрица.

Пријатеља нема. Његов живот испуњен је намјерним и случајним познаницима и пролазницима. Социјализација за њега представља принуду и мучење. Са трговцем Блоком разговара само зато што се задесио на истом мјесту као и он, и зато што му може помоћи око процеса.

Јозеф К. није ништа друго до обичан шраф једне машине, па није ни чудно што је отуђен. Метал и сребрна боја не асоцирају на топлину. Тек када обави своју функцију, шраф добија боју рђе, боју бакарног пригушеног пламена. Можда је управо због тога Јозеф К. непосредно пред своју смрт угледао свјетлост на прозору.

Петра Николић, IIIx
(шк. 2022/23. г.)

ПРОБЛЕМ СМИСЛА ЉУДСКЕ ЕГЗИСТЕНЦИЈЕ – МОТИВ КЊИЖЕВНОСТИ СВИХ ВРЕМЕНА

Бити човјек значи осјећати вјечну тјескобу. И Тигар и Еуфрат, чије је токове красила ријеч написана клинастим писмом, падају пред апсурдом бивствовања. Узалуд је бити двије трећине бог када иста обиљежја красе и новорођенче и смрт.

Гилгамеш, Ахилеј, Љовин, Астров – епоха и историјски контекст су неважни! Религија, историја, разум, демократија – чему то када Лики срећно носи кофере пијеска и није другачији од Поца, који га вуче? Човјек је увијек везан, за Годоа, за процес, за судбину, за славу... Везани смо за вријеме, за смрт.

Да ли сви ми уживамо у својем ропству? Да ли смо, сви ми, помало криви? Човјек је увијек крив што не плаче, што не воли, што га ништа не занима, што се неће покајати. Пуцао на Арапина или прошао поред њега, заслијепљен сунчевим зрацима – опет си крив! Сваки је човјек осуђен на своју смртну казну! И онај што плаче пред ковчегом је крив! Зна, заправо плаче због своје смрти! Да је заиста волио Марију, да је одбио кафу, да није отуђен, ма и да се покајао, Мерсоа би срео неки процес!

Чак и када га не тражите, процес ће вас наћи. Негдје неког јутра нећете доручковати. Причаће вам о чувару, водиће вас кроз неки тунел, осудиће вас на смрт и ви ћете умријети као и неки други кичмењак, бескичмењак, биљка или пас! Само што се пас неће запитати зашто!

Бјежимо, читамо, одлажемо, вјерујемо, не вјерујемо, брбљамо упразно! Шта је вријеме? Прољеће и зима постојали су и постојаће и прије и послије нас! Туђи пси су се губили, чизме су се мијењале, али сваки дан једнако траје! Вријеме је само занемарљив тренутак нашег постојања. Шта је књижевност? Спас? Или лаж? Колажирање реченица којима нас је научио неки епистемолошки систем. Произвољност језика је неистина. Ми само понављамо и играмо се живота који је неко, негдје, некад већ проживио...

Естрагон и Владимир још чекају, Мерсо гледа у очи своју смрт. Јозеф К. убијен је као пас. Књижевност се заборавља, људи се рађају и умиру. Андрићеву Аску појешће неки други вук. Апсурд се наставља. Ту је на овом папиру! Умјесто да пишем о животу, морам писати о смислу људске егзистенције!

Јана Вукчевић, IVн

ЈЕСИ ЛИ И ТИ СТРАНАЦ?

„СТРАНАЦ”, АЛБЕР КАМИ

Роман Албера Камија „Странац” објављен је 1942. године у Алжиру. Ками је добитник Нобелове награде за књижевност, а у својим текстовима желио је да изрази негацију, и то у три вида: у романескном то је био „Странац”, у драмском „Калигула”, у идеолошком „Мит о Сизифу”.

Иако се Сартр и Ками, као главни представници егзистенцијализма, нису сложили у коначним исходиштима својих филозофских учења, Камијев „Странац” остао је означен као егзистенцијалистички роман. Роман је написан у форми солилоквија, самоисповиједања. Приповиједање је у првом лицу, без спољашњих и политичких тумачења, тако да је главни јунак истовремено и приповједач. Роман је подијељен на два дијела – први дио је састављен од шест, а други од пет поглавља. Кључна тачка која их раздваја је тачка убиства, односно пуцњи којима је угашен

један људски живот. Један пуцањ се и могао разумјети, али Мерсо је испалио још четири метка у беживотно Арапиново тијело, који у роману чак нема ни име. Дакле, у средишту су два догађаја – смрт Мерсоове мајке и Мерсоов злочин.

„Данас је мама умрла. А можда и јуче, не знам.” Ова реченица изазива чуђење јер сви живимо у свијету у којем смрт блиских особа, а посебно родитеља, као најближих, изазива прије свега патњу и душевни бол. Главни лик романа Мерсо не реагује на уобичајени начин. Он констатује мирним тоном мајчину смрт, наизглед помиревши се са идејом да је више нема. Нама се свима чини да му је свеједно да ли је то било јуче или данас. Ипак, да ли је то тако? Можемо ли судити о туђим осјећањима само на основу изговорених ријечи? Да ли је Мерсо мање волио мајку јер не зна тачно када се десио моменат њене смрти?

Почиње љубавну везу са Маријом, коју нити воли, нити не воли. Допада му се њен физички изглед, али не планира никакав будући живот са њом. Односи са другима су површни, ријеч је о минимуму међуљудске комуникације. На послу је уредан и прецизан, брине се хоће ли добити слободне дане, али одбија понуду да пређе у Париз, што говори о његовој неамбициозности. Ни у једном аспекту живота се не проналази.

И зашто је живот за Мерсоа апсурдан? Зашто је он толико отуђен? Љествице вриједности у његовој свијести нема. Он није у стању да разликује добро од зла. Не жели ништа, не пројектује будућност нити анализира прошлост. Он је човјек садашњости, тачније – човјек тренутка. Одушевљен је јер у болничаркиним ријечима проналази своју идеју живота, који је за њега апсурдан јер излаза и рјешења нема. За њега вриједи једино оно што тренутно задовољава његову потребу, он „гомила” своје садашњости, јер – све људско је пролазно, самим тим и подједнако вриједно. То је оно што чини његову животну истину. Није ни неморалан ни безосјећајан, али се чини такав јер искаче из колосијека уобичајеног друштвеног понашања. Дјелује повучено, мрзовољно, безвољно и пасивно, неспособан да се прилагоди друштву и ситуацији. Равнодушан према свијету, често користи „свеједно” као одговор, па му је тако сасвим свеједно хоће ли бити Ремонов пријатељ, хоће ли се он и Марија вјенчати, да ли је заправо воли или не. Своју ћутљивост објашњава тиме да једноставно нема шта да каже. Ипак, Мерсоова затвореност је резултат недостатка љубави, њежности и топлине.

Мерсо је модерни јунак, у грчу интелектуалног суочења са смрћу, беспомоћан, али и ослобођен страха од смрти. Његов живот је вјечна садашњост. Главни јунак овог романа живи без вјере и идеала, без мотива и идеја, без могућности утјехе, коју не тражи. И када пожели да на дан његовог погубљења буде много гледалаца који ће га дочекати с повицима мржње, он се пркосно супротставља том чудовишном свијету својом презривом равнодушношћу – то је истовремено побуна и против егзистенције која му је наметнута, и против свијета у којем живи.

Предочивши нам једног од најсавременијих јунака модерне прозе, Ками као да ставља испред нас велико огледало и поставља универзално питање, велики изазов за наше мисли: „Јеси ли и ти странац?”

Марија Ђетковић, IVн

ЧАСНИ СУДЕ...

БРАНИО САМ ГОСПОДИНА МЕРСОА

Часни суде, сматрам да је мој клијент оштећен. Најприје, прошла је скоро читава година од када је оптужен. Нијесте га пустили да се брани са слободе, или се макар потрудили да овај процес убрзате. Послали сте га у самницу, као најокорелијег криминалца.

Сљедећа ствар, од овог случаја направила се јавна сензација. Новинари су од мог клијента направили баука. Најгоре од свега је то што су утемељења оптужбе погрешна. Не можемо се фокусирати само на његову прошлост и занемарити случај. Поштовани суде, не треба га казнити због његовог понашања у вези са мајчином смрћу. Свако се са својом тугом носи на другачији начин.

Жељела бих да се сада задржим на конкретном случају. Знамо да је тада било љетње доба а, самим тим, биле су и велике врућине. Толика врелина од Сунца и врела подлога од пијеска главни су фактори зашто је мој клијент накнадно пуцао још четири пута. Било је временског размака између првог и осталих пуцњева, али то је скоро занемарљиво. Не бих жељела да мислите како обезвређујем живот жртве, али да није прва потегла нож на мог клијента, он не би овако реаговао.

Боравак у затвору оволико због убиства у самоодбрани, и скрнављење његовог имена од стране новинара, сматрам да је за њега довољна казна, а Ви просудите.

То је све што за сада имам да кажем.

Теодора Ковачевић, IVл

Тешко је наћи разлог за одбрану човјека који је без емоција, без свијести и емпатије, лишен свега што би ишло у прилог једном младом човјеку.

Мерсо је човјек који живи сам, потпуно незаинтересован за све око себе. Када сазнаје да му је мајка умрла, не показује никакве емоције нити жаљење. Примјећује све до најситнијих детаља на људима који га окружују, али ништа му није важно, ништа га не дотиче и живи у одсуству сваке емоције.

Због своје равнодушности према животу и људима око себе, долази у ситуацију кад ће одговарати за убиство неког Арапина, човјека кога није познавао. Чак ни осуда на смрт га не дотиче нити узбуђује, већ му је сасвим свеједно. Тако празан, господин Мерсо схвата да је странац за све људе око себе, као што су они за њега. Али, вјероватно се може наћи оправдање, да се може бранити и човјек који није без неког великог разлога постао такав. Можда се разлог може наћи у његовом дјетињству и одрастању. Просто је невјероватно да он описује сваки детаљ у контакту са неколико људи које је познавао, а нема ниједан тренутак о односу са својом мајком. Може се претпоставити да се разлог за то крије у његовом дјетињству. Могуће је да се догађало нешто што је утицало на његова осјећања према другим људима, па тако и према себи.

Ријеч која нам се намеће кад покушавамо да уобличимо одбрану господина Мерсоа је – отуђење. Можда Мерсоу није ни потребна одбрана, наша нити било чија, јер он у свом животу није учествовао на прави начин, није га осјећао као свој и није прихватао његова правила. Шта год био разлог његовог злочина, повратка нема, остаје само жаљење за бесмисленом жртвом, као и за несрећним злочинцем.

Криво је сунце, Мерсо није умио боље.

Уна Вујновић, IVл

Најконфuzioniји клијент до сада. Убио човјека хицем, при том је испалио још четири, из непознатог разлога и, благо мени, задао ми немогући посао.

Обична нормална особа би се потресла у оваквој ситуацији, наравно, постоји шанса да те погубе или евентуално дуга затворска казна, али Мерсоу је изгледало као да је прошао кроз ово 22022 пута. Нимало емоције није показано на лицу, у покретима или у погледу, ништа, апсолутно ништа. Празнина.

Аман, човјече, разумијем да ништа не осјећаш, да си болестан, психопата, да си поремећен, али дај помози макар мени јадном у обављању посла! Немаш ништа да изгубиш! Ништа!

Лик је ћутао.

Мада у томе је и била поента. Да нема ништа да изгуби. Морао сам да црпим могуће излазе од других, у најбољем случају да га прогласе психички поремећеним. Или да је од притиска врелине која му је пуцала у главу почео да привиђа ствари.

Али онда како објаснити четири посљедња хица? И како да објасним што је носио капут на плажи док је било више од четрдесет степени!?

На суђењу се није бранио. Његова застрашујућа хладнокрвност ишла је у корист томе да га прогласе монструмом. Све је то мени стварало унутрашњи сукоб – да ли да се до краја борим и покушам да извучем то – сламчицу спаса из обавезе према својој дужности, или да га препустим судбини, јер њега очигледно не интересује ни судбина, ни мој посао, а изгледа ни сопствени живот! Заиста странац, и себи и другима!

Одлучио сам да идем до краја. Вукао сам карте болести и привиђања. Тргао сам га на трауме. Мајка му је умрла, као што сви знају, али ни према њој није показао емоцију. Сузу једну. И њој је био странац. То је жена коју је сахранио без имало емоција. То је можда и зачело све ово. Не то што је поремећен, већ што је сломљен! Све емоције почињу љубављу, мајчином, наравно, коју он није добио. Због тога није умيو ни да покаже ни да прими љубав и емоције, иако се трудио да се уклопи, са дјевојком, пријатељима...

Рекао бих да иза тог каменог зида пламти донекле бијес, бијес према животу и према ситуацији. С та четири хица убио је мајку која га није научила вољети, оца којег никад није упознао, о којем ништа не зна, убио је друштво у које је покушавао да се уклопи и, на крају, убио је себе јер је и кривио себе. Како можеш опростити другима ако не можеш опростити себи!?

Сматрао сам да заслужије другу шансу. Заслужије нову прилику, коју би почео тиме што би цијенио нови почетак и опорављеног себе. Зато и нијесам зажалио што сам дао сваки атом своје правничке снаге у борби за њега.

Сад је све у Божјим рукама.

Благота Марковић, IVл

Оптужбе против мог клијента потпуно су неприхватљиве! У вашем извјештају се не ради о случају око којег се суди, већ залазите дубље у прошлост и живот Мерсоа. Овдје смо, ваљда, како бисмо ријешили случај убиства Арапина, зар не? Зато треба преиспитати тај догађај и његов узрок, и Мерсоову казну одредити у односу на то. Можда Мерсо изгледа као особа којој је све у животу свеједно, нема неки посебан циљ и живи свој живот без посебних осјећања. То је његов избор, а

свако оспоравање таквог понашања је мијешање у туђи живот, нарочито када се помиње смрт његове мајке. Ако га смрт мајке није погодила, не мора да значи да је он неки психопата каквим га видите. Неке особе су такве, и то је њихова одлука, можда поједини то виде као неморал и нешто ужасно, али, као што сам рекао, његов живот је његова одлука.

Вратимо се сад на убиство. Мој клијент је убио Арапина у самоодбрани! Не постоји никакав план и посебан разлог, десило се сасвим случајно у сукобу њих двојице. Десило се да, нажалост, Мерсо баш тог дана понесе пиштољ са собом, што је ријетко радио, и у самоодбрани пуца у Арапина. Арапин је први насрнуо на њега ножем! А сада долазимо до вашег питања: зашто је пуцао још четири пута? Мерсо не жели да да одговор на то питање, као да намјерно жели да га осудите на оно најгоре, али ја ћу покушати да одговорим умјесто њега.

Према мојим сазнањима, то је урадио из потпуног страха. Након што је пуцао, кроз главу су му прошли трагични догађаји из прошлости, трауме, и, како је чуо страшне звукове у позадини, помислио је да је Арапин још жив. Мислио је да ће устати и да ће га убити, те, како би се одбранио, пуцао је још неколико пута.

Сматрам да је Мерсо невин и да би казна требала да буде много блажа.

Хвала.

Амар Лукач, IVл

Дневник, 19. август 1942.

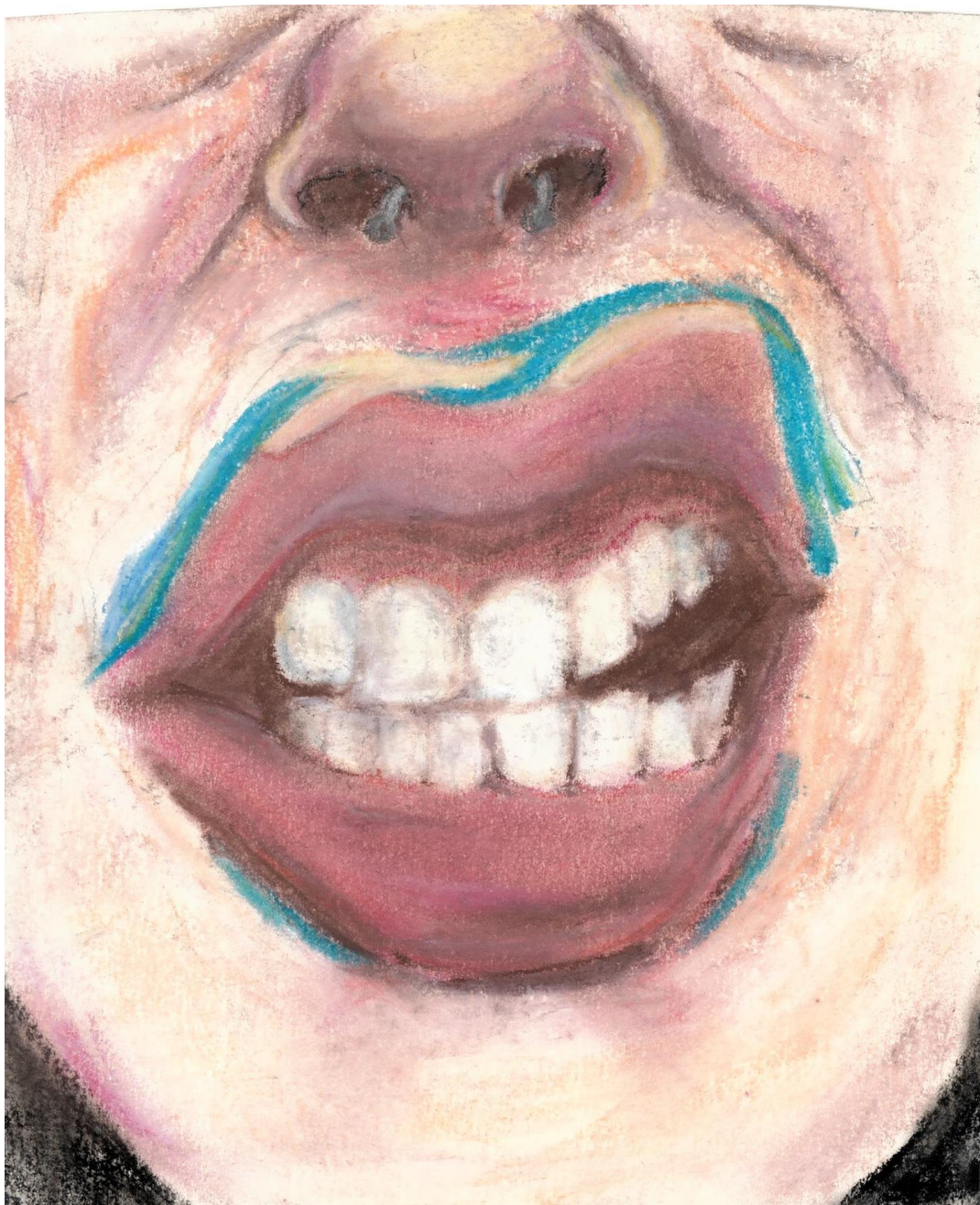
Убиство једног Арапина није било ништа ново – имао сам много већих случајева у својој дугој каријери. Осим тога, сама колонија је и настала убиством милиона Арапа од стране француских снага, што је, према многима, било просто неопходно по природном поретку ствари и остварења европског потенцијала. Не – овај случај (који не желим да описујем чак ни овде) био је посебан, мада је он претворен од баналног у скандалозан чудним следом догађаја.

Искрено, ја не судим – не зато што ме није брига, него зато што се ипак свако носи са тугом на сопствени начин. Већина можда јауче, да, али није мало оних који је изражавају тишином мртваца. За оне у мојој професији, то је заправо слика идеалног клијента – онај који је миран и не смета адвокату док се носи са случајем.

Тако ћутљивог клијента никада нисам имао у животу, али, наравно, све је то пало у воду с оним последњим хиром, који је за мене дошао као гром из ведра неба.

Искрено, и даље мислим да немам тачне, прецизне речи којима бих могао да опишем ово искуство. Овај човек је био пун контрадикторности које су изазвале велику непријатност и мени и целом суду, не сумњам. Једино што могу да кажем је да ми после овог случаја опет долази та црна мисао које не могу да се отарасим, чак и након толико година у овој професији: зашто ја уопште ово радим?

Данило Балабан, IVл

НАТАШИН ГРИЈЕХ

Поводом читања Толстојевог романа „Ана Карењина“

САМОУБИСТВО АНЕ КАРЕЊИНЕ ИЗ УГЛА МАШИНОВОЋЕ КОЈИ ЈУ ЈЕ ПРЕГАЗИО

Наташа и ја заједно смо провели десет дугих година. Нудили су ми друге, боље, али ја сам одувијек само њу хтио.

И, заиста, били смо срећни.

Поред моје супруге и дјеце, Наташа је била моја највећа љубав. То није било обично радно јутро за нас, јер нама ниједно радно јутро није обично. Стално нова лица, нови људи, нове судбине.

Станица у Петрограду била је пуна, као и увијек. Док су путници излазили и укрцавали се, угледао сам Никиту Иљича, адвоката из Јекатеринбурга, кума мог покојног брата. Посљедњи пут видјели смо се на његовој сахрани. Осјећао сам велику дужност да му се јавим, ипак је он измирио све трошкове у вези са сахрани мог брата.

- Никита, како си? Како сам срећан што те видим – загрлио сам га срдечно.
- Иване Фјодоровичу, како сте?
- Радно, пријатељу. Ви, неког чекате?
- Да, рођака из Јекатеринбурга. Видим, Наташа и даље добро служи.
- Она је с годинама све боља и боља.
- Наврати код нас на ручак. Петком, позови и Јелену Шалџецку и дјецу.
- О, мораћеш их ти позвати.
- Зашто, је ли међу вама све у реду?
- Након Петрове смрти било је проблема око расподјеле имовине.
- Разумијем. Дакле, она је добила све?
- Не, моје је, и кућа, и имање. Петар је све оставио мени, а не својој жени. Зато је и Јелена кивна на мене.
- Али, зашто, побогу, поред толике куће, поред толиког имања и богатства, ти и даље возиш воз?
- Испунио сам братовљево вољу тако што сам узео имање за себе, а своју вољу испуњавам тако што радим оно што волим. Новац и имање не мијењају моју љубав према шинама и Наташи.

– Збиља занимљиво, Иване Фјодоровичу. Збиља! Онда, ух, ево мог рођака! Пријатно, очекујем Вас да ми дођете у посјету. На истом смо мјесту као и увијек.

– Свакако, до виђења – рекох, и запутих се назад Наташи.

Погледао сам на сат, још два минута остала су до кретања. Увијек сам кретао тачно пола минута раније, тако сам волио, а мислим да је и Наташа. Погледам кад остане минут до кретања, онда у себи избројим тридесет секунди и кренем.

Дошло је вријеме. Наташа је кренула. У том тренутку зачуше се врисци. Сложно, као што ништа друго не раде, у један глас, људи су вриснули. Сљедеће што сам видио у том тренутку била је витка женска фигура на путу. Ужас! Испод Наташе, фигура је нестала. Услиједили су још гласнији крици људи на станици. Зауставио сам воз што сам брже могао, али већ је око тијела јадне жене била окупљена цијела жељезничка станица.

– Како се ово десило – упитао је један старији господин.

– Бацила се сама. Страшно – рече једна од госпођа.

– У једном тренутку стоји мирно ту горе, у сљедећем, под возом је, мртва – рече мајка која је умиривала ћерку.

– Ја бих је спасио да сам знао шта ће урадити – правдао се један младић.

Ја сам их гледао са стране, нисам смио да им приђем. Јегор Петровић, кондуктер, пришао ми је у том моменту и потапшао ме по рамену.

– Све ће бити у реду, Иване Фјодоровичу. Нисте Ви криви.

Јегор Петровић склонио је људе од ужасног призора жениног тијела. Сада ми је био слободан пролаз до ње, али нисам могао да је видим. Нисам могао да поднесем да погледам ужас који смо Наташа и ја направили. Сјео сам уз Наташу, и кренуо да размишљам о својој улози у судбини ове жене. Неко је морао бити машиновођа, игром случаја, то сам ја. Да нисам ја, био би неко други. А, опет, зашто баш ја? Ја који већ десет година возим, и никада нисам имао ни најмању незгоду. Јесам ли ја њен целат? Нисам могао више да будем сам са својим мислима. Убијале су ме. Изашао сам напоље да слушам мисли других људи.

– Шта сам то урадио? Убио сам жену – рекао сам Јегору Петровићу, не бих ли заузврат чуо од њега нешто утјешно.

– А коју жену, знаш ли, Иване?

– Не, коју?

– Ану Карењину. Министрову супругу.

- Шта ће рећи господин министар? Тужиће ме, ма не, убиће ме! Неће га бити брига да ли се она сама бацила или не, ја ћу бити крив – почео сам да паничим.

- Немате бригае, господине машиновођа – убацила се у разговор једна старија госпођа.

- Како немам?

- Ова овдје што лежи је обична бешчасница. Министар је с њом одавно завршио.

- Зашто, шта се десило међу њима – запитао сам, тад већ врло радознао да сазнам ко је моја жртва.

- Варала је супруга, тог дивног човека, с једним официром. Бешчасница! Још је последице тога смјела да изађе у друштво. И да сте је намјерно убили, добро бисте урадили.

Њеним тврдњама брзо се придружила скоро цијела станица.

Покушао сам да схватим како то они размишљају. Ко може пожељети било коме такву смрт, па макар то била најгрознија особа на свијету!

Наредни дани за мене су били веома заморни. Полиција, па недјељу дана у притвору, иако нисам био крив ни за шта. Почео сам и ја мало да замјерам Ани

Кареџиној. Док се бацала, сигурно није размишљала шта ће бити са јадним машиновођом. Наташа ме је сигурно чекала све то вријеме.

Ипак, и даље сам осјећао неку грижу савјести, и одговорност што је Ана Кареџина изабрала баш мене да јој остварим жељу за смрћу. Занимало ме је како је та жена изгледала, шта ју је учинило несрећном, да ли је могло да буде љепше за њу на овом свијету. Отишао сам на гробље гдје су ми рекли да је сахрањена. Био сам већ одуастао од тражења, када сам, на једном споменику, угледао анђеоско лице младе жене. Погледао сам име и, заиста, то је била она. Сада ме је још више мучила чињеница колику љепоту отјерах у гроб. Колико сам људи ускратио за њену љепоту!

Поред мене ужурбано стигао је човјек у одијелу, са дугом брадом, који је, барем ми се тако чинило, уређивао око Аниног споменика.

– Познавали сте је?

– А Ви сте је познавали – запитао ме је као да зна ко сам и зашто сам овдје.

– Не, а можда бих је упознао, да нисам одговоран за њену смрт.

– Нисте Ви одговорни. Ја сам – рекао је необично смирено.

Био сам збуњен и уплашен тиме што је изјавио, као и начином на који је то урадио.

– Молим?! Шта сте рекли?!

– Додајте ми свијећу; ту код грма сам је оставио.

Уплашено сам додао свијећу овом човјеку и брзо се удаљио од њега. Он је њежно запалио, зарио у земљу и стао да гледа како гори. Ја сам и даље хтио да чујем објашњење.

– Молим Вас, објасните ми Вашу малопређашњу изјаву.

– Иване Фјодоровичу, пустите ме да гледам ово, молим Вас.

– Како знате моје име – запитао сам већ престрављено.

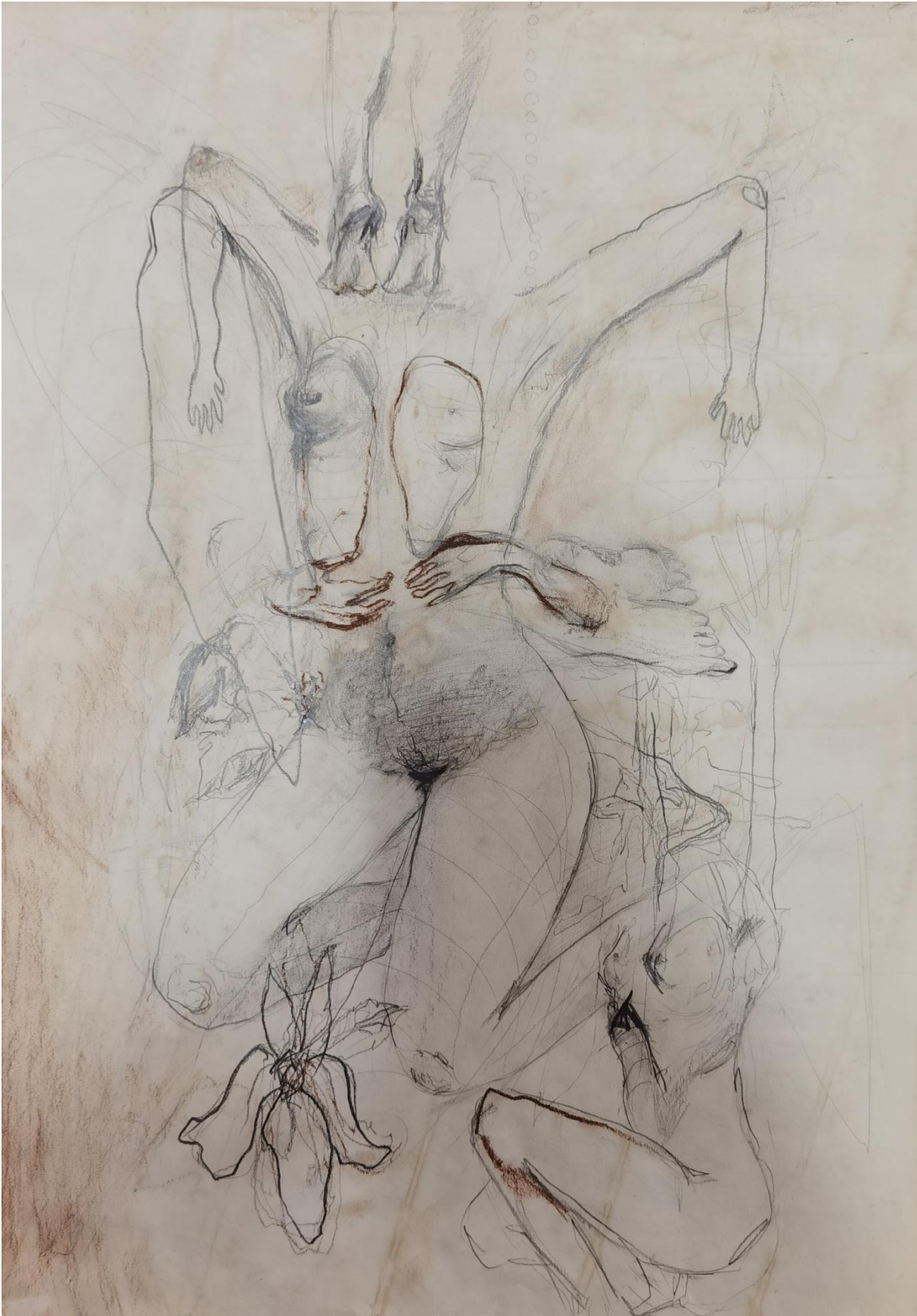
– Идите, Иване Фјодоровичу, у братовљевоу кућу. Маните се возова.

Тада сам кренуо да бјежим одатле. Он благо окрену главу, гледајући ме како безумно трчим.

– Видимо се, Иване Фјодоровичу – рекао је и вратио се посматрању свијеће која гори.

И заиста, од тада до данас, скоро сваког дана се видимо, заправо, сваке ноћи. Редован је гост у мојим сновима. Зато више не желим да заспим.

Радивоје Дурутовић, Шо

У ЗНАКУ ШКОЛСКЕ ЛЕКТИРЕ/ШКОЛСКА ЛЕКТИРА У ЗНАКУ

ПРИПОВИЈЕДАЊЕ КАО ОПСЕСИЈА У АНДРИЋЕВОМ РОМАНУ *ПРОКЛЕТА АВЛИЈА*

Из давне тамнице једног несталог царства изнео је Андрић на светлост великог дана своју причу о „Проклеtoj авлији“. О свим Проклетим авлијама света и о сувом злату, сурове, меке, топле душе људске (Борислав Михајловић о Андрићевом роману)

Почетак романа у знаку је метеоролошког, снијег замео све до кућних врата, уочавају се само крстови на оближњем гробљу, гдје је недавно сахрањен фра Петар. Снијег као и вријеме све нивелише, само оно о чему је вриједно причати и што се памти избјегне зуб времена, баш као и крстови који „штрче“ на бјелини снијега.

У *Проклеtoj авлији* развијен је необичан и оригиналан систем приповједача, приповиједање је попут штафетне трке, због чега критичар Џаџић говори о штафетној техници приповиједања; предавање приче као штафете. Роман почиње причом објективног приповједача, улогу наратора преузима неименовани младић крај прозора, који се присјећа причања свог умрлог пријатеља фра Петра о Проклеtoj авлији, цијела прича прелама се кроз младићеву свијест. Сам младић није именован, чиме се постиже шире и универзалније значење, доприноси се увјерљивости приказаног.

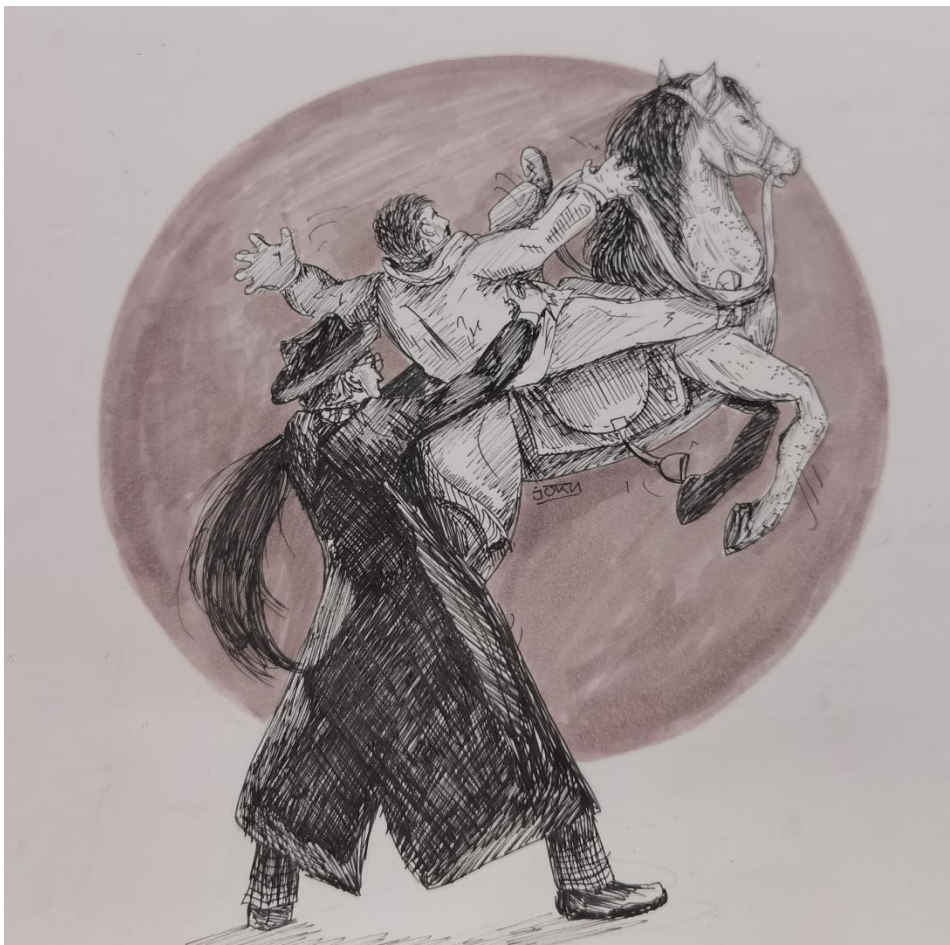
Овим се романом Андрић удаљио од простора Босне, али је он ипак присутан преко главног јунак фра Петра, који је у Проклету авлију доспио у мутном времену када власт не разликује право од кривог. Он свијет Авлије тумачи и анализира из свог угла, волио је страшно да прича, али ни о чему као о Авлији. У затвору је упознао Хаима, једног од главних приповједача романа, који му прича причу о Ћамилу – човјеку сутона. Прича о Ћамилу представља кулминациону тачку романа и језгро романескне приче. Хаим из Смирне остварује се као свезнајући и свевидећи приповједач. Хаим је *око које све види*, страстан приповједач као и фра Петар, видио је и оно што се не може видјети, његова потреба за причом је безгранична. Његова нарација похвала је и потврда *Приче о причању*. Ћамил, најразуђенији лик у *Проклеtoj авлији*, један од главних наратора, прича причу о Џем-султану; приповиједа древну причу о два брата супарника. Лик без реалног ја; са преузетим идентитетом, оптужен да је ковао завјеру против власти, има посебан истражни

третман, а заправо је страствени биограф Џем-султана. Све је у роману подређено његовој трагичној судбини, несрећан је по своме поријеклу, љубави и судбини. За разлику од осталих приповједача, Ћамил ништа не говори о себи, заокупљен је причом о само једном човјеку – о Џему.

Приповиједање је организовано тако да се приче главних приповједача настављају једна на другу: објективни приповједач, неименовани младић прича о фра-Петру, фра Петар прича о Хаиму, Хаим прича о Ћамиловој судбини, Ћамил прича о Џем-султану, који није приповједач. На крају приче се, по систему концентричних кругова, сужавају и долазе до средишта које чини – прича о Џему. Нарација главних приповједача испреплетана је причом споредних: Заима и атлете као споредних наратора...

Проклета авлија је потврда да се од памтивијека испреда прича о судбини човјека коју без краја и прекида причају људи једни другима, истакао је Андрић, приликом додјеле Нобелове награде.

Стефан Минић, IVд

КАРАЋОЗ – ГРОТЕСКНА ЛИЧНОСТ ТУРСКОГ ПОЗОРИШТА СЈЕНКИ

Небо значи пространство. Пространство значи слободу. А слобода је увијек била и остаће несуђена човјеку. Шта је слобода? Да ли уопште постоји, ако својом можемо угрозити слободу другога?

И тако је Бог живио у хармонији са људима у космосу. Живјели су тако дуги низ година, док један човјек не науди другоме. Десио се окршај. Затим други. Затим трећи. Бог покуша да врати ствари у првобитно стање, да опет влада мир и хармонија. На трен му се учиње да се полако све враћа како је било, али је погријешио. Четврти окршај. Па пети. И тако све у недоглед. „У људима је проблем”, рече Бог. Тада је схватио, чак и када помисли да постаје боље, људи настављају својим природним током. Да чине зло. Живе са стотину промјена, и увијек исти. Бог дуго није знао шта да ради са њима. Како да их промијени. Но, Бог бјеше сналажљив, па направи једну планету. Планету Земљу. И посла их тамо. И рече Бог: „Нека буде пакао на Земљи”.

Проклета авлија је сурово мјесто. Што би се рекло – пакао на Земљи. У њој влада страх и страхопоштовање. Авлија има такав положај да је и он сам предодређен за мучење. Авлија подређује човјека себи. Сви који се налазе у њој нису ту случајно. Неки су починили ужасне злочине, неки мало „блаже”, неки и не знају зашто су се нашли у њој. Али једно је сигурно – сви су ту с разлогом. На овом свијету нема невиних – сви су за нешто криви.

Макар тако каже Карађоз – управник ове затворске установе. Карарађоз је за затворенике Проклете авлије био оно што би за људе представљао Бог на Земљи. Због њега је у затвору владао страх и страхопоштовање. А по особинама и по изгледу је био њено оличење. Строг, безосјећан, суров – и сам по себи, и по казнама које је одређивао затвореницима. Ипак – ако су на овом свијету сви криви и нема невиних – шта је онда његова казна? Одговор на то питање би био – оно што је сам постао.

Карађоз ни по имену ни по особинама није био оно у што га је свијет сада претворио. Некада се звао Латифага. Некада је био као његов отац – занимала га је умјетност и био је учен човјек. Карађоз је оно што бисмо назвали жртвом људске природе или, пак, овоземаљског свијета.

А шта ћемо са нама? Ко је наш Бог на Земљи? Једно је извјесно – Бога на Земљи нема. Препуштени смо сами себи. И сви ће на крају одредити и одрадити своју казну. А сви смо осуђени да до краја живота живимо сами са собом. Зато казна постаје неизбјежна. Можда је и највећа то што нисмо свјесни својих злочина. И рече Бог: „Нека буде пакао на Земљи”.

Андреа Пајовић, IVФ

„ЗА ЛУБАВ, НЕ ЗА МРЖЊУ, ЈА САМ РОЂЕНА”

(Антигона као човјек који зна шта хоће)

Антигона, драмска трагедија настала у доба античке Грчке, дјело је једног од три најзначајнија трагичара, Софокла. Осим њега, најзначајнији ствараоци овог периода су Есхил и Еурипид.

Цитиране стихове изговара Антигона, протагонист овог дјела, током сукоба са својим ујаком Креонтом, владаром Тебе и антагонистом трагедије. Она се бори за правду и покоп свог брата Полиника без обзира на Креонтову забрану.

Након смрти своје браће, због патријархалне средине у којој живе, ни Антигона, ни њена сестра Исмена не владају Тебом, већ Креонт, најближи мушкарац у породици. Иако мушкарац има ауторитет, Антигона се одлучно и неустрашиво супротставља закону, за разлику од Исмене, која се плаши смртне казне.

У „Илијади” и „Одисеји”, еповима ове епохе, богови се сматрају узвишеним и морају се поштовати. Антигони Див није забранио да сахрани брата, због чега она чак и по цијену смрти поступа храбро, желећи да Полиникова душа пронађе мир у Хаду. У тренутку када Креонт не дозвољава Полиникову сахрану, упркос савјетима пророка, чини хибрис, због чега на крају осим Антигоне умиру његов син Хемон и жена Еуридика.

Морални закони значајнији су од државних прописа. Као Антигона, морамо се неустрашиво борити за исправну ствар и увијек слушати своје срце. Само на тај начин ћемо успјети у остварењу својих циљева.

Хелена Кљајић, Ид
(шк. 2022/23. г.)

У античкој књижевности, области драме, Софокле је написао трагедију под насловом „Антигона”. Заједно са њим, Еурипид и Есхил чине тројку значајних грчких трагичара.

У дјелу је кључна Антигона (протагониста), која се свјесно и одлучно противи Креонтовим (антагониста) законима. У прологу се одвија разговор између протагонисте и њене сестре Исмене. Креонт, тебански краљ, наредио је да се Етеокле сахрани, а Полиник не. Обојица су Антигонова и Исменина браћа, а владар

им је ујак. Антигона сматра да Креонт пркоси божјим законима, те одбија да га слуша, за разлику од Исмене. Између њих се води дијалог у којем Антигона својој сестри говори како ће сахранити брата, да не може да живи са чињеницом да ће Полиникова душа лутати у Аидовим дворима, јер се обред није извршио. Исмена се ипак супротставља, јер је уплашена. Она представља све људе у Теби, који се покоравашу владару иако се слажу с Антигоном, али то не смију рећи. Како оне живе у патријархалној средини, као жене немају право говора. Чак се ни мушкарци не супротстављају, а камоли жене. За разлику од Тиресије и Хемона, који су Креонта наговарали да одустане од своје одлуке, при чему их владар није казнио, Антигону јесте. Наредио је да се затвори. Креонту се нимало нису допале Хемонове ријечи. Он је бранио Антигону и сложио се с њом, те га је покушавао наговорити да одустане. Чак се ни Еуридика, владарева жена, ништа не пита, нити се појављује до самог расплета.

„За љубав, не за мржњу, ја сам рођена”, изговара Антигона у дијалогу са владарем. Креонт је, добивши власт, умислио да је бог. Он жели да му се сви покоравашу, па зато шири мржњу, изазивајући незадовољство и страх у грађанима Тебе.

Када Антигона, Хемон и Еуридика почине самоубиство, Креонт схвата да је погријешо. Међутим, за кајање је касно. Његова највећа казна је да живи с оним што је узроковао, јер је изгубио своје најближе, због мало моћи коју је посједовао.

Највећи број људи се понаша као Исмена. На супротној страни је појединац који се као снажни гробен супротставља великој снази таласа. У животу треба да будемо одлучни као Антигона. Не смијемо да допустимо да неко влада над нама и ускраћује нам права. Морамо бити издржљиви, упорни и привржени својим циљевима. Ако никад не преузмемо ризик и не боримо се за себе, а прво са самим собом, никада нећемо постати бољи. Увијек ћемо бити у сјенци других и никад нећемо открити квалитетније и вредније, а живот је превише кратак да слиједимо друге. Живјети није исто што и преживљавати. Исмена преживљава, а Антигона живи, учи, прави грешке, али не одустаје од свог циља.

Живот треба проживјети, а не преживјети.

Софија Мијушковић, Ид
(шк. 2022/23. г.)

Софоклова трагедија „Антигона” је само један дио слагалице, који, кад се уклопи са плодовима маште великих умјетника старог свијета налик Есхилу и Еурипиду, даје слику старогрчке драме.

„За љубав, не за мржњу, ја сам рођена”, ријечи су које је Антигона изрекла кад је требало да оправда своје поступке Креонту. У овој сцени, као и у сцени гдје је питала Исмену да ли ће јој помоћи да сахрани Полиника, видимо Антигону како се бори за оно што мисли да је исправно (поштујући божји закон), без обзира на то што јој земаљска власт наређује. То је посебно тешко због њеног положаја – она је жена у патријархалном друштву.

Утицај богова на људе у овом, а и многим другим дјелима овог времена, не може да се пренебрегне. У „Илијади”, богови су приказани као људи, са својим пристрасностима и мишљењима, и њихово вијеће као породично савјетовање у сјенци несложних родитеља (Зевс и Хера као родитељи). У „Антигони” божји директни утицај је мањи, али се Антигона служи божјим законима као моралним компасом за навигацију кроз тадашњу средину (о томе каква је била већ је било ријечи). Ово је за посљедицу имало да се Антигона оглушила о Креонтове наредбе.

Мислим да је идеја овог дјела врло примјенљива у свакодневном животу. Још увијек нећу да кршим законе у име неког бога и, да дође до тога, вјероватно бих поступио сличније Исмени, али драго ми је што сам могао да проширим видике читајући ово ремек-дјело.

Ђорђије Радуловић, Ид
(шк. 2022/23. г.)

„Антигона” је античка драмска трагедија, припада периоду славних грчких умјетника Ескила, Софокла и Еурипида.

Хор при почетку драме, у првој строфи, изговара ове стихове који су директно упућени краљу Креонту. Указују на Креонтову моћ да спроведе закон који се коси са људским моралом и принципима. Међутим, можемо их употријебити да протумачимо и Антигонине поступке. Упркос правилима, сахранила је свога брата, добро знајући шта је чека, што говори о томе да је човјекова воља јача од свега.

Први разговор између Исмене и Антигоне доказује да су обје младе жене свјесне свога положаја. Ово дјело је настало још док дјевојке нијесу имале никакву улогу у управљању свијетом, стварањем бољег и лагоднијег живота. Напротив, нико их није ни питао шта мисле и како се осјећају. Иако су се сестре налазиле у истој ситуацији, поступиле су сасвим другачије. Једна је дозволила да јој друштвене норме „вежу руке”, док се друга борила против њих и човјека силна.

Улога богова у еповима ове епохе је да се по сваку цијену побрину да се судбина спроведе баш онако како је записано у времену. У „Антигони” богови се не појављују. Не мијешају своје прсте у људске животе. Софокле тиме доказује да је само човјек одговоран за себе и своја дјела и да је све што му се деси посљедица његових самосвјесних одлука.

Идеја дјела се своди на чињеницу да онај ко има највећу моћ није уједно и онај чије су команде непогрешиве и апсолутне. Не морамо бити на високој позицији да бисмо знали шта је исправно, довољно је да имамо чисто срце и здрав разум.

Јована Јушковић, 16
(шк. 2022/23. г.)

УМЈЕТНОСТ ЈЕ НАЈЈАЧЕ ОРУЖЈЕ ПРОТИВ ЗЛА

Сматрам да би се многи умјетници, па и људи који то нијесу, сложили са мном кад кажем да нам умјетност пружа неописиву ширину, у којој вријеме и простор неријетко губе своје границе и значење. Ипак, бројни догађаји у прошлости доказали су нехуман однос појединих људи према умјетницима и њиховим дјелима, па се доводи у питање човјекова спремност да се суочи са истинским симболима и вриједностима умјетности.

Сваки умјетник својим дјелом оставља печат који подразумијева његово виђење реалног свијета и жељу да оплемени све грубијане који упорно одбијају да прихвате љепоту и ширину умјетности. Управо због претходно наведеног мишљења о умјетниковом задатку и дјелима, свјесни смо да умјетност превазилази баријере које јој живот и околности наметну, али треба рећи да је умјетност на неки начин важнија од ствараоца, јер она поставља темеље неког дјела, док умјетник само обликује његов правац и смисао.

Наравно, не можемо рећи да је умјетност затворена категорија која не оставља слободу избора, већ су управо слобода, суптилност с којом умјетност приступа човјеку и могућност умјетника да обликује своје дјело разлози због којих кажемо да она оплемењује и освјешћује.

Циљ умјетника је да, којом год се умјетношћу бавио, искаже дубоке и искрене емоције које је много теже изразити у свакодневном животу. Зато ћете, у већини случајева, примјетити да су умјетници људи знатно отворенијих видика и интересовања од људи који се баве природним наукама, јер се у њиховим областима морају пратити и поштовати многа ограничења која спутавају креативност и способност човјека. Ове двије особине су кључне за савршено познавање умјетности, које јој омогућавају да се бори против сваког покушаја да се негира њено постојање. Она се сама изборила са скандалозним спаљивањем књига и сулудом жељом човјека да сопствену ријеч и владавину стави у центар пажње, својом отвореношћу је одлучно рекла *не* и задала многим људима отрежњујући ударац у главу, тиме што је ставила до знања да су читање, писање и умјетничка дјела једине вриједности које човјеково образовање и знање могу усмјерити на прави пут.

У Андрићевој приповиједи „Аска и вук”, Аска је била фасцинирана умјетношћу и, у комбинацији са ужасним страхом од смрти, успјела да употријеби

тек откривену машту и разноликост које јој је умјетност пружила. То је још један у низу доказа да умјетност и у судбоносним тренуцима остаје уз оне који је прате и дозвољава им да, од нечег наизглед обичног и виђеног, направе невиђено чудо.

Умјетност је, баш као и знање, неуништива. Она је темељ сваког знања и могућност да се оно свакодневно надограђује. Све то чини човјека озбиљнијим, способнијим и, што је најважније, богатијим у души.

Софија Ивановић, Иф

НЕСКЛАД ИЗМЕЂУ ЈЕДИНКЕ И СПОЉАШЊЕГ СВИЈЕТА У ЗБИРЦИ *КОРА ВАСКА ПОПЕ*

Налик на хаику поезију, односно поезију тренутка, стваралаштво српског савременика окарактерисано је као надреалистичка бесмислица, бунцање. Попа пјева о наизглед необичним стварима, којима даје поетски смисао који до тада нијесу имале. Тежња да се у малим и незнатним стварима спозна сва дубина космичког живота, у основи је пјевања аутора *Реза* и *Вучије соли*.

Пјесма *Познанство* представља увод у циклус, предочавање атмосфере, преко експозиције стичемо утисак о цијелој збирци. Ријеч је о познанству нас као читалаца са пјесмом, односно познанству пролазног човјека и вјечног свијета. Познанство мудрог свода и лирског субјекта приказано

је на начин да је модри свод у нападачком положају, док се лирски субјекат брани. Он тражи од мудрог свога да га не заводи, јер не игра по његовим правилима. Модри свод се непрестано креће око пјесничког субјекта, на почетку је изнад њега, потом око и на крају је испод њега. Слутећи мрак чељусту и дах звјерке мудрог свода,

пјеснички субјекат добија моћ вида. Дар вида омогућава му да у малим и незнатним стварима уочи нешто велико и спозна дубину космичког живота.

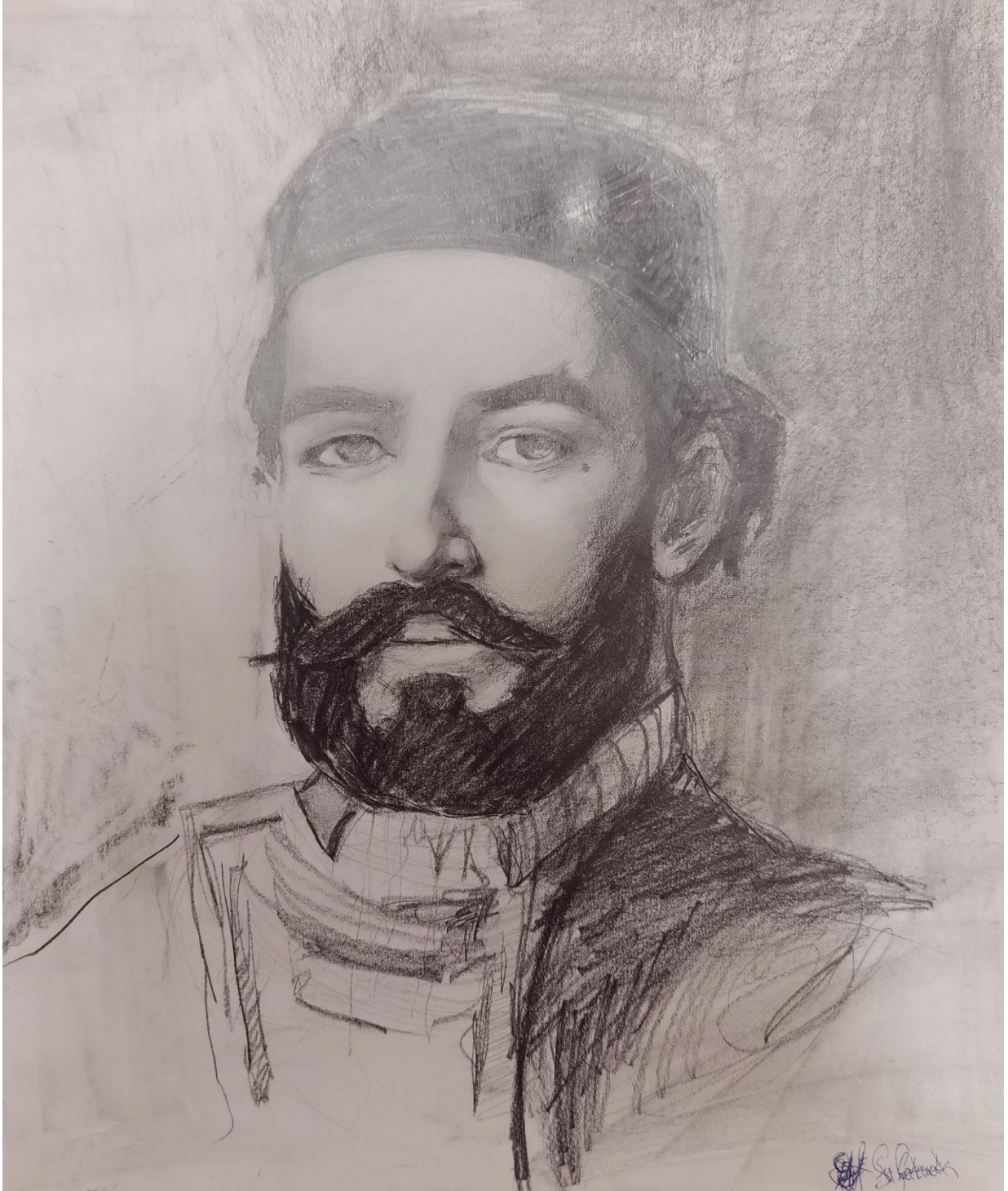
Пјевајући о патки, коњу, маслачку или, пак, кестену Попа открива дубљу трагику постојања, непремостиви јаз између појединца и свијета. Патка и коњ као представници свијета фауне утамничена су бића у новом окружењу. Измјештена из воде, свог природног окружења, патка се гега прашином, тешко се креће, невјешта је и спутана баш као и Бодлеров албатрос у истоименој пјесми када је међу морнарима. Интертекстуалност у овој пјесми има посебан значај, открива човјекову природу. *Човјек је трска која мисли*, казао је Блез Паскал. Једино биће које мисли је човјек и то га чини господарем природе у умном смислу. С друге стране, човјек је крут попут трске која се повије пред ударима вјетра, као што се и човјек повије пред законом јачег. Патку ће стићи човјек, који ће је спутати у намјери *огледала да оре...*

Попин коњ обично осам ногу има, ријеч је о главном поступку руских формалиста, онеобичавању, Мотив коња са осам ногу преузет је из сликарства, то је коњ који је у трку на друму који краја нема. Човјек се коњу између вилица настанио, како Попа каже, спутао га је уздама и предодредио га личним потребама. Покушај коња да се ослободи био је безуспјешан, коњ је кажњен, *тада је губицу раскрварио*.

Маслачак је *жуто око самоће* које расте на граници два свијета, издвојено из свог природног окружења. Подземна сила додатно отежава живот маслачка, она га тјера у црницу неба, гдје му лијепа стопала савијају врат у камени трбух. Маслачак је истовремено метафора човјека, који је „неснађен”, одбачен у друштву, симбол је човјека и његовог удеса на земљи међу људима. Човјек је предодређен потребама свијета у којем живи, баш као и коњ код Васка Попе.

Поезија Васка Попе, ма колико да то у нечијем слуху звучи и парадоксално, јесте у најдубљој основи једно пјевање које прославља свијет. Чак и онда, нарочито онда, када се суочава са визијом његовог агресивног бесмисла. Дакле, слави свет – као и свака велика поезија уосталом (Иван В. Лалић).

Стефан Минић, IVд

СВИЈЕТ ЈЕ ОВАЈ ТИРАН ТИРАНИНУ, А КАМОЛИ ДУШИ БЛАГОРОДНОЈ

Безвремени лирско-филозофски спјев „Горски вијенац”, круна цијелокупне књижевноумјетничке, али и историјске заоставштине црногорског владике Петра II Петровића Његоша, доиста оличава оваплоћење вјечитих истина о мрачним матрицама овоземаљске суровости. У филозофском средишту овог спјева, другом монологу Игумана Стефана, искристалисана је идеја о животу као васељенској борби физичких и метафизичких дуализама, која се, као таква, горди над прохујалим вијековима непрестано струјећи кроз ванвременски простор.

Његош је, не само у казивања игумана Стефана већ и у дубинске слојеве значења и смисла „Горског вијенца”, уткао мисао о страдању као нужном продукту битисања, тиме глорификујући хришћански идеал страдања те потоњег му васкрснућа као неприкосновено оружје против осорне стварности. Доследно спроводећи мотив борбе као нарочито упечатљив, Његош, осим што упозорава на неопходност пружања отпора тирјанству, врло јасно сугерише да је једини пут ка опстанку управо онај који води кроз голготу. Он прилази овој привидно парадоксалној идеологији у стању изнимне душевне егзалтације, које на јединствен начин печатира и у вјечност лансира истину да нема живота без боја, али ни васкрснућа без смрти.

Да је овај свијет тиран тиранину, а камоли души благородној, свједочи низ појединачних и колективних трагичних судбина у историји човјечанства. „Горски вијенац” отјелотворује трагику колективне судбине једног народа ком бива додијељено неизбјежно бреме како својих претходника тако и сљедбеника. Кроз ову тешку судбу прожета је блискост опозиционираних сила Ероса и Танатоса, које у бити налажу да нема сроднијих појмова од оних који су у цијелости супротстављени. На овом принципу почива неопозив природни закон да најдубље патње бирају најблагородније душе. Премда, управо у те патње урођен је тријумфални плам који представља окосницу за битку против тирјанства, у ком и лежи љепота страдања, јер једино оно води до спасења. Бол као оваква се стога, попут дара, уручује кротким духовима као прилика за уздизање до оностраног.

Страдалништво невиних и чистих тематика је коју упоредо обрађују бројна књижевна дјела свих епоха. Упечатљив примјер је лирска пјесма „Офелија”, француског симболисте Артура Рембоа, чији је настанак инспирисан драмом „Хамлет” Вилијама Шекспира. Лик Офелије, иако украшен пупољцима младости, њежношћу и чистотом духа и мисли, декларисан је као исконски трагичан. Стиче се утисак да је управо тако

структурирана личност подложна да postane жртва околности и страдалник сопственог обитавања. Распета између љубави према оцу и Хамлету, између наметнуте породичне стеге и младалачке искре, упада у апсолутно душевно растројство које ће прекинути самоубиством.

Већ прва пјесничка слика обилује сугестивним и врло интензивним приказима гашења лијепе Офелије, алудирајући на оно магновење између јаве и сна, на међи коначног и бесконачног. Рембо у симболистичком маниру снажно контрастира слике Офелијине бјелине и црнила вал, које одговарају бинарној опозицији живота и смрти. Сљедећи тренутак рађа коначну слику ријеке која сурово односи минулу младост у бескрај. Ријека симболише протицање, пролазност, али у овом контексту означава вјечито путовање Офелијино, које сасвим разобличава коначницу смрти. Ова иста ријека протиче и кроз „Горски вијенац”, уливајући се у херојско васкрснуће благородних, чиме се поново афирмише идеал страдалништва. Рембо одлази и корак даље, експлицитно проширујући временски контекст Офелијине пловидбе те најзад обезвремењујући њено нематеријално битисање, уздижући је до непролазности, чиме Офелија улази у архетип као симбол вјечне љепоте и чедности.

Користећи се врло интензивном апострофом, лирски субјекат назива Офелију „Лудо”, чиме наглашава поруку свима сањарског духа да је кроткост у свијету тирјанства само осуђено, обезглављено јагње. У навођењу никад досађаних чари овоземаљских, сажета је непролазна бол суноврата једне младости.

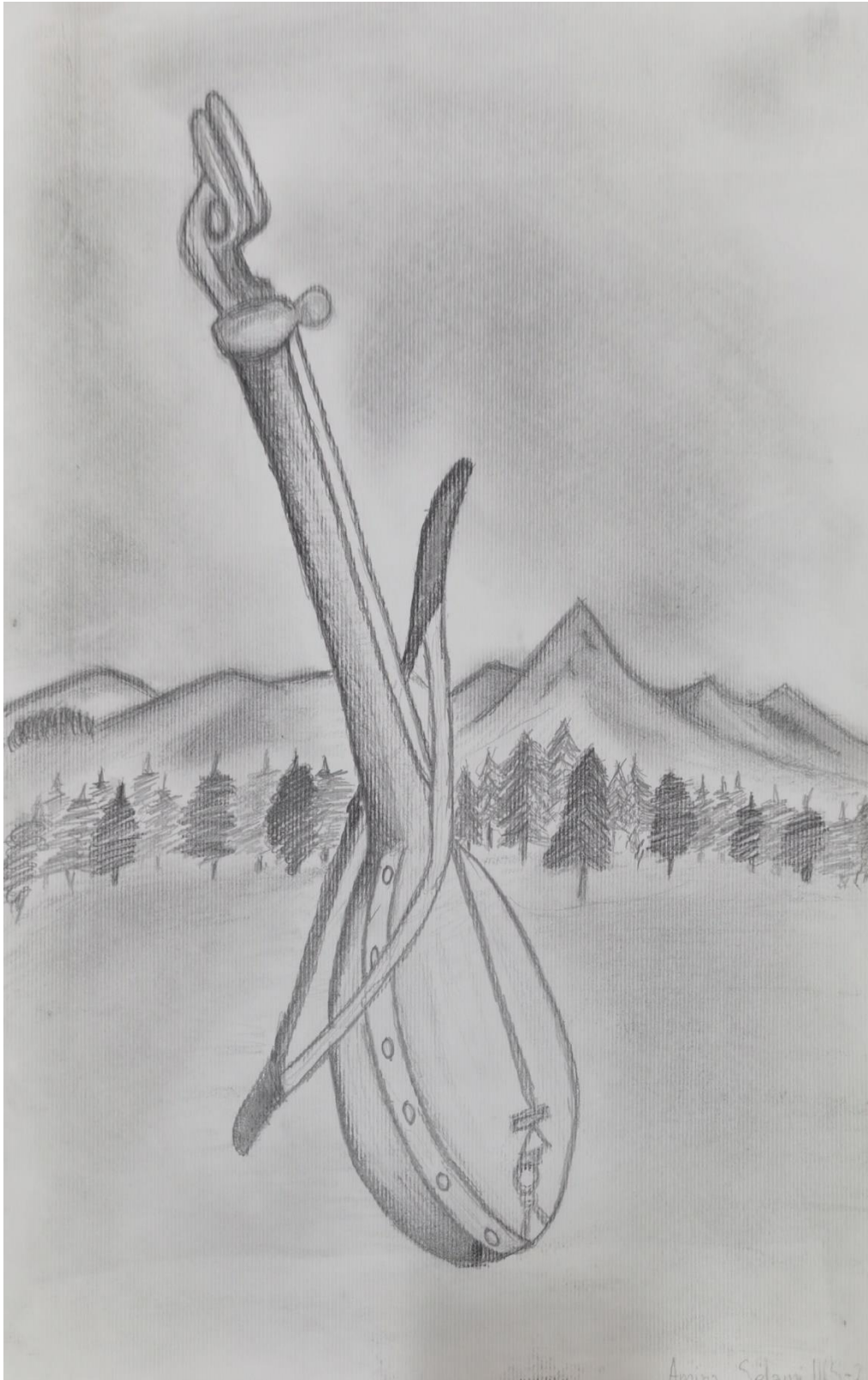
Ова спознаја јесте заједнички праг Његошевог „Горског вијенца” и Рембоове „Офелије”, који на јединствен начин обрађују тематику пропадања душа исконске љепоте у мучитељском свијету. Даља флориграфија, вјетрови и лахори који се јављају у пјесми, са собом доносе егзотичне, латентне предјеле свијета и душе у којим сањар лако залута, обманут зовом слободе и дјетињим сном.

Оно што Његош сматра постхумном наградом, витешка част која одјекује у вјечност, Рембо симболично представља живом флором која плута око мртвог тијела Офелијиног. Овај изузетан умјетнички поступак наслућује дистинкцију пропадљиве материје и неуништивног духа, који своју неуништивост манифестује тек материјалним уништењем.

Спасење душа благих у својој чистоти заиста обитава на међи болног сна и још болније им јаве. У том милимикронском, а опет космичком међупростору притајава се онај тренут на прелазу из оностраног у онострано, гдје намучена душа израња из окова

смртности, у цјелости добијајући нов облик и као награду карту за вјечност уз ореол сопствене небеске суштине.

Лејла Аговић

ЈУНАЦИ „СЕОБА” У БЕСКРАЈНИМ ПЛАВИМ КРУГОВИМА

Буди се једне чудне ноћи у једном несрећном граду Вук Исакович. Не може више да разазна јаву од сна. Био се спремио да иде у војску. Њему је ово већ четврти пут да иде у рат, али се још не бјеше навикао. Човјек се на то никад не навикне. Оде Вук Исакович, али је за њим отишла и Фрушка гора. Бескрајни, плави круг. У њему, звијезда.

Рат разара све. Не само оне који су га започели већ и невине душе што се грешком нађоше у њему. Од давнина се већ роди та чудна човјекова потреба. Уништава све што је у њему људско.

Вук Исакович воли своју жену и дјецу. Мада у посљедње вријеме не осјећа ништа. Мора да се припреми за рат и само му је то у мислима. Дафина, његова жена, била му је досадила. Њени загрљаји, пољупци, покушаји да се од њега опрости како доличи, све му бијаше досадило. Вук Исакович је ратник, крупан, црн и груб. Био је рођен да буде ратник. Ипак, са друге стране, и човјек је. Каткад покаже мало њежности према својој војсци. Зна да их ускоро неће бити. Неће остати за њима ништа. Ништа.

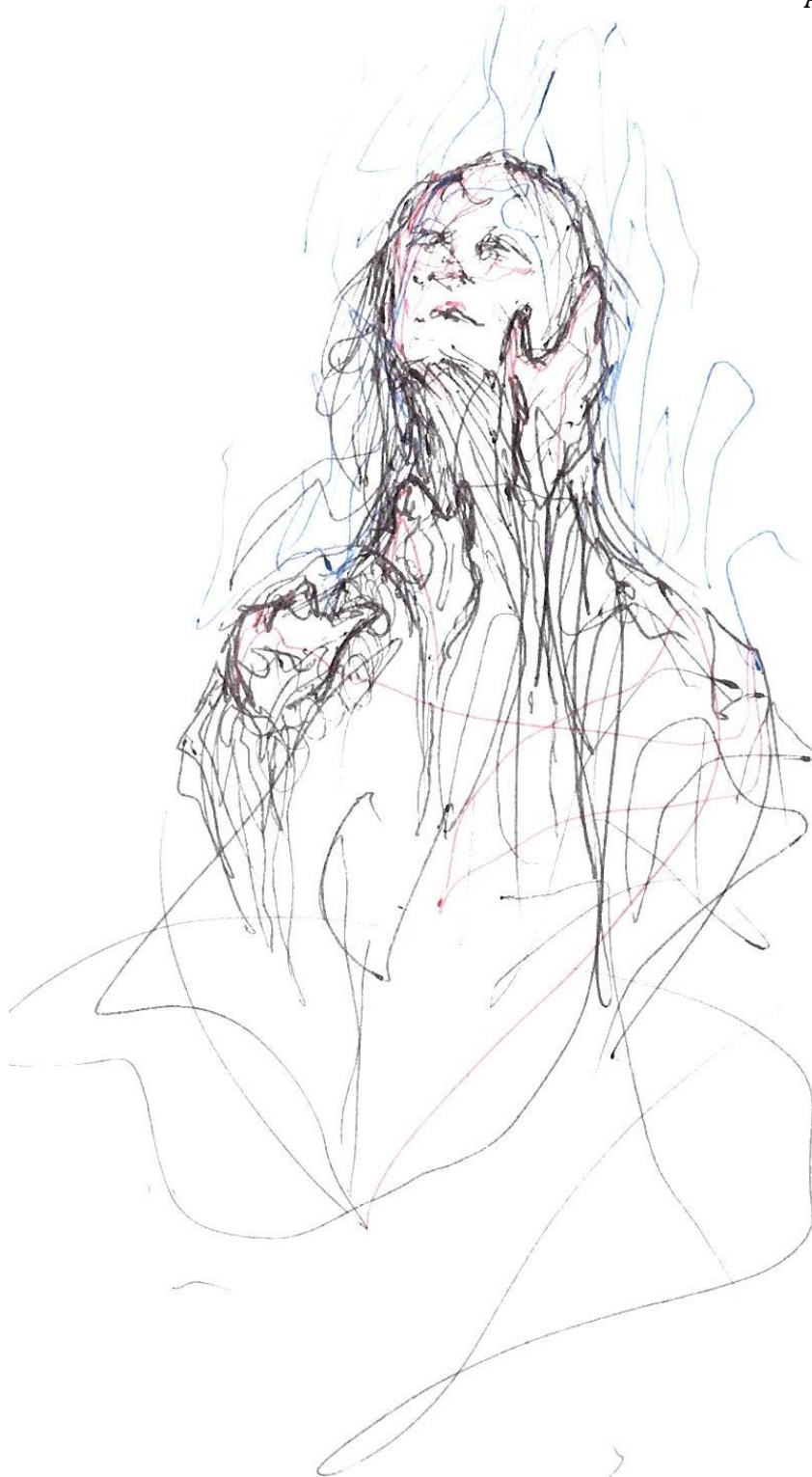
Миљама далеко госпожа Дафина сједи крај прозора и гледа у ријеку. Види у њој своју сјену, а ријека тече, пролазна је као и Дафинин живот. Она је тада учинила нешто незамисливо за жену тога доба. Преварила је свог мужа са његовим братом, Аранђелом. Осјетила се одвратном, није га могла погледати у очи. И она је једном била људско биће, но се у посљедње вријеме није осјећала тако. Њој Аранђел не бјеше привлачан, нити га је жељела. Осјећала је дубоку празнину у души и зато бијеше то урадила. Јер свако неког воли, и има потребу да буде вољен. А када јој особа коју воли не узвраћа љубав, утјеху нађе у другоме.

Аранђел је представљао сушту супротност своје брату. Мршав трговац и зеленаш, он никада није осјећао дужност према својој домовини. Хтио је да његов брат постане више као он, па му је нашао Дафину за жену, у нади да ће она успјети да га промијени. Није ни слутио да ће се на крају и сам у њу заљубити.

Рат разара све. Уништава међуљудске односе, чини да човјек отупи. Чини да заборавимо одакле смо дошли и, прије свега, да смо некад били људи.

А шта доноси одлазак у рат за оне који остају? Њима се чини да све стаје. У ствари, ништа не стаје. Свијет наставља са животом, наставља борбу за опстанак. Један човјек негдје далеко одавде предводи војску. Одавно већ отупио на све људско, чека спреман на бој. Застане. Погледа у небо. Бескрајни, плави круг. У њему, звијезда. У њему, звијезде. Свака од њих румено сија за по једну душу што је изгубисмо једно вече. И опет тоне у сан.

Андреа Пајовић, ШФ
(2022/23. г.)

„УЈКА ВАЊА” – ДРАМА КАСНО СПОЗНАТЕ ПРОМАШЕНОСТИ ВЛАСТИТОГ ЖИВОТА

Абазур су укућани користили за пресипање вина у чаше, будући да нису имали лијевак. Могли су и без њега, свакако им није био од велике помоћи, свуда околу би се просипало вино. Био је превелик, а и једноставно није за то служио.

Не, заборавите да сте то прочитали, нема никаквог смисла. Мада доста тога је у животу бесмислено, понекад чак и сам живот.

Такав је и живот Чеховљевих ликова из драме „Ујка Вања”. Промашеност, неостварене љубави, љепота једне жене која мијења животе многих ликова, монотоност – њихова необична свакодневица. Драма није у спољашњим манифестацијама, већ се дешава у унутрашњости свих ликова истовремено, што доводи до несугласица између њих. Писац нас полако доводи до кулминације радње, али се ипак све врати на старо, јер се ови ликови боје промјене и труде се да је држе подаље од себе. Стога је велика трагедија ових ликова што су свјесни околине и својих проблема, али настављају да сједе скрштених руку.

Серебрјаков, стари професор, као и сви остали је промашен лик. Постао је потпуно безосјећајан, себичан и грамзив. Његова жена Јелена Андрејевна лијепа је, али несрећна што се удала за професора и тиме запечатила своју судбину. Соња карактерише унутрашња љепота, мада не спољашња, и она због тога пати. Војницки, односно, Ујка Вања, незадовољан је животом и мрзи све осим своје сестричне Соње, и Јелене, у коју је заљубљен. Астров, лекар који је изгубио способност да воли, пије и тако проводи своје дане.

Ови ликови су можда потпуно другачији, а многи од њих су суште супротности (Астров и Војницки). Ипак, и поред тога, имају исту судбину. Живот им остаје исти и до краја драме. Зашто Војницки и Соња остају да живе на имању? Зашто Ујка Вања није убио ни себе ни Серебракова? Зашто се и у расплету драме враћамо на промашеност живота ликова? Ако ови ликови имају толики стах од промашености, зашто ли онда живе промашене животе? Њихова трагедија је управо то – протраћен потенцијал. Свако од њих има неку страст и на неки начин зна разлог свог постојања, али не тежи том животу.

Лагала сам, није требало да заборавите причу са почетка. Мада, заборавите на абазур. Поента је била да људи не могу да живе промашен живот. Своју несрећу ће увијек преносити на друге, а то не доноси мир. Тада не постоје околности које

они могу да промијене, јер њихови проблеми нису социјални нити политички, већ егзистенцијални.

Ипак, по мом мишљењу, и нема нечег што погађа ове ликове, одавно су постали равнодушни. Можда се и зато ова драма не завршава крвавим убиством. Јер нико и ништа не може да убије већ мртве душе.

Андреа Пајовић, ШФ
(2022/23. г.)

ДРУШТВЕНИ ПЛАН У ЧЕХОВЉЕВОЈ ДРАМИ „УЈКА ВАЊА”

Образовање је највећи улог наше будућности. Оно је нада и сигурност, али није свеприсутно. Ако нестане образованих, чему онда да се надамо?

Чеховљева лирска драма бави се промашеношћу датих актера, али је сваки од њих промашен на специфичан начин. Један од многих мотива које сам уочила су будућност друштва и образовање у функцији наде и спаса.

Руско село се не може поредити са метрополама ни по изгледу, а камоли по институцијама и образовању. Посматрајући образоване, као што су Јелена и Астров, запажам да на селу једино можемо осјетити празнину коју носимо у себи, као и тежњу за побољшањем.

Међутим, једном промашени, увијек промашени. Астров ће се и поред напорног и мукотрпног посла посветити шумама (да ли је случајност то што је дрво симбол живота), али ће сиромашан, убоги, напаћени народ исјећи стабла како би преживио. Јелена, образована музичарка, која поред физичке љепоте нема ништа, улива нам наду да ће се макар она изборити за себе, узимајући у обзир да је музика умјетност и животни позив, а не само професија. Преварила сам се, она свира само када јој то дозволи муж Серебрјаков.

Војницки, који ради скоро читав свој живот, живи у једној соби, у којој је једини обрис наде карта Африке. Она га не мотивише, иако је свјестан тога да је протраћио свој живот. Лакше је не радити ништа и кукати.

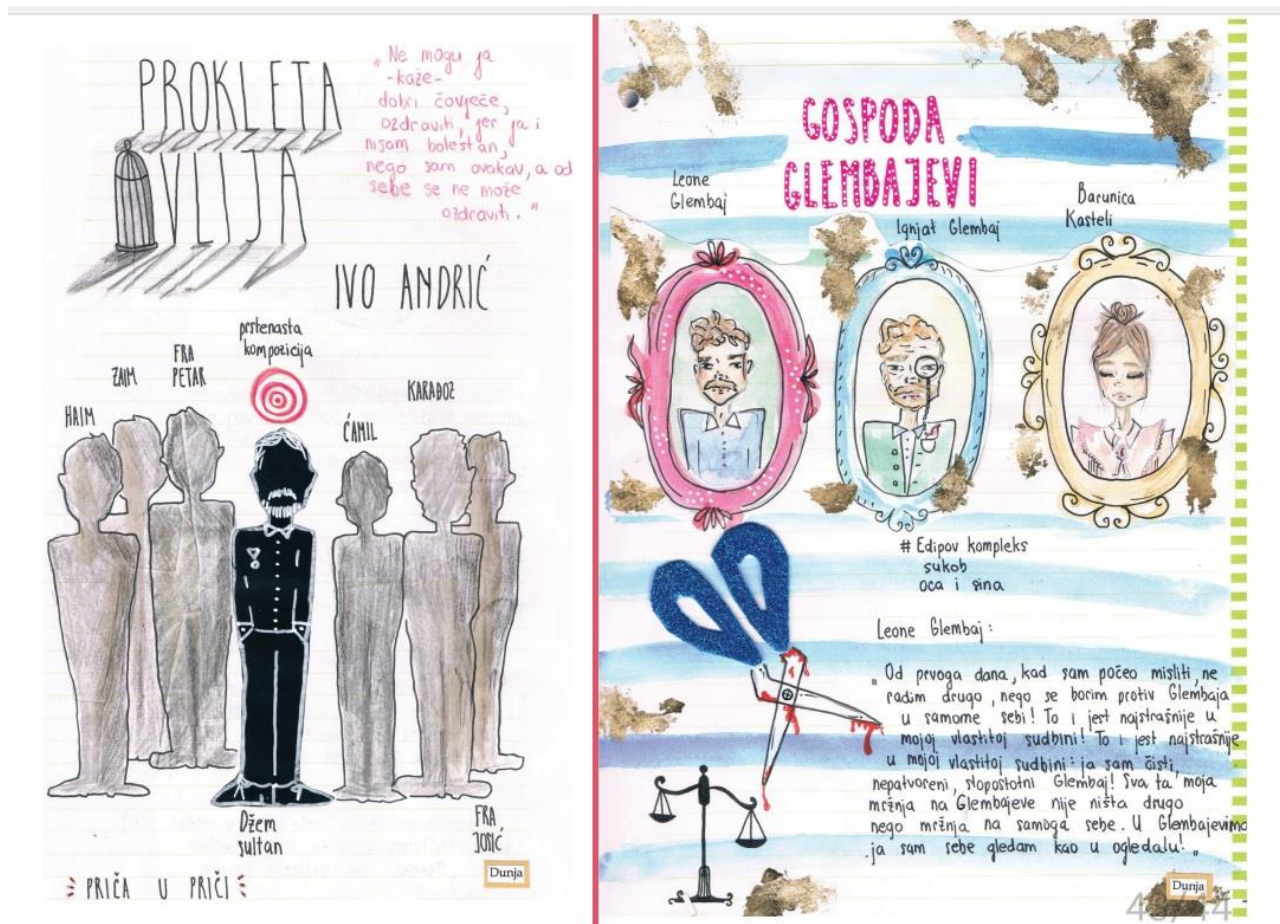
Како бити мотивисан када не умијеш ништа. Не може чак ни да се убије, а шансу за то је имао двапут. Зашто се као доктор трудити када пацијенти умиру на

столу за којим ручају? Лакше је сјести и опећи грло жестоким пићем. Живот је превише болан и тежак да би радио за нешто што не можеш да видиш.

Можда ипак није све црно. На младима свијет остаје, а они понављају: „Одморићемо се“. Изговарају ове ријечи упразно, изнова и изнова, и тако укруг.

Петра Николић, IIIx

(шк. 2022/23. г.)

Неминовно је суочити се са драмом као што је ова, поготово са писцем као што је Чехов. Овом драмом поменути писац скоро да је савременик XXI вијека. Данашњи читалац би помислио да је Чехов био видовњак, или просто човјек који је посједовао јако развијен инстинкт. Инстинкт за оно што је било и оно што ће бити.

Доласком Јелене и њеног уображеног, умишљеног и безобразаног мужа Серебрјакова, осјећамо неку врсту тамних облака. Наши предосјећаји нас неће преварити, јер ови облаци ће само бити, као и сваки пут, предзнак за олују. Љубав ће прећи у мржњу, трунка среће у несрећу, једина ствар која остаје иста је заједничка промашеност свих ликова у овом комаду. Ову заједничку промашеност утврђујемо двоструким промашајем јадног и измученог Војницког. Пун срдитости и чежње за бољим животом, Војницки схвата да је касно за било какву промјену и прихвата савјет од Астрова, а након тога и од Соње. „Одморићемо се”. Изгледа да је карта Африке просто била ван дохвата сваког лика у овој драми атмосфере.

Не вриједи живјети бесмислен живот. Мислим да све док смо живи имамо шансу, али та шанса никад не траје дуго. Међутим, довољно је дуга за један осмијех.

Лијепо је бити оптимистичан као ја, али у овом случају, промашени људи никад не погађају.

Данило Бошњак, IIIx
(шк. 2022/23. г.)

Чеховљев комад „Ујка Вања” има све одлике модерне лирске драме. У комаду се лако препознаје осјећај учмалости, безнађа и промашености. У првом чину дешавања су смјештена у дворишту, затим у салону и трпезарији, а у расплету и у соби Војницког.

Сви ликови у драми живе промашеним животом, али тога нијесу свјесни. Доласком Серебрјакова и Јелене Андрејевне, све ће се промијенити и сва дешавања у комаду ће довести до тога да се свако суочи сам са собом. Војницки ће схватити да је цио свој живот радио узалудан посао и када узме бочицу морфијума, тада је изгубио све наде и идеје о будућности. Јелена Андрејевна је несрећна јер је само лијепа, али празна. Астров ће препознати да је Јелена празна. Иако је он доктор, наћи ће утјеху у алкохолу јер су сви његови покушаји да уради нешто добро за будућност пропали. Он узалудно покушава да помогне сељацима који пропадају и не размишљају о будућности шума, већ само како ће преживјети. Ипак, Астров се можда бави шумама само да би заборавио на своју сопствену промашеност, баш као што Марија Васиљевна рјешава укрштене ријечи.

У слоју идеја поставља се питање људске среће, да ли таленат може опстати и постоји ли утјеха. Иако се понекад осјећам као Соња и помислим да утјеха може постојати само ван живота, ипак мислим да треба покушати нешто промијенити, јер у супротном можемо само постајати свјесни своје промашености и гледати у карту Африке, која је вјечити подсјетник да је могло бити боље.

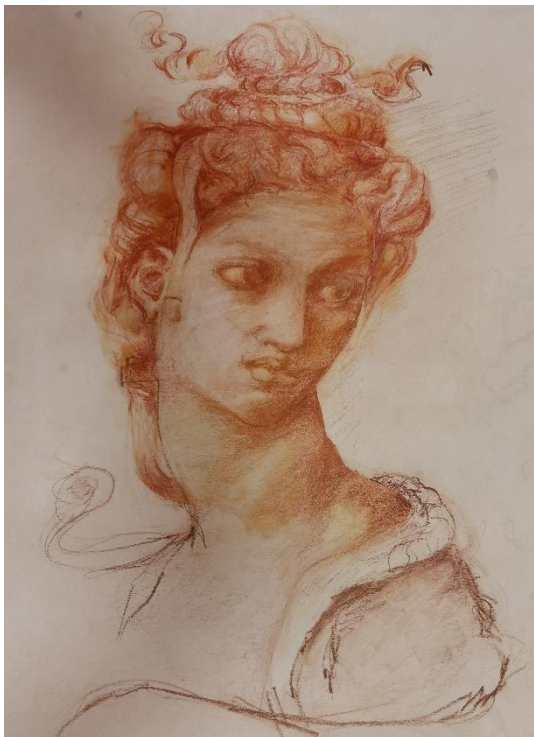
Јована Заић, IIIx
(шк. 2022/23. г.)

У Чеховљевом „Ујка Вањи” истакао бих суочавање са промашеношћу ликова ове драме атмосфере, која се протеже од увода до расплета дјела, чија је ово тема.

За разлику од дјела у којима су јасно приказани динамички ликови, у овој драми осуђени су на пропаст и мире се са њом, надајући се спасењу послје смрти и мирном загробном животу. То управо примјећујем у расплету, када Соња каже: „Одморићемо се.”

У средишту промашености и бесциљног лутања је Серебрјаков. Он за собом вуче судбину свих осталих ликова. Вања је своју младост протраћио радећи на имању Серебрјакова, јер је мислио да помаже великом научнику и бива огорчен кад чује професора како ноншалантно предлаже да се имање прода. Серебрјаков жуди за пажњом – позиција на којој се налазио омогућавала му је да буде у центру пажње и да се креће међу интелектуалцима. Сада покушава да задржи свој привидни ауторитет на љетњиковцу.

Јелена бива опчињена Серебрјаковом славом и интелектом, не слутећи да ће удајом за њега попримити судбину осталих. Она стоји у бинарној опозицији са Соњом. Док је Јелена окарактерисана као привлачна млада жена која не нуди ништа друго осим љепоте, Соњу тјеша тако што скреће пажњу на дивну косу професорове кћерке, која је, за разлику од Јелене, обдаренија памећу.

Упркос томе што сви ликови схватају да су промашени, нијесу се одважили да остатак свог живота испуне одређеном сврхом.

Излаз из зачараног круга неостварених једино омогућава промјена. Човјек се може промијенити, набоље или нагоре, само ако његова храброст надвлада силе које га упорно задржавају у безнадежном лутању, свјестан да сваки нови подухват за собом носи ризик.

Рашко Кљајић, IIIx
(шк. 2022/23. г.)

Позориште је данас врло приступачно и доступно је ширим масама. Без обзира на те услове, у добу културолошке декаденције суштина представе је постала много мање важна од тога да ли ће неко запазити да ми идемо у позориште. „Ујка Вања” је драма атмосфере која ће људе којима су мјеста у првим редовима најважнија натјерати да преиспитају своје одлуке.

Чеховљева драма приказује човјекову неспособност да побјегне од монотоније коју му приреди живот. Подјела на четири чина и временски интервали које ти чинови приказују дају утисак да радња драме траје само један дан, а заправо пролази неколико мјесеци.

Друштвеним планом „Ујка Вање” можемо описати друштва свих историјских периода, нарочито модерно друштво двадесет првог вијека. Сваког дана видимо макар једног Серебрјакова. На телевизији, у продавници, на улици, понекад у сопственој кући. Лажне особе које пате од гордости. Покушавају да живе живот на високој нози, иако знају да га својим радом и трудом нису заслужили.

Идејни слој овог дјела лежи у лику Ујка-Вање. Ко је Ујка Вања? Уколико кажемо нико, нећемо погријешити. Читав свој живот је провео тако што је остваривао туђе снове, а заборавио је на карту Африке, која му је била подсјетник да оствари своје.

Метак, којим је требало да убије Серебрјакова и коначно донесе промјену, промашује циљну тачку баш као и Ујка-Вањин живот. Испалио је и други метак, који опет није ништа промијенио. На крају, када Серберјаков и Јелена одлазе, Соња каже да је поново све исто. Ујка Вања је имао шансу за промјену, и није је искористио.

Ујка Вања је већина људи у нашем окружењу. Нико од њих не може да промијени ток својег живота. Проведу деценије зарађујући за туђе станове, аутомобиле и љетовања, зато што не виде даље од танке лепезе новчаница која им се даје на крају мјесеца.

За хрчка је прихватљиво да у точку трчи укруг, али цивилизовани слободномислећи човјек то себи не смије никада дозволити.

Јован Радовић, IIIx
(шк. 2022/23. г.)

КОМПЛЕКС ПРОМАШЕНОСТИ ЧЕХОВЉЕВИХ ЈУНАКА

Ријетки се могу поменути у контексту универзалног утицаја на модерну драму уз име Антона Павлова Чехова. Револуционар реалистичког позоришта интегрисао је у своја дјела потпуно нов приступ драмској радњи, која се сада одвијала на много дубљем психолошком нивоу, до тада достигнутом само у романима. По први пут се на позорници појављује нова димензија нетеатралне радње, нова мотивација, нови антагониста, вријеме као најактивнији чинилац промјене.

Вријеме је релативно недефинисан појам, апстрактан, али увијек присутан. Чехов се служи њиме као једном природном константом која линеарно тече, не мијењајући правац нити брзину, непримјетно. Непримјетно као што су све небитне, уобичајене, свакодневне радње човјековог животног искуства. Оно тече изнад свих подземних вода, душевних вртлога, скоро метафизички, и регулише њихово кретање.

Живот се интроспекцијом анализира кроз три временске сфере: прошлост, садашњост и будућност. Свака од њих има уникатан однос са психом и физичким статусом појединца, а и објективно сагледаног колектива, тј. друштва. Садашњост, у којој се заправо једино и може одвијати радња, постаје насумично посљедица прошлих и наговјештај будућих дјеловања човјека, несамостална и нераздвојена, ручно рађена и скулптурисана до савршеног детаља. Она гради човјека.

У руском селу 19. вијека, садашњост је углавном жалосна мјешавина песимизма и инстинктивне борбе за преживљавањем. Нема тога који је боље упознат са суровим сељачким животом, његовом грубом природом од Астрова, који по многим аспектима изражава Чеховљеве ставове. Тако писац изједначава сопствене идеале са овим драмским лицем у драми „Ујка Вања”, свом магнум опусу. Астров, као љекар, мора свакодневно да се супротставља примитивном руском сељаку, упознајући се са многобројним друштвеним, а и еколошким проблемима. Налик на Чехова, Астров није само усмјерен ка медицини, он је страствени природњак и већ у 19. вијеку наговјештава негативне посљедице дјеловања човјека на природу и њену девастацију. Ово је још једном приказано кроз временско огледало, упоређујући прогресивно уништавање шума и фауне током времена. Астровљева нада потиче из прогресивног сагледавања користи од пошумљавања

голети. Он и сам каже да ће свако дрво које посади на неки начин уљепшати живот станара ове Земље, ако не сад, онда двјесто година унапријед, учинити човјекову природу питомијом и продуховљенијом.

Нажалост, та протекла деценија на селу је Астрову одузела и вјеру у боље, остављајући га као човјека без идеала, сврхе и воље, прерано остарјелог од пића, којим је гасио жеђ за пунијим животом. То је за три мјесеца промиијенила Јелена, пробудивши у њему жудњу за женском љепотом, осљепљујући га, остављајући га у стању „транса“. Овај краткотрајни период становања Серебрајкова и Јелене на имању узбуркао је психолошко стање свих старосједилаца имања, попут катализатора.

Осјећање промашености преовладава духовним животом свих драмских лица, нарочито код Ујка-Вање, човјека који улази у четрдесет седму годину живота без икаквог правога трага иза себе. Заробљен је обавезама на имању, годинама, далеко од свих идеала. Тешко му је и сањарити о топлем екваторијалном појасу Африке. Потпуно је бескорисна она карта, попут покушаја да освоји Јелену. Сва ова осјећања су достигла кулминацију када је пуцао у професора, али чак му ни то није пошло за руком. Остао је само слаб човјек без жеље за животом, човјек који нема у себи снаге чак ни да оконча своју патњу. Трагикомични слабић који вјерује да је даровит, паметан, одважан, да је могао бити Достојевски или Шопенхауер. Као што се Соња морала помирити са својом неизмијењивом физичком сликом, својом ружноћом, као што се професор морао помирити са својим годинама и пензионерским статусом, као што се Јелена морала помирити са својим јаловим браком и животом, Ујка Вања ће у сузама прихватити своју судбину на имању. Он и Соња ће наставити да сију и саде на имању, у нади да рад и трпљење неће бити узалудно, нестрпљиво чекајући слободу и награду у рајским вртовима..

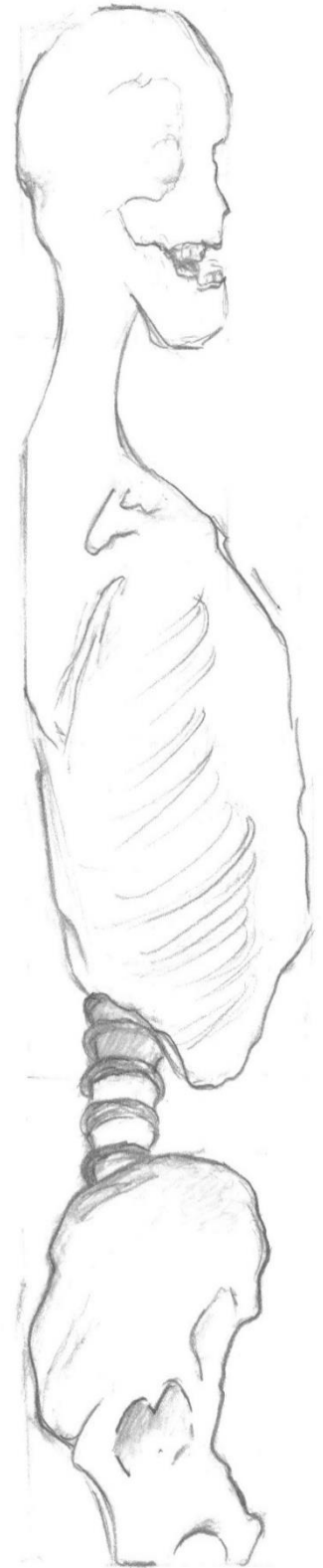
И тако, непримјетно, све се наставља као што је и било, вријеме мирно тече као да олује није ни било, али дубоко у кориту, силовите струје оставиле су бразде. Својим дјелом Чехов је засадио дрво које ће листати, као што сам ја, ево, стотину педесет година касније пробао његов хранљиви плод. Желим да вјерујем да љепота може спасити овај свијет.

Charles Hare-Brown, IIIe1

СЛИКА ДРУШТВА У „ХАМЛЕТУ“

Узевши у обзир мотив освете који се прожима кроз читаву радњу и представља покретачку силу неколико ликова који ће доживјети трагичан крај, говоримо о трагедији освете. У дјелу се, кроз говор главног јунака у једној реплици, велича човјек и његове способности, што је у потпуности у складу са идејама које промовишу хуманизам и ренесанса, којима ово дјело припада.

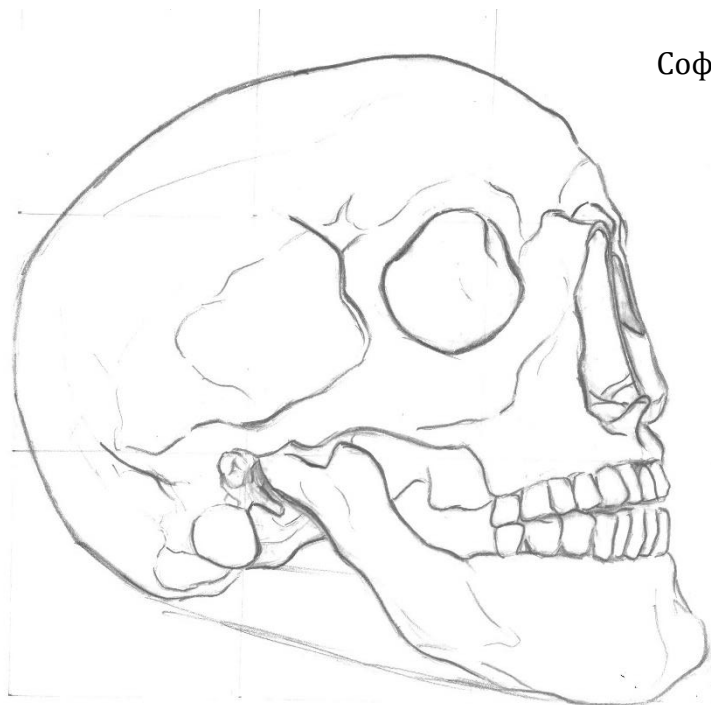
Трагедија нам пружа увид у начин живота племства Данске. У њој су на реалистичан начин дочарани односи овог сталежа, при чему се слика шири са индивидуалног на општи план, тиме дајући универзалан приказ сплетки, злочина и односа својствених сваком двору, не само данском. Злочин је осликан кроз лик Клаудија, који вођен жудњом за моћи почињава злочин братоубиства, а након тога ступа у родоскрвне везе, женећи се братовљевом женом. Полоније, дворанин који ужива одређен углед на двору због своје наводне поузданости, коју и сам има навику да истиче, иронично прибјегава шпијунажи Хамлета, и спреман је при томе да искористи сопствену кћер као мамац да би остварио своје циљеве. Иако је у највећем дијелу свијетла личност, и сам Хамлет смишља сплетку против своја два користољубива друга Гилденстерна и Розенкранца, чиме ће они на крају бити погубљени по доласку у Енглеску, наводним налогом краља, што ће им бити својеврсна казна за издајство Хамлета, ради сопствене користи, то јест, наклоности самог краља. Хамлет, с друге стране, контроверзним злочином убија Полонија, мислећи да је пацов. У овом оправдању можемо пронаћи и пренесено значење, које кроз поређење Полонија са пацовом дочарава његов слаб карактер и покварену личност, осликане кроз његово

лицемјерје и додворавање, несталну оданост, која коегзистира са користољубљем. Хамлет при томе, највећим дијелом, жали Лаерта, а мање самог Полонија.

За разлику од античке драме, убиства елизабетанске драме дешавају се на сцени. Приказ жене огледа се кроз особине инертности и слабог карактера, гдје у антици имамо еманциповану жену, досљедну својим идеалима, каква је Антигона. Она би била одличан представник сенеканског јунака, који се упркос животним недаћама, одликује непоколебљивом вољом за извршење свог усуда, што је управо сегмент који недостаје Хамлету. У њему се осликава и тежња сенеканског лика ка смрти као уточишту, али и његов пркос и даља борба, као и достојанствена смрт на самом крају. Испоштован је и Аристотелов принцип у конструкцији радње, гдје лик у готово еминентном успјеху доживљава велики пад, као резултат низа обрта, приказан кроз ликове Креонта и Клаудија. Уводе се и натприродне силе, у античкој драми поступак „*deus ex machina*”, а у Хамлету појава Хамлетовог оца у обличју духа, који даје причу о свом убиству као заплет радње. Радња је организована у пет чинова и пет етапа драмске радње, што је сличност ове двије драме, будући да се ради о античкој идеалној форми драме. У обје драме се догађаји интерпретирају кроз ликове, античкој - кроз хор, у Хамлету кроз солилоквиј главног јунака.

За крај, констатујемо вјеродостојни приказ свеприсутне људске тежње за моћи, осликане кроз сукцесију владара и породичну издају, која је стара као и сама потреба за владањем и надмоћи над другима.

Софија Ђуровић, IVк

КЊИЖЕВНОСТ КАО МОСТ

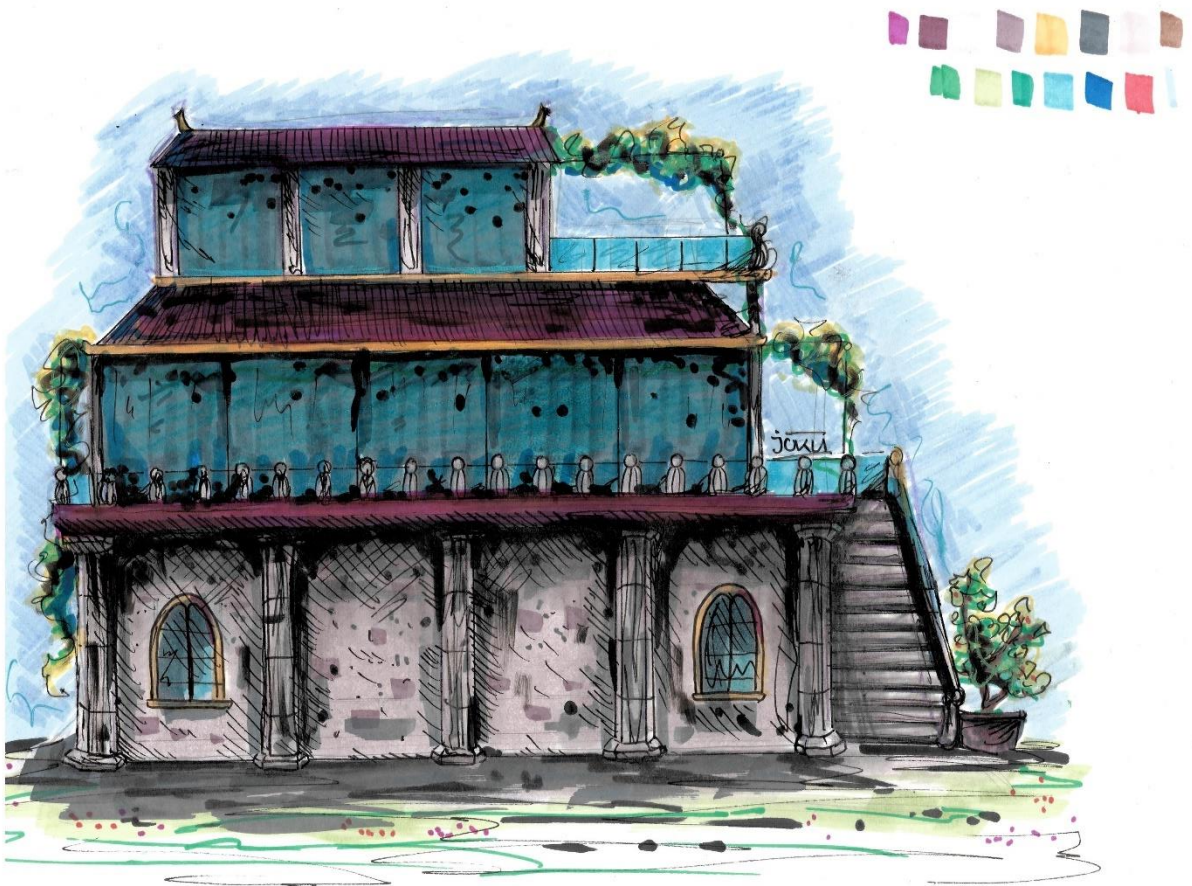
ИСТОРИЈА И ЛЕГЕНДА У АНДРИЋЕВОМ РОМАНУ „НА ДРИНИ ЋУПРИЈА”

Пролазност је човјеков највећи непријатељ. Боримо се против пролазности вјековима, али смо изгубили сваку битку. Ипак, као сјећање на те борбе остају приче, легенде, или умјетничке скулптуре. Понекад, остане мост.

Роман „На Дрини ћуприја” вјеродостојно приказује период владавине Османлија у Босни и године аустроугарске окупације. Због тога што обухвата дешавања од прве половине петнаестог вијека па до раног двадесетог вијека, сажимање времена је неизбјежно.

На основу фабуне овог Андрићевог романа можемо написати кратку хронику о мосту на Дрини Мехмед-паше Соколовића, без много историјског предзнања. Приказано нам је све, од изградње моста до аустроугарског минирања.

Без обзира на то што је мост од једанаест лукова величанствено архитектонско дјело, много је занимљивији када се о њему причају легенде.

Легенде повезују мост и обичне људе. Близанци Стоја и Остоја су били сасвим обична дјеца. Мотив њиховог узиђивања потиче из народне књижевности.

Црни Арапин је име које заиста иде уз легенду о некоме ко убија људе истог тренутка када га виде. Ко је он заправо? Обичан радник. Смрт му је била сасвим случајна. Није погинуо у великим ратовима, већ су се случајно откачили блокови и усмртили га. Ипак, тако мали и безначајан, постао је дио легенде.

Мостови повезују простор, времена и културе. Током ратова или мирних времена, мостови спајају свијет. Читајући роман „На Дрини ћуприја”, схватамо зашто је Андрић био опсједнут мостовима. Само мостови и књижевност могу повезати сваку тачку и сваког човјека на планети Земљи.

Када дођемо на овај свијет, једино што нам је сигурно је пролазност. Тјелесно је нисмо побиједили, али то није ни поента. Мостови и књиге дају људима прилике и успомене. Ако запалимо књигу или минирамо мост, не можемо обрисати њихово постојање.

Тренутак када појединац за своју околину ствара прилике и дијели знање, убија пролазност. Величина људи који су кроз историју гурали цивилизацију ка просперитету, није и неће се заборавити.

Јован Радовић, IIIx
(шк. 2022/23. г.)

„На Дрини Ћуприја”, ненадмашен роман-хроника, написан је у двадесет четири поглавља којима се описује живот касабе и историја једног моста. Страдањем лијепе Фате Авдагине завршава се период турске доминације, а обимнији дио романа је посвећен периоду владавине Аустроугарске.

Роман починје причом о изградњи моста, гдје се истина претвара у мит. Легенде о мосту осликавају и вјеровања свога приповједача, хришћани вјерују да су стопе урезане у камен око моста стопе коња Марка Краљевића, а муслимани сматрају да су то стопе коња Алије Ђерзелеза. За хумку поред моста неки вјерују да је гроб јунака Радисава, други да је гроб дервиша који је штитио мост.

Мост, у који увиру све легенде касабалија, представља задужбину везира Мехмед-паше Соколовића. Њега су као дјечака изабрали и одвели из касабе, тиме

прекинувши његов живот на два дијела: дјетињство у касаби и живот на султановом двору. Изградњом моста везир покушава да споји Исток са Западом, а своју прошлост са будућношћу. Док мост постоји, живи и успомена на Мехмед-пашу Соколовића.

Мост у роману представља симбол трајања. Својим трајањем, љепотом, супротставља се свему што је пролазно. Упркос свим немилим догађајима који се око њега дешавају, он остаје непромијењен, вјечан и неуништив.

Роман „На Дрини ћуприја” тренутно се налази међу мојим омиљеним романима. Прича о тешком времену, пуна историјских чињеница, употпуњена низом личности и анегдота, с циљем да се покаже пролазност и краткотрајност људског живота. Оно што остаје и што се памти јесу људска дјела.

Матеа Марковић, Шх

(шк. 2022/23. г.)

Иако се први пут сусрећем са романом-хроником, као што је ово славно дјело Иве Андрића, лако сам уобличио став о њему. Величанствени мост, срце касабе, који као јунак побјеђује вријеме и коначност, представља врпцу за коју су закачене приче и историјски догађаји преображени у легенде. Дакле, ћуприја на Дрини није само обична камена грађевина, већ мост којем је удахнута душа и моћ да открије своју прошлост и свједочи о садашњости.

При грађењу моста, вила бродарица би, по причи мјештана, ноћу рушила све што би се дању подигло. Радисав, који је окривљен и набијен на колац, хришћане подсећа на распеће Христово, али се та искра гаси кад бива скинут. То је наговјештај ограничености малог човјека у односу на дјела његова, која се опиру заборава.

Јасно је дат контраст бијеле и црне жртве – која алудира на црног Арапина. Његово тијело бива приклијештено каменим блоком, што подсећа на узиђивање Стоје и Остоје, али и младе Гојковице како би се изградио Скадар. Обиље спона међу мотивима у дјелу, али и лутајућим мотивима, потпуно оправдава величину овог дјела.

Црна пруга је најупечатљивији мотив који поприма облике легенде. Скелеција слуги на нешто демонско јер га можемо упоредити са скелецијом пакла који превози душе. Овдје мајке, које су пратиле своју дјецу која ће постати елитна турска војска, остају пресјечене како од друге стране обале, тако и у срцу, које додатно рањавају бол и туга произашле од љубави. Зато ће Мехмед-паша Соколовић саградити мост који не само што спаја људе и обале већ Исток и Запад; мјесто пребивалишта и родни крај; Османско царство и Босну.

Након склопљених корица видимо жртве које употпуњују изглед ове несвакидашње грађевине.

Свако велико дјело и сан човјеков изискује одрицање и жртву јер је то једини начин да дјело постане вриједно – да се вине у вјечност и постане легенда.

Рашко Кљајић, IIIx
(шк. 2022/23. г.)

ПРЕДСТАВЉАМО... ГИМНАЗИЈАЛЦЕ ПЈЕСНИКЕ

Између два броја часописа, наши су гимназијалци пјесници били веома успјешни.

Матеа Грбовић, ученица општег смјера, II одјељења, овогодишња је финалисткиња Поетског конкурса „Десанка Максимовић”. На конкурс се пријавило 48 младих пјесника из региона, понудивши комисији, у саставу: Матија Бећковић, Драган Лакићевић, Милена Миљисављевић, по тридесет необјављених пјесама. Завршна манифестација била је 15. маја 2023. г., традиционално – у Ваљевској гимназији.

На овогодишњим Лимским вечерма поезије у Дому културе у Прибоју организована је 22. децембра свечана додјела награда.

Матеа Грбовић, менторка Соња Шаковић, освојила је прво мјесто и награду – објављивање збирке поезије; Лаура Ђуричковић, менторка Лела Кораћ-Рајчевски, била је четврта, а Никола Ђуришић, менторка Росанда Бајовић, пети.

„Знак” вас води у свјетове наших младих пјесника.

КАД СИ ОТИШЛА

Било је тешко

кад си отишла.

Цвијеће је

изгубило мирис.

Очи способност да виде.

И боје су нестале.

И ја

између ријечи и уздаха

за њима.

УВЕРТИРА УСПОМЕНА

Дрхте дирке клавира под јагодицама прстију.

Мелодија.

Нопте ти милују леђа. Наслањају се, руке, преко пвог рамена. Тапшу. Грију хладно пијело.

Звук клавира гравира нопни текст у пвојим ушима. Успомена, која испуњава бијеле празнине између црних линија.

Настављаш да свираш.

Љето је.

Мирис тек уловљене рибе...

Море је слано. Таласи разносе алге као новогодишње украсе. Ракови сакривени међу стијенама.

Пазиш да их не нагазиш.

Корачаш...

Да сам се осмијехнула...

Застајкујеш...

Да сам рекла шта сам мислила...

Да сам била ја.

Да, врапити филм, паузирапи и прескочити пужне дјелове...

Пијесак ми дира стопала и завлачи се под кожу.

Одмарам, од шетње. На плажи никога...

Из оближњег кафеа дјелови клавирске композиције.

Нико нормалан не излази да шета на 40 степени. Изоставићу ово „нормалан”.

Сунце пржи, пијесак наноси вјетар, каменчићи су њена огледала, усијани од поподневног сунца.

Хаљина?

Судбина ме послала – јер овог пренупка желим да се тако присјећам. Дјелић мог живота у који је субина заронила своје дуге прсте.

Хаљина?

Тек пада сам је примијетио. Сунчеви зраци као путоказ: стижем до ње.

Претпостављам да је све повезано.

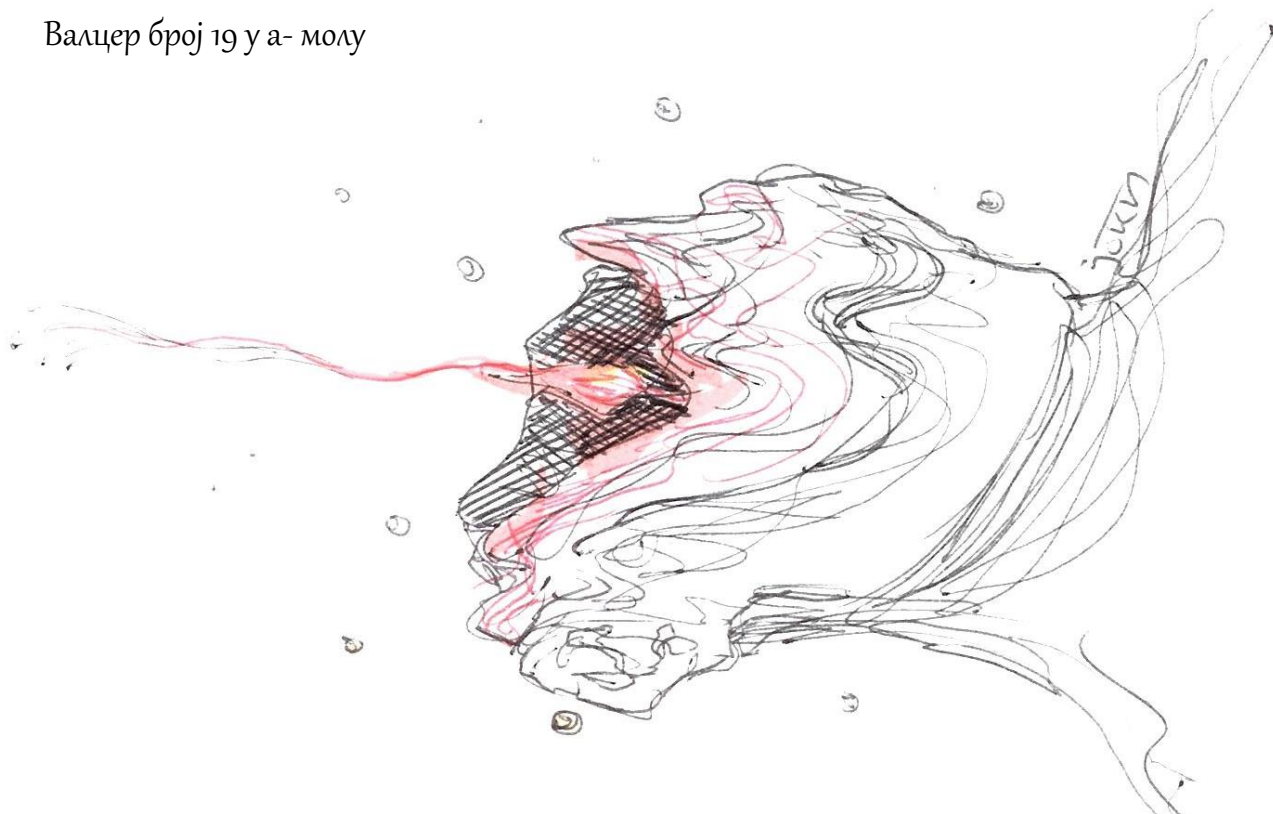
То јулско поподне провео сам гледајући непознато, пражећи паралелне линије на њеној изгужваној хаљини. Праћећи начин на који веже везице.

Забринутог погледа док прескаче стијене.

И клавир.

Шопен

Валцер број 19 у а- молу

ВЕЗАНИХ ПРСТИЈУ

Судбина
спеже руке.

Веже
концима и конопцима.

Плашим је се:
невидљиве таме
недодирљивог амбиса
натприродне моћи
безукусног ништавила.

ЗИДАЊЕ ПЈЕСМЕ

узми циглу

узми још једну

знам

тешко је

зид зазидати

је лако

одзидати још лакше

али пребаш знати

само, овај ће спајати

одвајати

одолијевати

прајати

вјечно

Ружна је боја сива

...

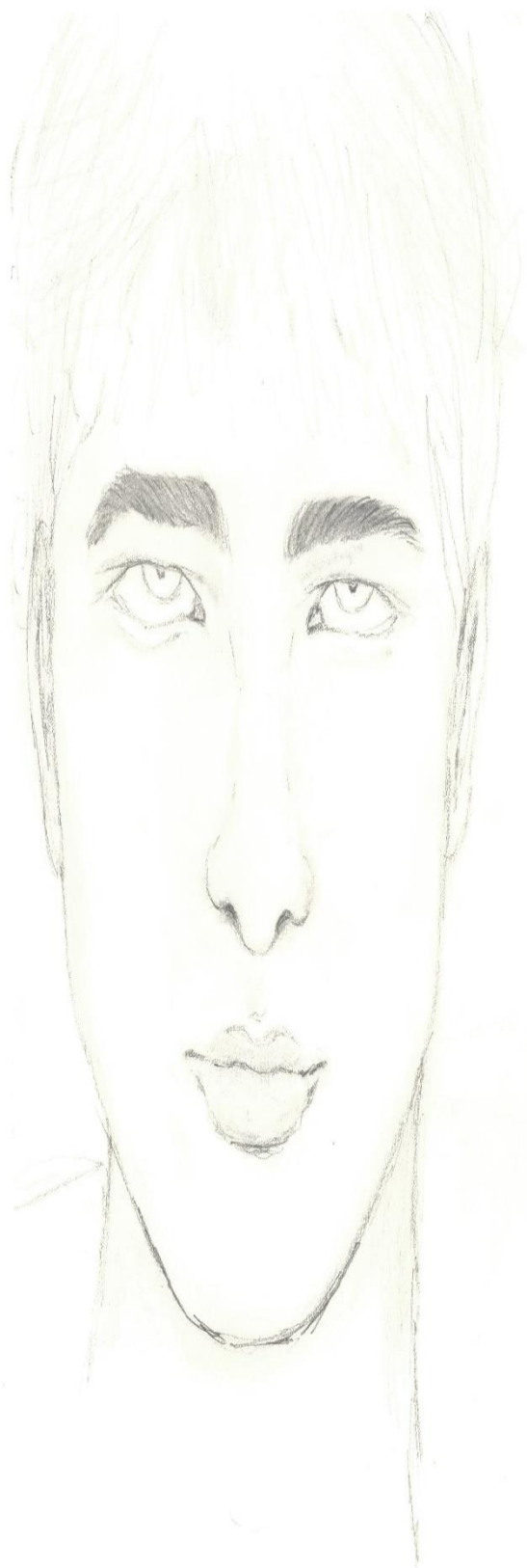
Матеа Грбовић, Ин

ШКОЛСКА

Од постојања остале су контуре,
пијела заузимају превише простора,
и некако Земља је сада само станиште

Понашаш се гордо
као Х у једначини,
А ја узимам оловку,
мијешам ћирилицу и латиницу,
јер то више нико не примјећује.

ПОВРАТАК

Ове ноћи цјеливам твоју слику,
одлажем на полицу сјећања.
Испред ње не палим свијећу,
јер свијеће се пале само за вјечне.

Изаћи ћу вечерас у град,
промилима мјериће моје стање свијести,
некој другој можда утолићу глад,
ал на хладној постељи опет ћу те срести.

ЦРКВА СВЕТОГ ЈОВАНА

Испред Светог Јована,
одзвањале су мајчине ријечи.
На том судилишту,
раскршћу између два царства,
полагаћеш рачун скипници живопу.
У два квадрата остаће све твоје,
уосталом таква је судбина човјека,
грумен земље врло је прпећи.
Ал нисам Грк да идем у хад,

моје је ја тек толико шире,
од камена оштрије су црте мога лика.
Моја мисао је јача од оног вјетра,
што дува на брежуљку код Цркве Светог Јована,
и ремети снове божјих војника.

МОРНАР

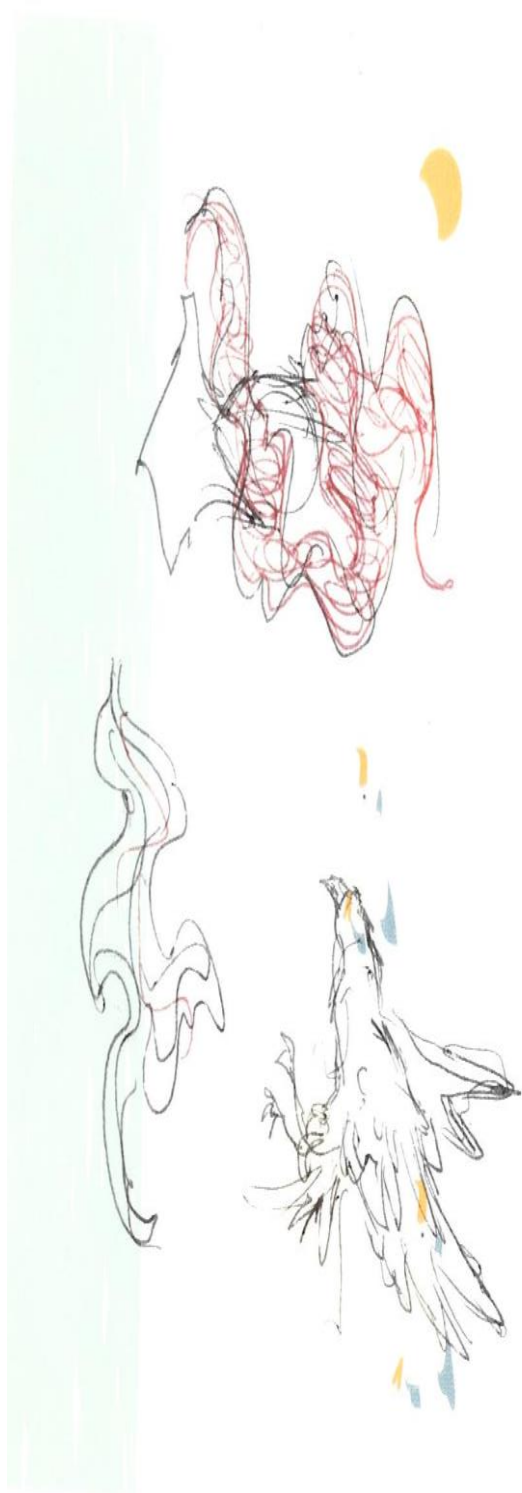
„Благослов даде олуја морнару у мени”

У мору гријеха уснуле су лађе,
на морској хриди урезан вјечности је праг,
порука у боци, хоће да је нађе,
и питање да ли био јој је драг.

И валови носе косу, невине јој руке,
без посљедњег поздрава, занавијека збогом,
један стари морнар папи своје муке,
рапује са собом, валовима, Богом.

ПОЕТИКА ЗАБОРАВА

Боза и качамак,
мимезис су пвојих усана,

давно сам престао о теби да пишем,
ал бујају извори одвећ затрпани.

Нећу те враћати себи,
ни кроз сузу,
ни кроз пјесму,
и нећу пјевати оду,
душманским стројевима твојим.
Обећавам, ово није пјесма о теби,
ово није повратак,
већ нешто отпуђено од времена
простора
и бића пољуљаног постојања

Из пера побјегла мисао,
коју нисам успио да абортiram.

Никола Ђуришић, Пл

ПСЕТО (БИО СИ У ПРАВУ)

Била сам само објекат твоје чежње
У тој соби
у којој сам проводила сатне
ти си ме само гледао
када сам упитала

„Шта смо?“

Ниси ми знао рећи.

И ја сам се задовољила
твојом пишином
и молила те,
као пас,
да ми узвратиш нечим
било чим.

И као пас сам те чекала
покисла, смрзнута,
подвијена репа
пуна наде да ћеш ми
у неком моменту
дати оно за шта
те преклињем.

Али ти ниси знао
како нити зашто

И ја, као пас,
те и даље чекам
на премју.

НАДАМ СЕ ДА ЋЕМО ДОЖИВЈЕТИ ЉЕТО

Надам се да ћемо доживјети
и она која слиједе
топле јунске ноћи
и састанци крај ријеке
лежаћемо на мокрој пррави
и разговарапи о живопу
и рећи ћу ти да те волим
изнова и изнова
и шетаћемо пустим улицама града
и држаћу ти руку
и нећу је пуштати.

Надам се да ћемо доживјети љето
можда ме пада
усред врелих јулских вечери
будеш волио топлије,
њежније
и можда пада
не бих била
тако хладна на додир.

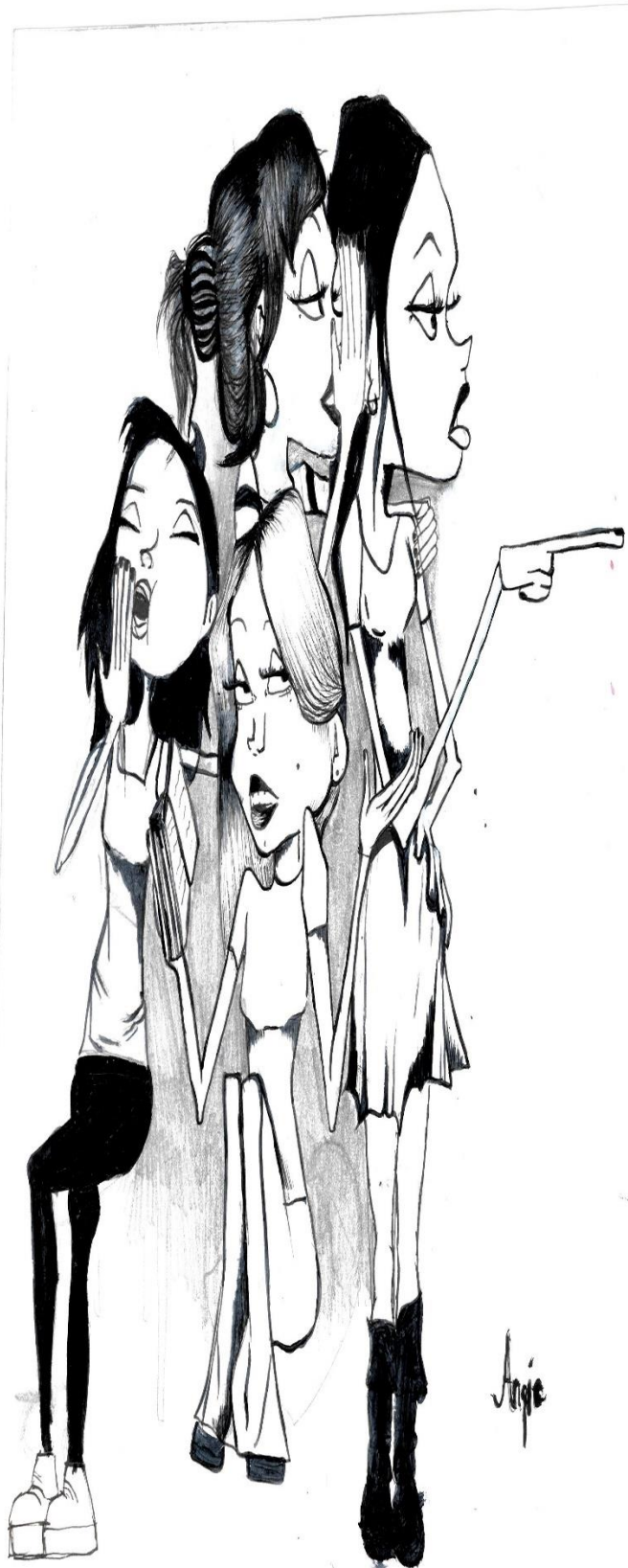
Хана Ђекић, Iф

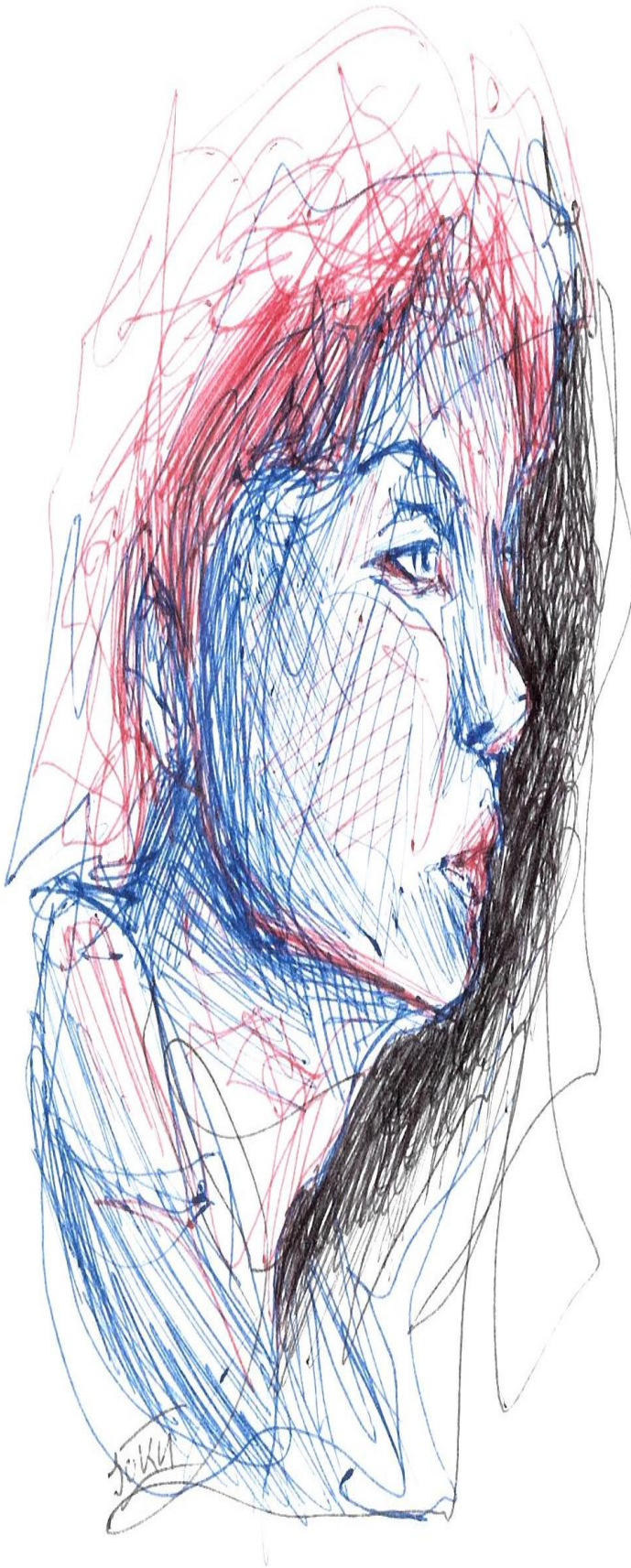
АФЕКАТ

Саплетем се преко својих ријечи,
Паднем у амбис дубок и бескрајан;
Леђима ударим о оштар нож,
О сјечиво глапко и танко, немилосрдно.
Крв слова и гласова по тијелу се расипа,
А бол – краткотрајан.
Схвапих да је боље да ћупим, да не проговарам,
Да мецима увреда и мисли у пуђе срце не пуцам.

РЕПЛИКА

Прстима нити ума додирујем,
Чврсте као челик и паукова мрежа.
Пажљиво бирам коју да откинем
Да промет мисли случајно не прекинем.
Замислим,
Размислим,
Изговарам,
Завршавам.
Право у центар,
Право у мету.

ОТАЦ И ТИ

Штит ријечи и гласа покрива
Несигурности и тајне
Што свако дијете скрива;
Даје ти савјете прајне.
На леђима терет дјетета,
У рукама само оно,
И грли га тај лик свети.

ПЕПЕО

Вода суре боје
Почиње да се суши
Док се слива.
Тада граница
Почиње да је гуши.
У прах се претвара
Течност, а око
Њега дим се ствара.
А кад се размакне,
Видјећеш само пепео,
Ситан и сив, што може
Прстима да се брише.

СЈЕНА СТРАХА

Мисли и емоције, у глави олуја –

А у њој соба једна;

Торнадо језе диже се и буја.

Кад отворе се врата,

У њој једна сјена биједна;

Чами, двори, јеца, папи,

Скрива се од себе саме.

И узалуд ћеш је звати

Јер она спреца и бјежи од галаме.

Сузим, упалим очима ће те уплашено гледати

И дрхтећи, одмицаће се назад, пресправљена.

А ти ћеш само гледати како јадно папи,

И стајаћеш на прашњавом паркету, уочена.

Она ће лелујати и вриштаати из петних жила,

А ти нећеш моћи да се помакнеш.

И опет ће се вратити гдје је увијек била –

А ти ћеш да кренеш и да се спотакнеш.

Поново не можеш да победиш страх.

Штепа...

Пробала си, на све начине овог свијета,

Али узалуд.

У соби ће и даље паничити сјена

Јер ипак, ти си само једна уплашена жена.

Лаура Ђуричковић, IVи

ПРЕДСТАВЉАМО... ГИМНАЗИЈАЛЦЕ ПРИПОВЈЕДАЧЕ

ПАД КИПЕНА

Док је корацима будио избежумљену послугу и оштрим погледом стријељао сваку кап росе уснулог предзорја, тијело султана Акоса плавило је гњевом и осјећајем немоћи. Одмалена учен је да буде немилосрдан, горд и хладан. То га је требало довести до вјечне славе, до побједе у стогодишњем рату који је народ Кипена натјерао да моли за омчу око врата.

Шкрипа гвоздених врата Акосове одаје одјекнула је харемом. Ушавши, провјерио је да ли је ту нека изгубљена душа која га посматра, не би ли сазнала за његову, наизглед, непостојану страну бића. Растројен, сјео је за писаћи сто. Држао је дах све до одаје, плућа су полако почела да га пеку, а очи, као у дјетета, влажиле су тражећи је.

– Мрак је одавно покорио ову земљу. Сина, престолонаследника, однио ми је у неповрат. Али нијесам знао да ће тебе рујна зора узети – мрмљао је себи у браду док не чу комешање у предворју. Трљну очи храпавим длановима и сабра се. Очекивао је некога.

Врата се лагано отворише и у одаје ушета седам божанствених жена на врховима прстију, грациозно помјерајући кукове, а за њима Иас, Акосов савјетник, рођени брат.

– Драго ми је да те видим, брате мој! Ти јеси крхка срца, мајка је била у праву, али си и онај са златним скиптром у руци. Штета – просикта, и примаче му се још ближе.

– Пређимо на ствар! Знаш за шта си задужен. Нас двојица већ смо одавно раскрстили – одбруси Акос.

– Ах, добро си ме подсјетио! Овако, упознат си са тим да су продрли у срце Кипена, њихова оружја напреднија су од наших, а и много више руку имају да их држи. Спаљују села, народ умире од глади и хладноће. Копа се све више јама, људи се бацају једни на друге као пљева од жита. Сиротишта су пуна, у тој улици плач испуњава ноћи. Рјешења нема, али то ионако није мој дио посла. Шта ћете урадити, Ваша висости? Надам се нешто корисно, за промјену, јер твој свијетли ум нас је и довео до просјачког штапа.

Акос не изусти ни ријечи. Гледао је позлаћени рам, малу слику у углу на којој се она смијешила, док су дукати око женских вратова звецкали и вапили за пажњом.

– Зашто си их довео? – Акос режећи упита, не мичући поглед са слике.

Кезећи се, Иас саркастично проциједи:

– Око многих ствари смо се крвили, мој брате, знам то, али очи наше исте су. Свака влас бујне косе, тамне зјенице које немају мира, те њежне шаке, млада препланула кожа, ти обли кукови и вражји покрети сваком човјеку заголицали би машту. Довео сам их само за тебе, да те орасположим, утјешим.

Акос га је прекорно гледао стискајући песнице.

– Немој ме погрешно схватити, Фатима је била мудра жена, али она се не може поредити са овим љепотицама. Послије синовљеве смрти, личила је на страшило, кост и кожа. Патња и сузе понијеле су је са собом. И Бог ће се стравити кад је види пред небеском капијом!

Занесен лепршавим, прозирним тканинама и вијугавим силуетама, Иас није примијетио да је Акос устао, узео рам и пришао камину, који је пламтио расипајући крваве сјенке по зидовима.

– Зар ти ништа није свето? Ти не знаш како је то када ноћу лијежеш и јутрима се будиш крај најњежнијег бића које зна сваки кут твоје измучене душе, а воли их као своје. Ти не умијеш да волиш – викао је палећи шибицу.

– Али, испричаћу ти. Љубав је као ватра. Има моћ да очара топлотом, ни најјачи је вјетрови не могу угасити, али ако је оставиш саму, она ће утихнути, остаће само дим и пепео. Од тебе ништа неће остати! Твој отров неће даље од ових зидина!

Без оклијевања, Акос извади шаку пуну барута из џепа и расу смртоносни прах, који прекри брачни кревет пун успомена, шарене хаљине уплахирених љепотица, оштрицу синовљеве сабље, слику која га је дозивала и Иасове кукавичке очи, преплављене страхом и безнађем.

Са благим осмијехом и рамом на грудима, Акос испусти шибицу. Само на трен, након цијелог вијека, Кипен је прогутало свјетло. Зора је сванула прије времена.

ТРЧИ!

Осјећам пробијање планинског ваздуха кроз дотрајала плућа и мирис зидне буђи док пажљиво излазим кроз стражња врата. Корак ми је све бржи, сјај металних решетки са прозора више се не назире. Срце ми игра као стопала на распламсалој ватри док гледам у зграду иза себе. Не могу да држим у тајности оно што ми је на уму.

– Пауле, успјели смо! Зар су мислили да мене, Зару Кол, могу држати у тој лудници под пилулама док слушам безбожнике како сричу из молитвеника? Грдно су се преварили!

– Хајде, боље реци куда ћемо сад – одсјечно узврати Паул, не мичући поглед са леша џукеле поред пута.

Изненађена његовом реакцијом, одговорих:

– Идемо кроз шуму, ту смо сигурни од сестре Џуд. Она је вечерас дежурна, а њено шесто чуло за бјегунце толико се изоштрило да би човјек помислио да је видовита. Вољела бих да видим њен подбрадак како дрхти када схвати да нас нема!

Мој маничан смијех преусмјерио је Паулову пажњу. Без даљег разматрања, он послуша мој приједлог и лаганим ходом кренусмо ка зеленом уточишту. Кријемо нашу престрављеност од дуго очекиване слободе. Кријемо се од себе самих.

Тумарамо узаним, лоше утабаним путевима који се рачвају на свака три корака. Уста су ми кроз сува, стомак већ завија а прсти крваре због нервозног гуљења заноктица. Нијесам особа којој увијек треба неко да је разгали емотивним разговором, али у овом тренутку само то сам жељела. Паул ме познаје, како то да досад није изустиио ни ријеч? Пробијам лед.

– Знаш шта желим прво да урадим када се вратимо кући – са ишчекивањем упитах.

Паул само слеже раменима.

– Прво ћу изгрлити сестру, а онда јој надокнадити све ове године које нијесам провела са њом. Оно што је изгубљено. Испунићу њене снове. Искористићу новац који нам је остао од оца како бих отворила велику библиотеку. Ту ће бити дјела свих њој драгих писаца, али највише Џејн Остин. И сам знаш колико је воли. Надам се да ће послуже свега и мене моћи поново завољети – завршавам осјећајући капљицу како ми се слива низ премрзли образ.

Без обзира на своју растројеност и исфрустрираност изазвану Пауловим понашањем, истог трена сам учила јака свјетла, додуше далека, али ближа него икада. Била сам опчињена њиховим бојама, које су се необјашњивом лакоћом претапале једна у другу и чиниле насеље живим. Као да већ могу осјетити њихову топлоту на кожи.

У тој бујици необјашњивих мисли и осјећања, зачух познате људске гласове. Мора да ми се чини. То не може бити!

– Нашли су нас! Чујем Џудине кораке како узнемирују тло, а ту су и стражари. Трчи!

Избезумљена, кренула сам према првим кућама, али ме је предухитрила тешка рука чврсто прибијена уз мој стомак. Уплашено дигох поглед, који се убрзо сусрео са Пауловим. Његове зјенице прошириле су се цијелом беоњачом. Устукнула сам, и забезекнуто га посматрала. Боја његовог лица постаде мртвачки бијела, језик налик змијскоме, на рукама никоше дугачке канџе а на леђима залепршаше крила, као катран црна. То биће ми се примаче, узме ми браду међу прсте и просикта:

– Превише си живахна за некога чија ће свака кост бити изломљена на макар два дијела за мање од пет минута. Обавијестио сам их о твом јадном покушају како би се постарали да ти се ништа лоше не деси. Не желимо да сјутра нема ко да отпјева јутарњу мису док сестра Џуд куне сваки изговорени тон, зар не?

Остала сам нијема. Ово није онај тренутак када вам маца поједе језик, већ када вам га одсијеку оштрим месарским ножем. Чинило се да је страх хиљадити дио онога што осјећам.

Упутивши ми циничан осмијех преко рамена, биће се вину у ноћно небо, гдје је замасима ђавољих крила заклањало једну по једну звијезду међу којима се и изгубило.

И не окренувши се ка групи која ми је била за петама, могла сам осјетити Џудине кожне цокуле како цијепају моју доњу усну, а ускоро ће унаказити и удове. Заколутах очима. Пљас! Примила сам туп ударац *Библијом* у главу.

– Џуд, великодушна си вечерас – промрмљах приљубљена уз блато док ми се глава пунила маглом.

Ђина Шишевић, IVБ

ОД ПРЕВОДА ДО ПРЕПЈЕВА

ANOCHE CUANDO DORMÍA

Anoche cuando dormía
soñé, ¡bendita ilusión!,
que una fontana fluía
dentro de mi corazón.

Di: ¿por qué acequia escondida,
agua, vienes hasta mí,
manantial de nueva vida
en donde nunca bebí?

Anoche cuando dormía
soñé, ¡bendita ilusión!,
que una colmena tenía
dentro de mi corazón;

y las doradas abejas
iban fabricando en él,
con las amarguras viejas,
blanca cera y dulce miel.

Anoche cuando dormía
soñé, ¡bendita ilusión!,
que un sol ardiente lucía
dentro de mi corazón.

Era ardiente porque daba
calores de rojo hogar,
y era sol porque alumbraba
y porque hacía llorar.

Anoche cuando dormía
soñé, ¡bendita ilusión!,
que era Dios lo que tenía
dentro de mi corazón.

Antonio Machado

СИНОЋ СНИО САМ САН

Синоћ снiо сам сан,
илузијо благословена,
да је у мом срцу чак
потекао извор један.

Реци ми: зашто, тајни путу
воде, дође ти код мене,
изворе новогa живота,
одакле још не успјех пити.

Синоћ снiо сам сан,
блажено привиђење,
једну малу кошницу,
у мом срцу њено
рађање;

Рој пчела злаћани,
што ту ствараше,
старом горчином вођен,
восак бијели, мед слађани.

Синоћ док спио сам,
Сањао сам, блажена илузијо,
да је у срцу мом,
сунце сијало жарко.

Жарко јер пружало је
топлоту црвеног му дома;
Сунце јер је сијало,
и на плач ме тјерало.

Синоћ док спио сам,
Сањао сам, привиђење блажено,
да је Бог тај ког
имам у срцу мом.

Превод: Симона Брновић

SI YO FUERA UN POETA

Si yo fuera un poeta
galante, cantaríaa
a vuestros ojos un cantar tan puro
como en el mármol blanco el agua limpia.

Y en una estrofa de agua
todo el cantar sería:

“Ya sé que no responden a mis ojos,
que ven y no preguntan cuando miran,
los vuestros claros, vuestros ojos tienen
la buena luz tranquila,
la buena luz del mundo en flor, que he
visto
desde los brazos de mi madre un día”.

Antonio Machado

ДА САМ ПЈЕСНИК

Да сам пјесник
углађен и фин, пјевао бих
у твојим очима пјесму тако чисту
као бијели мермер, чиста вода.

И у строфи воде
Све би пјевање било:

„Већ знам да не
реагују на моје очи,
које гледају и које не питају
док гледају,
твоје очи су јасне
твоје очи имају мирну
добру свјетлост,
добру свјетлост свијета у
цвијету, који сам видио из наручја
моје мајке једнога дана.”

Превод: Ђорђе Радуловић

ПРОШЛОСТ

Свјетлост са неба која се
одједном појављује,
продире међу двије борове гране,
његове fine иглице,

сада урезане на озарену површину
и изнад овог
високог, пернатог неба –

Осјети ваздух. То је мирис бијелог бора,
најснажнији кад кроз њега дува вјетар
који производи звук подједнако чудан,
као звук вјетра у филму –

Сјенке које се крећу. Шкрипа конопца.
То што чујеш биће пјесма,
удварање славуја, хордата –

Кнопци се помјерају. Љуљашка се
њише на вјетру, чврсто везана
између два бора.

Осјети ваздух. То је мирис бијелог бора.

Да ли је то што чујеш глас моје мајке

или је то само шум дрвећа када
им вјетар зањише гране

јер какав би се то звук чуо,
који пролази кроз празнину?

ПОСЈЕТИОЦИ ИЗ ИНОСТРАНСТВА

1.

Нешто након што сам ушла
у то доба живота
људи више воле да се позивају на друге
али не и на себе, усред ноћи
телефон је зазвонио. Звонио је и звонио,
као да сам потребна свијету,
а заправо је свијет био потребан мени.

Лежао сам у кревету, покушавајући да
протумачим звоно.
Чула се истрајност моје мајке и болна
срамота мог оца.

Када сам се јавио, линија је у тишини почивала.
Или је телефон исправан, а особа на линији је
утихнула?

Или то можда није био телефон, већ врата?

2.

Мати и отац стајали су на студени
на кућном прагу. Мати гледа к мени,
ка кћери, другој жени.
Никад не мислиш на нас, рече ми
Читамо твоје књиге, кад досегну небеса
Ријетко кад више има помена нас, помена
сестре ти,
Каза па показа ка мртвој сестри,
потпуном странцу,
чврсто загрљеној у мајчином крилу.

Али за нас, рекла је, ти не би постојала.
А твоја сестра – сестрину имаш душу
Након чега су нестали, као мисионари
Мормонски

3.

Улица бјеше бијела опет,
Сви жбунови тешким снијегом покривени,
И дрвеће је блистало прекривено снијегом.

Лежим у мраку, чекајући на ноћи крај
Чинило се да је ово најдужа за коју до сада
знах
Дужа од оне кад узех свој први дах

„Пишем о теби све вријеме”, рекох наглас
Сваки пут кад кажем „ја”, на тебе се односи
4.

Напољу наступи тишина,
Слушалица лежаше са стране међ’ чаршавима,
Њени зловољни одједи престали су неколико
сати раније.

Оставила сам је тако
Дуги гајтан штрчаше испод намјештаја.

Гледала сам како пада снијег,
који ствари толико не крије
колико чини да изгледају веће
него што су биле прије.

Ко би усред ноћи звао тебе?
Невоља зове, очај зове.
Радост спава попут бебе.

Луиз Глик

Превод: IVФ

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

I. Penelope vlixi

Haec tua Penelope lento tibi mittit, Ulixē
nil mihi rescribas attinet: ipse veni!
Troia iacet certe, Danais invisa puellis;
vix Priamus tanti totaque Troia fuit.
o utinam tum, cum Lacedaemona classe petebat, 5
obrutus insanis esset adulter aquis!
non ego deserto iacuissem frigida lecto,
nec quererer tardos ire relictā dies;
nec mihi quaerenti spatiosam fallere noctem
lassaret viduas pendula tela manus. 10
Quando ego non timui graviora pericula veris?
res est solliciti plena timoris amor.
in te fingebam violentos Troas ituros;
nomine in Hectoreo pallida semper eram.
sive quis Antilochum narrabat ab hoste revictum, 15
Antilochus nostri causa timoris erat;
sive Menoetiaden falsis cecidisse sub armis,
flebam successu posse carere dolos.

sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerat hastam;
Tlepolemi leto cura novata mea est. 20
denique, quisquis erat castris iugulatus Achivis,
frigidius glacie pectus amantis erat.
Sed bene consuluit casto deus aequus amori.
versa est in cineres sospite Troia viro.
Argolici rediere duces, altaria fumant; 25
ponitur ad patrios barbara praeda deos.
grata ferunt nymphae pro salvis dona maritis;
illi victa suis Troica fata canunt.
mirantur iustique senes trepidaeque puellae;
narrantis coniunx pendet ab ore viri. 30

atque aliquis posita monstrat fera proelia mensa,
pingit et exiguo Pergama tota mero:
'hac ibat Simois; haec est Sigeia tellus;
hic steterat Priami regia celsa senis.
illic Aeacides, illic tendebat Ulixes; 35
hic lacer admissos terruit Hector equos.'
Omnia namque tuo senior te quaerere misso
rettulerat nato Nestor, at ille mihi.

rettulit et ferro Rhesumque Dolonaque caesos,
utque sit hic somno proditus, ille dolo. 40
ausus es—o nimium nimiumque oblite tuorum!—
Thracia nocturno tangere castra dolo
totque simul mactare viros, adiutus ab uno!
at bene cautus eras et memor ante mei!
usque metu micuere sinus, dum victor amicum 45
dictus es Ismariis isse per agmen equis.
Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis
Ilios et, murus quod fuit, esse solum,
si maneo, qualis Troia durante manebam,
virque mihi dempto fine carendus abest? 50
diruta sunt aliis, uni mihi Pergama restant,
incola captivo quae bove victor arat.
iam seges est, ubi Troia fuit, resecandaque falce
luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus;
semisepulta virum curvis feriuntur aratri 55
ossa, ruinosas occulit herba domos.
victor abes, nec scire mihi, quae causa morandi,
aut in quo lateas ferreus orbe, licet!
Quisquis ad haec vertit peregrinam litora puppim,
ille mihi de te multa rogatus abit, 60
quamque tibi reddat, si te modo viderit usquam,
traditur huic digitis charta notata meis.

ПУБЛИЈЕ ОВИДИЈЕ НАЗОН, „ПИСМА ЛЕГЕНДАРНИХ ЉУБАВНИЦА” (ЕПИСТ. I, 1-62)

I Пенелопа Одисеју

Твоја Пенелопа ти ово шаље, равнодушни,
Не пиши ми одговор, дођи лично, Одисеју!
Троја је зацјело уништена, данајским дјевојкама мрска,
Пријам и цијела Троја једва толико вриједни бијаху.
О, камо среће да је љубавник засут бијесом вода, 5
Када је пловио у Спарту!
Не бих хладна у празној постељи лежала,
Нити бих јадиковала над данима који споро пролазе,
Нити би ми, трудећи се да заварам дугу ноћ,
Висеће платно умарало руке удовичке. 10
Када се ја нисам плашила опасности већих од правих?
Љубав је осјећање пуно узнемирујућег страха.
Замишљах да ће насилни Тројанци напасти тебе,
На помен Хекторовог имена увијек бих преблиједјела.
Казиваше ли ко о Антилоху ког савлада непријатељ, 15
Антилох постајаше узрок мога страха.
Казиваше ли ко да је Патрокло пао под лажним оружјем,
Оплакивах лукавство што оста без успјеха.
Тлеполем је крвљу загријао ликијско копље,
Тлеполемова смрт је моја нова брига. 20
Најпослије, ко год бијаше убијен у ахивском логору,
Срце љубавничко постајаше хладније од леда.
Али праведни бог добро одлучи о чистој љубави.
Троја је претворена у пепео, а мој муж жив и здрав.
Арголидске вође се вратише, олтари се пуше, 25
Варварски плијен приноси се нашим боговима,
Младе жене дарове захвалности носе за спасење мужева,
Они о својој побједи и судбини тројанској пјевају,
Праведни старци и брижне дјевојке се диве;

Жене помно слушају ријечи својих мужева. 30

Неко показује жестоке битке на столу,
И слика читав Пергам капљама вина:
„Овуда је текла ријека Симиес, ово је земља сигејска,
Овдје је стајао високи двор старог Пријама.
Тамо Ејаков унук, онамо Одисеј коначише, 35
Овде је подерани Хектор коње плашио у трку.”
Стари Нестор је све то пренио твоме сину,
Који је послат да те тражи, а он мени.
Пренио ми је да су Рес и Долон мачем убијени,
И како је један издат сном, а други преваром. 40
Усудио си се – о, ти који исувише заборављаш на своје! –
Ноћном преваром да допреш до трачког логора
И да убијеш на мах толике јунаке, уз помоћ само једног!
Ти бијаше веома опрезан сјећајући се мене прије!
Срце ми је дрхтало од страха све вријеме, 45
Док не рекоше да си као побједник
Ишао кроз пријатељску чету на исмарским коњима.
Али шта ми користи што је Троја разорена вашим снагама
И зидине њене са земљом савњене,
Ако останем, каква остајох док трајаше Троја, 50
Бескрајно жељна свог одсутног мужа?
За друге је уништен, али за мене Пергам још увијек постоји,
Којег побједник оре отетим волом.
Тамо гдје је некад стајала Троја, већ је поље усјева,
а земља коју треба пожњети српом је бујна, 55
плодном крвљу фригрисјском натопљена,
А закривљене оштрице српова
Ударају о полузакопане кости јунака,
Док трава скрива рушевине њихових домова.
Побједниче, нема те, нити могу да знам
Разлог одлагања повратка,
Нити у ком дијелу свијета, окрутниче, кријеш се!

Који год странац свој брод окрене овим обалама,
Одлази тек пошто га много испитам о теби
И предам му писмо што сам сама написала,
Да ти га преда, ако те икада само види.

60

Превод: Нејра Турусковић, IVФ

„ЗАКАСНЕЛО ЗРИ ЗАТАЈЕНИ ПРАМЕН ЛЕТА...”

„ВАРКА ОД ЛЕТА”, СТЕВАН РАИЧКОВИЋ

При првом читању Раичковићевог сонета „Варка од лета“, може нам се учинити да је ово љубавна лирска пјесма, јер је написана у првом лицу једнине. Међутим, ово је права мисаона пјесма.

Стих је неједнаке дужине, а ритам је успорен. Успореном ритму доприносе и трајни презенте у пјесми – тако је од како је свијета и вијека. У пјесми се појављује мотив љета и помисао да ће се оно вратити, али након љета наступа јесен („Ослобађа се ветар и пада жир, шишарка...”) Ово је, у ствари, људски живот представљен метафором. Човјеков живот је пролазан и коначан, док се природа увијек обнавља.

Истакнут је и мотив воде и моста. Вода представља пролазност и нешто што се непрестано мијења. У посљедњој строфи се посматра ријека са моста, под касним сунцем. Ово асоцира на човјекову смрт. У вертикали стоји човјек, изнад кога је „касно сунце”, а испод њега је ријека. И ријека је персонификована – „одлази река, сама, удовички, боје дима.” Боја дима је црна, што је још једна асоцијација на човјекову смрт.

У идејном слоју пјесме, човјек стоји у опозицији са природом. Његов живот је пролазан – попут ријеке, и кратак – попут бљеска лименог крова. И већ када се осмјелимо да уђемо у воду, доћи ће нам јесен. Зато желим да бљесак мог живота буде најјачи од свих и да, када дође моја јесен, мирно корачам мостом изнад црне ријеке.

Марија Ћетковић, IVн

„СУНЦУ КРАЈ ЈЕ”, СТЕВАН РАИЧКОВИЋ

Појам „савремена књижевност” се не може прецизно и јасно временски и појмовно дефинисати. Ипак, најчешће се сматра да ова књижевност обухвата период од Другог свјетског рата до данас. Доживљавамо је и прихватамо као нешто што припада нашем, новијем времену, иако коријене ове књижевности налазимо у епохи модернизма.

Посљедице Другог свјетског рата су огромне и праћене су мноштвом људских жртава, материјалном штетом и убијањем духа. Зато није чудо што књижевна дјела овог раздобља одликује разнолика тематика, изгубљеност појединца у свијету, забринутост због властите судбине и судбине човјечанства, тј. феномени отуђености, самоће и несхваћености. Ова епоха доноси промјене у односу према свијету, у духовним оријентацијама, расположењима, умјетничкој форми и умјетничким средствима.

Стеван Раичковић сматра се једним од најзначајнијих српских савремених књижевника. Био је пјесник, преводилац и, иако се у својим дјелима бави филозофијом зрелог доба, писац за дјецу, тако да његова поезија читаоце прати још од дјетињства. Интересантно је да је његова прва пјесничка збирка, названа управо „Детињства”, објављена 1950. године. Његово пјесничко стваралаштво је засновано на традиционалном начину организовања стиха, тако да је главна карактеристика његове поезије спој класичне и строге пјесничке форме, најчешће сонета. За Раичковића, четрнаест стихова и оно што се може рећи њима је „сасвим могућа и права мера да се наслути, назначи и изрази, па и до краја исцрпи свако осећање, илузија, слика или мисао о човеку”. Као и многи његови савременици, Раичковић се бави многим егзистенцијалистичким питањима – о човјековом постојању, смислу живота и пролазности времена.

Коришћење такве форме, сонета, није изузетак ни у овој лирској пјесми, која припада његовој најпознатијој пјесничкој збирци – „Камена успаванка”. Узимајући у обзир да, још од кад је свијета и вијека, сунце представља симбол свјетлости и, прије свега, живота – није тешко већ у наслову наслутити тему. Ово је пјесма о животу, његовој пролазности и смрти, која као да нестрпљиво и безосјећајно куца на врата. Питање је – да ли ће их, и ако да, ко отворити. Има ли неко храбрости?

У првој строфи, која, као и друга, има укрштену риму, поставља се питање – да ли су успомене и сјећања ту, или их је, како то обично бива, згазило вријеме својом пролазношћу и немогућношћу да се заустави. Ипак, изгледа да код неких и даље „закаснело зри затајени прамен лета” – дакле, само један једини прамен! А љето, слично као сунце, симболизује живот.

Атмосфера пјесме се знатно мијења у првом терцету – трећој строфи. Као да се лирски субјекат предаје, остављајући иза себе само „худе крпе”, „трошно месо” и „бедну кост”. Остају ли од живота само „опушци јевтиних снова” – или ипак нешто

мало више? Одсуство сјенке је само још један болан ударац и доказ непостојања свјетлости. Сјенка је персонификована, па иако је прије вјешто „цртала по тлу”, сада је више нема.

Рима, за разлику од оне у прве двије строфе, у посљедње двије је *cdc eed*. У четвртој строфи се, као и увијек у пјесмама ове форме, крије идеја. Лирски субјекат поставља неколико питања. Труло лишће јасно симболизује долазак јесени, оног периода године када и природи „колена заклецају”, спремна је да се помири са неизбјежном судбином. Све полако умире, расположење више није исто, а пред нама само чврсто и непоколебљиво стоји бакарни мост. Хоћемо ли имати храбрости да га пређемо и осјетимо га, само је једно од питања које нам лирски субјекат оставља. Зато, мост симболизује везу између живота и смрти.

Ова лирска пјесма носи са собом идеју која сеже изван ријечи и дубоко продире у човјеков психолошки свијет, откривајући универзалне истине и емоције. Раичковићева вјештина у кориштењу језика као умјетничког алата, отвара врата дубљем разумијевању људског искуства. Стилске фигуре и усклађеност ритма унапређују емоционални доживљај, док мотиви обогаћују слој значења. Она повезује унутрашњи свијет индивидуе са ширим космичким питањима, стварајући дубоке емотивне и филозофске рефлексije, остављајући нас да трајно размишљамо о егзистенцији, љубави, губитку, пролазности живота...

Јована Заић, IVx

МОЋ И МИСАО О МОЋИ ВЛАДАЈУ НАД ЧОВЈЕКОМ

В. ШЕКСПИР, „МАГБЕТ”

Виљем Шекспир најпознатији је енглески пјесник и драмски писац. Његове драме преведене су на преко стотину свјетских језика. Вјерује се да је рођен у Стратфорду на Ејвону 1564. године, у породици богатих трговаца. Премда није познато када је почео са књижевним радом, његове драме извођене су на позоришној сцени већ 1593. године. Шекспирова библиографија састоји се од око тридесет и девет драмских комада, стотину педесет и четири сонета као и три наративне поеме. Шекспир је писао трагедије, комедије, историјске драме. Његове најпознатије трагедије су *Ромео и Јулија* (1593), *Хамлет* (1602), *Отело* (1604), *Краљ Лир* (1605) и *Магбет* (1606).

Уз врзино коло трију вјештица, пјесму грома и бјелину муња као и низ парадокса, Шекспир нас уводи у своју трагедију карактера, користећи се легендама Шкотске једанаестог вијека. Брадате суђаје, налик грчким Мојрама, наизглед у својим рукама (што од мршавости не личе животу) држе све судбе овог свијета. Њихово коло као да је поранило неколико вјекова. Савршено би играле и уз романтичарску музику Мусоргског¹. Ове Хекатине слуге искључиво су механизам покретања радње, наговјештавају оно што слиједи, али њихово постојање може бити и пуки привид Магбета и Банка – пророчанство постаје стварно тек када и вјера у њега постане стварна.

У логору крај Фореса краљ Данкан свог рођака кити врлинама и титулама које одузима издајнику, бившем тану² од Кодора. Својом руком правде и повјерењем у своју крв, шкотски краљ и не примјећује свог Каина. Неодлучност Магбета близанац је страху од посљедица, но властољубље јача сваком новом титулом:

¹ Модест Петровић Мусоргски био је један од најзначајнијих руских композитора романтизма. Његова симфонијска слика *Ноћ на голом брду* из 1867. године тематски одговара Шекспировом колу вјештица. Мотиви издаје, борбе за превласт и крвопролића такође тематски повезују и његову оперу *Борис Годунов* (компоновану по узору на истоимени драмски комад Александра Пушкина) са *Магбетом*.

² тан (енг. thane) висока племићка титула у Шкотској

*Овај натприродни миг
Нит' зао може бити нити добар.
Је л' зао, што ми, истином почевши,
Залог за успех даде? Пошто, ево,
И постах тан од Кодора. Је л' добар,
Што узмичем пред овим наговором,
Чија ми страшна слика косу диже,
И моје чврсто усађено срце
Нагони да на неприродан начин
О ребра моја туче? Мањи је
Страх што је сада нечим изазван
Од страха што га улива човеку
Замишљен ужас. Мисао је моја,
Тек замишљено вршећи убиство,
У тол'кој мери уздрмала царство
Кукавног људског бића мога, да се
Делатна моја моћ расплинула
У слуђењима и нагађањима,
Те ничега и нема осим оног
Што не постоји.*

Магбетов ласкав поздрав краљу брзо се показује као маска. Краљев прворођени син Магбету је само препрека на путу до главе украшене златом. Највећи сукоби у овој драми управо су смјештени у монолозима, у унутрашњости — Шекспир, ученик ренесансног доба, даје прве назнаке психолошке драме.

Но, Шекспиров мањак страха према критикама епохе и времена остао је запечаћен у једном лику — леди Магбет. Нестале су Лаура и Беатриче ране ренесансе, ишчезну и траг замишљене Дулсинеје. Немилосрдна, завидног срца и душе, таква је Магбетова драга. Њена одлучност у контрасту је са Магбетовим колебањем:

*Гламис си ти, и Кодор; а и оно
Што ти је наречено бићеш. Али ја се*

*Природе твоје бојим; препуна је
Млека доброте човечанске да би
Најпречим путем ударила. Ти
За величином чезнеш, честољубља
Има у теби: али немаш оне
Рђавштине што треба да га прати.*

Леди Магбет представља кап вина која ће прелити чашу. Ипак, свјесна женске слабости, као да својом инвокацијом (налик каквој враџбини), молбом духовима, указује и на сопствену мекоћу и колебање:

*О, дођите, ви духови, што правац
Мислима убилачким дајете,
Па мене пола мога лишите
И свирепошћу најстрашнијом сву ме
Од главе па до пете испуните;
Грубошћу крв ми згусните, и сваки
Пролаз и приступ кајању затвор'те,
Да не би смер мој грозни уздрмала
Човечност покајничким походама,
Ил' извршење мир с њим склопило.*

Магбетовим обраћањем леди Магбет са „најдружи садруже у мојој величини” алудира се на блискост супружника, ипак, чежња за круном јача је од љубави. Гладна укуса моћи, леди Магбет користи се манипулацијом. Оптужује мужа, слављеног јунака, за кукавичлук:

*Страх те зар
Да и на делу и у срчаности
Будеш онакав исти какав беше
Кад се у тебе жеља заметала?
И зар ћеш оно да прижељкујеш
Што цениш као украс свом животу,
А да у својим очима сопственим*

*К'о кукавица живиш, пуштајући
Да твоје: „Не смем!“ двори твоје: „Бих!“
К'о она мачка кукавна из приче?*

Лик леди Магбет карактерише се и гротеском својих ријечи. Врхунац градације приказује нам је као сушту супротност искључиво материнској улози жене средњег вијека:

*Дојила децу ја сам, те и знам
Како се нежно воли дојенце;
Па ипак ја бих, још док му се оци
На мене смеше, брадавицу своју
Из безубих му десни отргла
И просула му мозак, да сам се
Заклела тако к'о што се на ово
Заклесте ви.*

Нема повратка. Магбет ће учинити намијењено му, постаће родоубица. Но ни под плаштом ноћи савјест не спава, кривица и терор преплићу се и ткају привид, ткају смрт и крвопролиће:

*Да ли то нож пред собом видим ја,
Окренут дршком према шаци мојој?
Дај да те шчепам! Немам те, а ипак
Видим те непрестанце. Па зар ниси,
Привиде кобни, и опипљив ти,
К'о што си видљив оку? Или си
Тек нож у машти, тобож-творевина,
Из врућичава мозга поникла?*

...

За дела жар све речи лед су само.

Кад црнило совиног крика преобрази звук звона у погребнички, Магбет ће извршити два убиства, убиство краља и убиство својег сна. Сан је симбол невиности и спокоја, кратка смрт, препород душе и ума. Ко крв пролије и оптужи недужне, не може чекати да ноћ му збрише бриге и гријехе. Чин и крваве руке што му сведоче у Магбету изазивају страх, а леди Магбет обојиће и своје руке црвеном смрћу:

*Малодушнице! Дај те ножеве!
Онај ко спава, или ко је мртав,
Само је слика; једино се деца
Насликанога боје ђавола.
Крвари ' још он, намазаћу ја
Слугама лице крвљу, да кривица
На њих за ово падне.*

Окаљане руке ваља опрати, но ни вода ни мора неће олакшати терет дјела, чистоћа биће тек тренутак заборав:

*Хај'те у собу; дело то са нас
Опраће мало воде, па ће оно
Бити тад тако лако.*

Краљеви су смртна бића чије куле, дворови и круне стоје на стубовима пијеска. Грандиозне а крхке, једно зрно послаће их у понор. Издајници и варалице, зрна пијеска што краљеве у понор бацају, увијек се својих зрна боје. Лудило круне заразна је болест. Моћ је антиген којем човјек још не пронађе вакцину. Сјећајући се ријечи суђаја, облак сумње тана од Кодора, краља од Шкотске прекрива Банка:

*Бити што си,
То није ништа; него безбедно
Бити што јеси. Дубок корен има
Наш страх од Банка, а у краљевском
Његовом бићу господари то
Што страх улива; сме он да се дрзне
На крупне ствари; а сем неустрашне*

*Нарави своје, поседује он
И разум који храброст његову
Упућује да дела опрезно.*

Банковом смрћу кривица, мајка Магбетовог безумља, оживљава мртве. Свијет подземља и живих постају једно. За гозбом сиједа блиједа утвара што личи Банку, крвава и украшена ранама:

*Што човек сме, ја смем:
Дођи к'о чупав руски медвед, дођи
К'о оклопљени носорог, ил' као
Хиркански тигар; сваки лик сем овог
Узми на себе, и задрхтати
Неће мишићи моји челични:
Или оживи, па ме мачем чикни
На каквом пустом пољу; ако тад
У срце моје усели се страх,
Реци ми да сам женска бебица!
Губи се, сенко ужасна!*

Након одласка свите открива се нови тон Магбетове жеђи за славом. Користољубивост и спремност да се прихвати ма којег средства, стварају нову енигму: да ли су његова премишљања била лаж изречена себи самом? Страх буди нову радозналост, Магбет жели побиједити судбину. У пламену што сија свинњском крви од приказа добија жељено — нове бриге. Нове се играју сплетке у разуму протагониста, што ће посјећи виноград Макдафове лозе. Лажна сигурност привремено му скида камен са срца.

Леди Макдаф чувши вијест о мужевљевој издаји свог сина проглашава сирочетом. Његово бјекство сматра похлепним кукавичлуком недостојним чак и птице. Макдафов син у очеву смрт неће повјеровати, показавши оштроумност и моралност достојну одраслог човјека:

Онда су будале они који лажу а куну се, јер тих што лажу а куну се има довољно да потуку поштене људе и да их повешају.

Смрћу невиних Магбетове руке још једном су укаљане, а док издајник носи самопостављену круну, на енглеском двору сусрећу се Макдаф, од жене нерођен, и Малком, Данканов прворођени син. Док Магбетово срце стрепи од издаје које на његово личи, Малком показује емпатију према убици свога оца:

Може честито и добро срце испред владарског налога и да устукне.

Док Магбет без икаквог права снi о трону, круни и скиптару, Малком своје право од себе одбија сматрајући себе недостојним очевог звања.

Хибрис није јединственост старогрчких јунака и трагедија. Леди Магбет и тан од Кодора свјесно пркосе законима морала, религије, краљевства и гостопримства. Својим злочином мисле да су изнад духовног и свјетовног. Мјесечарењем, које је некада било у конотацији са вјештицама и демонима, леди Магбет изрећи ће вјероватно и најпознатији монолог ове драме. Њена кривица је потиснута ван свијести и јаве, окована зидовима сна, бићем програмирана да искочи баш у онај, Данканов ноћни судњи час:

Губи се, проклета мрљо! Губи се, кад кажем;

Један, два: ну, па време је да се то уради. Пакао је мрачан!

Пфуј, мужу мој, пфуј! Војник, а бојите се? Шта имамо да се бојимо ко ће то да зна, кад нико нашу свемоћ не може да позове на одговорност? Но, ко је могао да помисли да ће у том старцу бити толико крви?

...

Ту се још увек осећа мирис крви; ни сви мириси Арабије неће помоћи да ова мала рука замирише пријатно. О! о! о!

Док у расплету Макдаф ослобађа Магбетову главу зла и пакости одвојивши је од тијела с којим је за живота друговала, тик пред саму кулминацију наилазимо на мотив егзистенцијализма, Магбетов нихилизам и циничан став према човјековом постојању и животу. Чувши о одрицању своје краљице од дара постојања, Магбет, који је својим ловом за круну изгубио душу и љубав, кроз јампску стопу износи:

Живот је само сенка која хода,

Кукавни глумац што на позорници

*Сат-два се пући и разбацује,
А потом зуба не обели више.
Бајка је то што тикван прича њу,
Препуна буке, помаме и беса,
А посве празна.*

Свјетлост и тама, живот и смрт, похлепа и великодушност, храброст и кукавичлук, сви чине Шекспирову сабласну трагедију, мада најкраћу, савршеном цјелином. Зла нарав протагониста је само чињеница људске природе — моћ и мисао о моћи владају над човјеком. Злоупотреба положаја правило је, закон је постојања.

Не владају ли родитељи над дјецом, старије сестре над млађом браћом, јачи над слабијима, професори над ученицима, богати над сиромашнима, матуранти над првацима, брзи над спорима, сити над гладнима, лукави над наивнима? Свак ће једном окусити воћку злоупотребе свог положаја, макар то било узети залогај из дјетовог тањира. У истини, човјек само чека тренутак и прилику, чека своје пророчанство. Своје оправдање. У сваком човјеку живи, каје се, колеба и сплеткари један Магбет.

Литература

Бечановић Татјана, Јелушић Божена, *Читанка за први разред опште гимназије II дио*, Подгорица: Завод за уџбенике и наставна средства, 2007.
Шекспир Виљем, Живојиновић Велимир, *Трагедије*, Подгорица: Вијести, 2004.

Јана Вукчевић, IVн

ЧУДЕСНИ ИЗВОР ОДАКЛЕ ЈЕ СВЕ КРЕНУЛО

ЈАСЕНКА ЛАЛОВИЋ, „С ОНЕ БАНДЕ МОЈЕ ГОРЕ”

Књижевним првијенцом „С оне банде моје горе” Јасенка Лаловић је успјела да изазове велику пажњу публике. Ауторка приповиједањем осликава период уочи Другог свјетског рата и упознаје нас са јунакињама тог времена – женама из околине Паштровића и Црмнице. Како је и сама Јасенка родом Паштровка, иако је одлучила да остатак свог живота проведе у Београду, не изненађује што су све актерке овог дјела баш смјештене ту гдје јесу. „Књига је штампана у Србији и шаље поруку да колико год се неко измјести са ових простора, он је предиспониран да чини оно што му је дато генима”, казала је, уз остало, ауторка на једној од промоција.

Роман је структуриран из шездесет прича које се преплићу. Главни ликови су дјевојке и жене, у чију се част и писало. Да би се у потпуности представио дух наших крајева, за наслове поглавља узети су аутентични староцрногорски изрази. Неријетко су кориштени и при писању самог дјела. Поред израза, чуће се и за стара, данас скоро и изумрла, женска и мушка имена попут: Велика, Босе, Станко, Вело итд., и открити неприкосновена жеља ликова да што прије пронађу свој мир и благостање, шта год за њих то представљало. Уз књигу се добија ручно осликана мапа округа Скадарског језера, Љешанске нахије и приморја. На крају се налазе породична стабла свих поменутих породица, ради лакшег сналажења при читању. Осим тога, књига садржи коментар Гордане Предић, ријеч аутора и рјечник дијалектализама и локализама.

Прво поглавље, под насловом „Постопица”, посвећено је Велики и свим паштровским „одивама” које је судбина натјерала да послије „Вељег рата” оду трбухом за крухом преко мора. Велика зна да јој службовање неће бити лако, али се таква прилика не смије пропустити. Детаљан опис околине и преласка из једне средине у другу указује на различитости два поднебља, иако је даљина у свега пар километара. Менталитет приморских дама и прекобрђанских сељанки се огледа у начину говора, хода, облачења, у схватању живота, материјалном статусу... Представљене су и реакције приликом сусрета и начин опхођења газдарице према служавки. Пошто је Велика при самом доласку прионула на посао, није изоставила

прилику да осјети чари Јадранског мора. Ипак ће остати ту неко вријеме, мора се и с њим упознати.

Шесто поглавље, под насловом „Фићфирић”, посвећено је Милици Радовој. Да је чула како је неко ословљава или памти по имену оца, одмах би се успротивила. Од малена је испољавала бунтовност и говорила како припада самој себи. Хтјели су родитељи неколико пута да је удају, њену руку су тражили чак и из далеке Јамерике, али безуспјешно. Мајка јој је говорила како је приспјела за удају, отац јој уговарао разне састанке, али Милицу то није занимало. Сву своју пажњу усмјеравала је на књиге, плетење и рад у домаћинству. Тако је проводила дане, све док не пристиже Андрија из Београда у њихово село. Од тог тренутка, Миличина свакодневна рутина добија нови трачак свјетлости.

Унутар деветог поглавља, које има наслов „Гора”, ауторка предочава како су жене у прошлости кориштене зарад прикривања туђе срамоте, подношењем својевољне или наметнуте жртве. Прије бисмо рекли – ово друго. Илинка је чист примјер колатералне штете, настале прељубом и бијегом брата јој од стрица. Да не би дошло до крвне освете, Илинка се морала удати за рођеног брата преварене јој заове. Ни једна страна није задовољна донесеном одлуком, али је на првом мјесту било то шта ће народ рећи. Све је ионако већ било готово, а нико од њих двоје није се ништа питао. Можда у почетку нијесу били срећни, што их није спријечило да касније изроде потомство и живе у великој љубави. Узалуд су клели судбину.

Велика, Милица и Илинка су главни, али не и најважнији сегмент романа. Њихове животне ситуације нас могу научити важним лекцијама, иако је свака од њих прича за себе. Можда успијете у некој од њих препознати своју мајку, баку, тетку... Тешко им је било и „скупо” приуштити било какав луксуз за то доба. Можемо рећи да је Милица успјела у томе, због своје нарави, коју нема баш свако. Све три су хероине и боре се за спас онога што им је било најсветије. За спас мужа, породице и, прије свега, себе. Све три су остале упамћене и цијењене од људи који су их знали или су барем некад чули за њих. Имали су и разлога да их цијене, због њихове скромности, мудрости, племенитости и доброте.

Роман се чита у једном даху. Због сјајне структуре и претходно поменути повезаности прича, нећете имати осјећај да су све одвојене по цјелинама, те ће читање тећи потпуно флуентно. Пробудиће у вама радозналост и жељу да наставите, да уопште не престајете да читате. Приче „С оне банде моје горе” враћају

у прошлост, на чудесни извор одакле је све кренуло и у коме се налазе сва питања и одговори. Осим што ће вас вратити у прошлост, на кратак период ће успјети тамо и да вас задрже.

Књига је превазишла сва моја очекивања, што стилски, што начином приказивања ликова. Вратила бих јој се још милион пута и изнова је ишчитавала само да бих поново осјетила исто усхићење. Откад сам је први пут прочитала, само о њој говорим, јер је и више него вриједна помена. Заувјек сам захвална ауторки што је одлучила да оживи давно прохујало вријеме.

Соња Шофранац, IVФ

МИТОВИ СУ СНОВИ ЧОВЈЕЧАНСТВА

ЛАВИРИНТ У МИНОТАУРУ – „ФИЗИКА ТУГЕ” ГЕОРГИЈА ГОСПОДИНОВА

Минотаур је чудовиште и симбол необуздане снаге и насилности која мора да се зароби. Ово биће са главом бика и тијелом човјека су крили у дубинама ходника лавиринта из којих је немогуће изаћи. Сваке године му се приноси људско месо којим се храни. Он је плод неприродне Пасифајине пожуде.

Митови су снови човјечанства – сваки мит значи продирање у човјеково несвјесно, а Минотаур може да се тумачи као човјеков ид. Ид не познаје законе, конвенције и морал, већ само настоји да испуни нагоном задате и врло често рушилачке циљеве. У овом смислу би могло да се закључи да је Десет Божјих заповијести дато јер је први људски нагон насиље. Иако су се надреалисти одрекли важног дијела онога на што је умјетност навикла, највише у разбијању форме али и давању значаја несвјесном, нису преокренули наратив грађења Минотауровог лика. Он и даље представља, како је описао Пикасо, животињску природу човјека, ослобођену стега аналитичког интелекта, али то није зазорно, већ слављено. Закључено је да је Минотаур чудовиште.

Георги Господинов постмодернистички иде неколико корака напријед и мит, дио колективног несвјесног, смјешта у сферу потпуно личног. Минотаур је свеприсутни лик романа „Физика туге” и уједно је златна нит романа која га повезује. У овом роману Минотаур није чудовиште, већ је сличнији човјеку – он је дијете које је мајка одбацила, одрастао је сам у дубини ходника лавиринта, бачен да расте у тами. Руши се мит о јунаку, мит снаге и изузетности, па се дозвољава поступак поистовјеђивања дјетета и мита који је првобитно представљао све супротно.

Након прогонства у лавиринт, након погибије од Тезејева мача, наш окривљени бачен је код крвопија, тирана и оних који су згрешили против закона природе. Али, зар Минотаур није само плод таквог греха, а не извршилац, већ жртва, највећа жртва.

У овом роману се ипак не одустаје од великих тема и један је од ријетких савремених романа који ипак жели да постигне свеобухватност. Уз помоћ реплике *ја смо били* (којом и почиње и завршава роман) спаја се субјективно са

колективним, а приповједач као појединац не прихвата ништа мање од свеобухватности и цјеловитости човјека као микрокосмоса у малом граду током одрастања у социјалистичкој Бугарској.

Поред Минотаура, врло важан мотив у роману је вријеме – наратив дједа Георгија и унука који носи његово име су вртоглаво испреплетани, заједничко им је напуштање, а напуштање дјеце сматра заједничким за сваку породицу али и за историју свијета. У жељи да се постигне свеобухватност, подразумејева се и цјелокупност времена.

Нека овде причекамо душе расејаних читалаца. Неко се можда изгубио у ходницима ових различитих времена. (...) Да ли да скренем ка очевој причи, или да идем напред, што је у овом случају назад, ка Минотауру детињства... Не могу да наставим линеарно причу, јер ниједан лавиринт, и ниједна прича нису линеарни. Јесмо сви ту? Идемо даље.

Овај роман представља непростајање на пролазност, али и жалост због њеног неизбежног доласка. Није необично да је човјек усамљен у скупљању различитих прича, тражећи утјеху од смрти (која ће доћи). Међутим, након дугог приповједања и труда да се прикупе приче, приповједач-емпата признаје да у својој интроверзији проналази највеће задовољство, јер највише од свих цијени причу из личне митологије дјетињства, простор утопије гдје није ни размишљао о пролазности, па је све било једноставно и изазовно.

Мењам их све, заједно с гомилом повезаних слика, за оно поподне, у којем седим на топлим степеницама испред куће, само што сам се пробудио из поподневног сна, слушам зујање мува, сањао сам ону девојчицу која се никад не окреће. Мој дедо премешта црево у башту и тежак мирис касног летњег цвећа се уздиже. Ништа није коначно, још ми се ништа није десило. Све време света ми предстоји.

Неизбјежна меланхолија влада романом, приповједач је носталгичан за људима и мјестима које никад није видио, већ је о њима само слушао од свог дједа, од таксисте, испред биоскопа, или на улици. Емпатија је муза која му диктира, ходници ка туђим причама му дају живот. Алегорија лавиринта му колонизује све области живота, утапа се у туђа искуства потискујући своја, па је позив писца прави за њега. У роману је чак неколико страница посвећено приповједачевој нетрпељивости према питању „Како си”, коришћеном као празни поздрав и

несналажењу у тражењу правог одговора на то. Међутим, роман у својој цјелости је одговор на постављено питање у њему.

Шта кажете, да ли је у лавиринту жртва или чудовиште? Обје тврдње могу да буду тачне. Међутим, можда је најправилније рећи: лавиринт је у Минотауру. Минотаур из „Физике туге” се, као и онај из грчког мита, утапа и ломи, час се тражи, а час губи у запетљаним ходницима личне митологије, растрзан између мита о жртви и мита о чудовишту. Пошто није никакав јунак, нема Аријадне која ће му дати златно клупко.

Обичном човјеку је суђено да лута лавиринтима меланхолије.

Tea Мандић, IVф
(шк. 2021/22. г.)

ДА ЛИ ЈЕ СВАКИ ЧОВЈЕК ОСТРВО ЗА СЕБЕ?

МЕША СЕЛИМОВИЋ, „ОСТРВО”

Мртва тишина. и море је мирно, без узбурканих таласа. Само бијесни одсјај на широкој пучини, трони врели ваздушни токови, на небу оловна пустиња.

– Бојиш ли се гробља? Сувише је близу нас.

– Бојим се. А ти?

– И ја се бојим.

– Чегга?

– Гробља, смрти, старости, живота.³

Теме старења, пролазности, љубави, равнодушности, слободе, како спољашње тако и унутрашње, потомства и смисла живота нису стране Меши Селимовићу. „Тврђава” и „Дервиш и смрт” су његова највећа достигнућа и баве се управо тиме: ограниченошћу свијести у аутократском државном поретку и отуђењем човјека. Међутим, постоји један драгуљ, скривен у сјенци ових великих романа. Селимовићево „Острво”, као једно од његових посљедњих дјела, представља скуп његове највеће филозофије, сажете у свега стотинак страна.

Дјело нас епизодично води кроза живот двоје људи, Ивана и Катарине, и њиховог боравка на острву, мјесту усамљености, биједе, одстрањеног од времена, гдје и ишчекују смрт. Занимљива је Селимовићева карикатура губитника, неиспуњеног човјека, и његове свакодневне борбе са судбином обичне и неостварене индивидуе. Показује смрт и заборав, које на потпуно различите начине испољава кроз главне ликове романа.

Ово је, иако по обиму мали, један безвременски роман, препун усамљености, чије је значење и срж корисна и потребна данас више него икада. У свијету који је често испуњен конфликтима, несигурношћу и идентитетским питањима, Селимовић подсећа на универзалне истине о људском постојању и поставља питање: „Да ли је сваки човјек острво за себе?”

³ Меша Селимовић: „Острво”, 1974, страна 23

У роману „Острво” радња је смјештена у савремено доба, у којем је Селимовић живио и стварао. Приповиједање почиње идилично, видимо кућу на обали крај борове шуме, али умјесто мира острвског заласка сунца, чека нас драма. Ако боље погледамо ту слику, видимо да кућа није лијепа; дотрајала је и двоје сиромашних пензионера не успијева да је одржава. Овдје острво не значи уживање, већ изгнанство. Двоје људи на осамљеном острву трага за изгубљеним смислом који је неповратно исцурио из њихових живота; настоје да надомјесте године проведене у празнини живота који је властитом монотонијом опустошио самог себе, те тако најбаналнији разговори о цвијећу и саксији која се сломила, дјеци и њиховим животима у граду или Катаринином свирању Шопенових мазурки, због оскудности догађаја која оставља ум без додатних мисли да скрену пажњу, завршавају са егзистенцијалним темама. (Мотив усамљености доводи до мотива потраге за смислом живота.)

Пролажење времена дубоко је урезано у мисли ликова из романа. Они су свјесни пролазности живота, схватајући да ће све што су искусили једног дана нестати. Страх од смрти је такође значајан мотив. Ликови се суочавају са сопственом смртношћу и питањем шта ће остати иза њих након што умру. Кућа, смјештена тик уз гробље, додатно отежава њихово бремене, стварајући меланхоличну

атмосферу која непрестано подсјећа на коначност. На крају, суочавање са сопственим постојањем представља централни мотив. Ликови се питају о смислу живота, сврси својих животних дјела и о томе шта значи бити човјек. Питање идентитета и суштине човјечанства основ је цијеле приче. Све ове мотиве Селимовић обједињује у посљедња два поглавља, сумира идеју романа на алегоричан начин кроз причу о магарцу и старцу и, у расплету, Ивановим помирењем са смрћу.

Иван је човјек чија душа кључа од нерасвијетљених унутрашњих сукоба. Његова усамљеност на острву није само физичка, већ и емоционална. Изгубио је вјеру у смисао живота, осјећајући се одвојеним од свијета, али и од самог себе. Неиспуњено очекивање од живота, поготово у љубави, додатно продубљује његову несрећу. Он се због тога налази у идејама других људи и њиховим успјесима, замишљајући себе на њиховом мјесту.

Катарина, други главни лик, носи у себи дубоку емотивну рањивост и тугу. Њена љубав према музици је као двострука оштрица мача – доноси јој радост и бол истовремено. Њена усамљеност је често прекривена слојем лажне храбрости и осмијеха, али испод површине лежи туга коју је тешко исказати. Смрт њеног мужа и губитак потомства додатно је удаљавају од свијета (што показује њен врисак на крају), стављајући је у емоционални затвор.

Њих двоје спаја, и тако емотивно одваја и заробљава, острво. Мјесто гдје се ова два лика суочавају са својим унутрашњим немирима, постаје симбол њихове туге и несреће, као и отуђености човјека у данашњем свијету. Ова изолација их ограничава и чини њихову бол још интензивнијом. Острво је попут затвора, гдје су њихови снови, надања и жеље обесмишљени. Умјесто мира и спокоја, острво доноси само тишину и празнину, чиме се повећава осјећај изгубљености и беспомоћности код оба лика.

Меша Селимовић о својим јунацима говори сљедеће:

„Као да живе између прошлости и будућности, у времену које нема себе: између топле патријархалне безличности у којој је свако присилно уклопљен у цјелину и хладне савремене отуђености у којој свако мора да живи сам за себе.”⁴

⁴ Меша Селимовић, цитат из интервјуа ЈРТ, Ријека, 1975.

У овој књизи суочио сам се са суштинском темом смисла. Схватио сам да смисао може бити дубоко укоријењен у нечему изван граница нашег живота. Можда у божанству или некој трансценденцији која надмашује наше физичко постојање.

Друга могућност је да смисао може бити управо у животу, унутар њега самог. И ништа од онога што је суштински нељудско не може да донесе смисао. Нити посједовање материјалних добара, нити моћ над другима. Све то оставља празнину у човјеку. Једино што заиста има снагу да створи смисао је осјећање људске повезаности, те универзалне везе које нас обавезују на ангажовање, на пуно и искрено људско ангажовање.

У том сплету људских односа, можемо наћи бар варку или илузију о смислу.

Милош Ђурчић, IVн

ИЗ РИЗНИЦЕ ПОДГОРИЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ

СЕОБЕ КРОЗ *СЕОБЕ* И *ДРУГУ КЊИГУ СЕОБА* МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Увод

Након повратка из Лондона, гдје је са својом женом Видом живио у емиграцији, Милош Црњански у интервјуу Радио-Београду каже да су његови романи *Сеобе* и *Друга књига Сеоба* руина од замишљених шест књига – „које сам хтео, а које да напишем нисам могао” (према Маринковић, Зорић 1965). Та два романа су тематски повезани, а у корелацији су и са неким другим дјелима Црњанског (*Лириком Итаке*, на примјер). Иако су Црњанском као грађа за романе о сеобама првенствено послужили *Мемоари* Симеона Пишчевића (Пишчевић 1972), језик тих романа је по природи жанра другачији. Марко Ристић у вези са језиком у роману *Сеобе* каже: „Недостаје ми места да говорим као што бих желео о ретком Црњанском осећању за језик, за саму, пластичну и сочну, материју језика, о ванредном таласању, љуљању његове прозе, која је као музика, и што лирскија, тим истинитије, тим конкретније приања уз оно што казује” (Ристић 1996: 301). Наглашавајући да је симболика душа романа *Сеобе*, Јелена Иванчевић каже да наслов те „књиге представља симбол који је жигосе. Колико је само пута у делу поменуто реч 'сеобе', њени синоними и њене директне изведенице” (Иванчевић 2001: 274).

Сеобе у овом раду приказујемо директним преузимањем текста из самих *Сеоба* и *Друге књиге Сеоба* Милоша Црњанског, као и из литературе о тим романима, а властите исказе укључујемо једино као повезницу између фрагмената из тих књижевних дјела. Посебну пажњу скрећемо на приказивање покушаја Црногораца да одселе у Русију у роману *Друга књига Сеоба*. Циљ овога рада је да, између осталог, ученике подстакне на читање Црњансковог романа *Друга књига Сеоба* који није у гимназијском наставном програму књижевности.

Сеобе у роману *Сеобе*

У роману *Сеобе* клупко сеоба почиње да се одмотавати буђењем Вука Исаковича уочи његовог четвртог одласка у рат, кад, „помућен свешћу, прво зачује лавез паса и пој петлова, да одмах затим широм, у мраку, отвори очи и не види ништа, али да му се учини као да види у висини бескрајан, плави, круг. И, у њему

звезду” (Црњански 2001: 18). „Сеобе му беху досадили и немир који се ни у њему, као ни у свим тим његовим људима које је водио није стишавао” (Црњански 2001: 16), као што се тај Исаковичев немир није стишавао ни у последњем поглављу романа. „Тако је било и кад се селио са читавом кућом. Понегде уз воду, било је тихо, топло лето, сазрело воће, добри људи, али тек што прође зима, опет су ишли даље” (Црњански 2001: 36). „Премештаху га сваки час, да умирује тај свет, који се сваки час селио” (Црњански 2001: 26). „Одселити се из једног места, па да све што остављаш буде као и да није било” (Црњански 2001: 27).

„У ратни поход он [Вук Исакович] је кренуо ношен мутном надом да се нешто напокон може изменити у његовом животу и у судбини његовог народа. Народа који је изгнан из свог правог завичаја, па у туђини заснива нови” (Петковић 1988: 284). „Као и са његовим најдражима, тако беше и са пуком и са црквама и са читавим тим народом, што није знао ни куда ће, ни шта ће” (Црњански 2001: 37).⁵ Народом који је спознао „трагичну судбину вечитих ратника” (Матицки 1978). „Ови живи за које се бринуо, ова жена, а још више деца коју је волео, премештаху се сваки час, из пролећа у јесен, из лета у зиму, из весеља у плач, из дана у ноћ. Нити је могао да их сачува, нити да им помогне, нити да их задржи. Кад их је је први пут остављао, били су на високој обали Дунава, међу јаблановима, у једној огромној, жутој, турској кући, око које су доле, на води лежале лађе кријумчара. Кад их је по други пут остављао, остадоше у једној ниској, немачкој гостионици, испод Беча. Кад их је по трећи пут остављао пре две године и млађа кћерка беше рођена, видео их је при растанку у кући једног Грка, у Славонском Броду, где су остали да презиме, до повратка братовљевог, који беше отишао у Млетке. Те куће коју је видео само на неколико часака, ноћу, није се уопште сећао више. Запамтио је био само неку крезубу бабу која се тресла од плача док се он праштао са женом. Сад их је замишљао у братовљевом дому, великом здању од дрвених греда, испуњених набијеном земљом, на обали Земуна, пред којим су из воде стршиле лађе, шарене, офарбане,

⁵ Војнике Вука Исаковића аустријска власт кажњавала смрћу и за украдену главицу купуса. „Капетан Антонович, у свом неуредно написаном извештају, нарочито му наглашаваше: да је профус, који предводи чету драгона, једна пијана биволчина кирасирска, који људе бије балчаком по носу и нити их испитује, нити их саслушава, већ их веша о прву грану. При том уз чету иде неки католички поп, који исповеда и православне, тако да они плачу од жалости док их вешају, немајући коме да се моле и коме да препоруче своје, у далеком завичају. Најзад, пошто су обешени остали да висе три сата, капетан Антонович молио је за наређење да их преда на сахрану потполковнику Арсенију Вуичу, јер су људи, изгледа, у последњем тренутку, дали лажан исказ и нису из његовог пука” (Црњански 2001: 184).

као неки дрвени лабудови, са превијеним гушама и широким трбухом. Није знао како ће им бити. Није знао ни да ли ће их икад више видети” (Црњански 2001: 37).

Вук Исакович „никако није могао да схвати како је, тако лудо, уопште могао и поћи” (Црњански 2001: 87). Његови војници су се прво зауставили у Печују. Затим „одоше, и не остаде за њима ништа. Ништа” (Црњански 2001: 32). „Земља њина, као из сна, јављаше им се све ређе у мислима са својим тромим, мутним, устајалим рекама, острвима зараслим буником, зовом и турчинком, са јаблановима и кркетом жаба, као подземним хујањем. Блатним и празним сликама сећања јавише се они које оставише на дому и први пут, изрекоше неки да не желе кући да се врате” (Црњански 2001: 90). „Вратио се он, не вратио, осјећај да је раскинуо са породицом потпуно, знао је да ће му остати на души” (Црњански 2001: 93). „Надодољен и глават, овако, зар није припадао другоме, а не тој жени, ни тој деци што су за њим плакала другоме, што је требао само да духне, па да он потрчи главом без обзира, преко брда и река, на све стране, не питајући ни колико бола тиме себи наноси, ни какав ужас за собом оставља, ни у какво лудило пред собом залази” (Црњански 2001: 93). „Отићи некуд и живети безбрижно, одвести и њих да живе негде лако, пријатно. Чинило се Вуку Исаковичу тако могуће. Негде је морало бити нешто светло, значајно, па треба отићи тамо” (Црњански 2001: 98).

У поглављу „Одласци и сеобе, начинише их мутнима и пролазнима” Вук Исакович почиње да схвата бесмисао колективног лутања. „Осећао је као и остали, и сам да је преварен. Неће им дати да остану војници, неће им дати ни да имају своје цркве, као што им не дају ни да свој крај називају Новом Србиом” (Црњански 2001: 101). Знајући да ће Фрушка Гора која је пошла за њим, нестати „као дим после битака” (Црњански 2001: 104), Исакович је увидио да ће их сеобе прогутати и одлучио да буде мекши према тим војницима које је Карло Лотариншки, војвода бечког двора „терао као велико стадо, тамо-амо, решен да прими сваку залуталу овцу и да покаже љубазно лице свакоме” (Црњански 2001: 117). Беренклау их је, међутим, посматрао на другачији начин: „Полазећи са њима, имао је увек утисак да иде у лов, са псима што га гледају понизно и верно, које може да напујда да разгризу све што му препречи пут” (Црњански 2001: 120).

И поред сазнања да је узалудно све кроз шта је прошао, Вук „је желео да се одсели у Русију, Русија му се чињаше као једна велика, непрегледна зелена пољана, по којој ће јахати” (Црњански 2001: 36). „Само та безгранична завејана Русија, куда

мишљаше да се одсели, да би једном лакше живео и да би се већ једном одморио и смирио” (Црњански 2001: 145). Слиједи размишљање Вука Исаковича за вријеме примирја пред Штрасбургом: „Одселити се треба зато, отићи некуда, смирити се негде на нечем чистом, бистром, глатком као површина дубоких горских језера мишљаше, док је ознојен лежао крај својих паса, који су дахћући хватали муве, испружен по слами. Отићи са осталима, и са патријархом, из онога блата, из непрекидних ратова служби и обавеза, живети по својој вољи, без ове страшне збрке, идући за својим животом, за који се и родио” (Црњански 2001: 146).

Брат Вуков, „Аранђел Исакович је желео сав тај свет који се беше навикао на цигански живот, да свеже трговином. Мрзео је особито капетане што су му одводили људе на војну, а још више те људе за којима се често селила и породица. Новац је давао трговцима и занатлијама који се беху населили и којима више није било стало до повратка у Турску, кад је он залазио и даље, тргујући” (Црњански 2001: 84). „Видевши око себе, свуд баруштине и блато, људе што су се укопавали у земљу и живели по земуницама, да би се у пролеће, или пред снегом, опет одселили даље, Аранђел Исакович осетио је дивљу потребу да свему томе стане на пут, да се негде задржи, и да друге присили да остану” (Црњански 83–84). „Живот његове породице и родбине, па и тог осталог света што се беше са њима доселио из Србије, и селио опет натраг у Србију као право лудило” (Црњански 2001: 83). Јеромонах Јован (Ђулибрк) истиче чињеницу да о Аранђелу Исаковичу у насловима поглавља романа *Сеобе* „ни помена нема” (Ђулибрк 2001: 301).⁶

Госпожа Дафина, жена Вука Исаковича, коју му је Аранђел испросио у Трсту, од њеног очуха Христодула, на крају се нашла у шакама свога дјевера, правдајући то пред собом Вуковим одсуством: „Најпослед, тај муж је то и хтео. То није било први пут да је одлазио и остављао је, остављао је као и своје коње и слушкиње, без нежности, без нарочите жалости, без смисла. Одлазио је у рат, у нешто потпуно несхватљиво и ужасно за мозак госпоже Дафине” (Црњански 2001: 74). Својом селидбом у дјеверову кућу Дафина је само дубље зашла у свијет бесмисла, празнине и узалудности. Схватила је да је „њен бивши живот био не само злехудан, већ и

⁶ Јеромонах Јован (Ђулибрк) у математичком кључу описује симболику „Садржај” романа *Сеобе* као тајне пјесме Милоша Црњанског, која се састоји од наслова поглавља тога романа, као што наводи да Радован Вучковић каже да нема могућности да се утврди да ли се садржај *Сеоба* сликује у „Садржај” или се садржај романа из њега излегао (видјети Ђулибрк 2001: 293), односно наводи да Вучковић истиче да је садржај романа *Сеобе* коментар свога „Садржаја” (видјети Ђулибрк 2001: 324).

узалудан, страшно узалудан са детињством код очуха, са девојаштвом код тетке, са удадбом, порођајима и пролазношћу, што је у немаштини и сељакању, била тако једнолика и тупа” (Црњански 2001: 160). *Случај комедијант*, да употријебимо синтагму Црњанског, поиграо се и са Аранђелом. Иако „за своје безбројне жене, при свом сељакању, није запиткивао, није марио за њих после растанка. Веровао је да ће, овога пута, доживети нешто што оне друге нису могле да му даду и веровао је да мора постојати у његовом животу неко доба у ком ће му бити пријатно и добро, лако, као на небесима, као што је и његов брат Вук веровао да мора негде бити добра и красна земља, куда сви треба да се иселе” (Црњански 2001: 166–167). На наведеном мјесту Аранђел се донекле приближава Вуку. Аранђел, „коме је тумарања већ доста и који ће остати ту, где су се, најпосле населили“ (Црњански 2001: 172), након Дафинине смрти преселио је у Будим.

„Они који одоше, ратовали су негде, Бог зна где, у неким земљама којима ни имена знали нису” (Црњански 2001: 185). „И сама земља у којој се тражило да се смире и скрасе и која се у то лето чинила плодна и питома тако да су се баруштине сасвим исушиле, терала их је те јесени опет у сеобе и бежање, до урликања од ужаса и очаја” (Црњански 2001: 186). „Од киша и поплава нарочито је пропатио те јесени онај крај где је још отац Вука Исаковича био населио неколико кућа на обронку брега, и откуда је Вук Исакович био кренуо са шајкама” (Црњански 2001: 187). „Када стиже вест да је Исакович остао жив и да их је још много живих у Немецкој, који ће презимити у туђини, али који ће се вратити с пролећа, идуће године, залупаше у бубње, засвираше и заиграше уз дипле и зурле, и цело се село опи ракијом од дудиња, крстећи се и љубећи се, над широким поплавама и баруштинама, што су сваки дан, све више и више” (Црњански 2001: 200). Вук Исакович је чуо „да се у логору заповедника говорило да ће, у пролеће, кући. Вратити се дакле исто тако је бесмислено, као што се и пре враћало, оставивши мртве у земљи и похарана кола по блатњавим путевима” (Црњански 2001: 203).

Након рата вођеног туђом вољом, војници Вука Исаковича „отворено су говорили да ће поћи у Турску, откуда су им очеви дошли, а многи војници, чувши то, говорили су да ће тамо поћи са целом својом породицом и стадом оваца” (Црњански 2001: 206). Други су мислили на одлазак у Русију, као и Вук који схвата „да је његов дотадањи живот био зло и да треба отићи некуд, где мора бити да је боље. Проставши, у мислима, сву аустријску војску, виде себе и своје војнике по

бедемима, по логорима, по биткама, схвативши да све то узалуд чине. Сетивши се насеља свог и насеља свога брата, кога је, кроз три дана требало да угледа, у води и баруштинама он помеша и њих у тај свој осећај узалудности. Иако није мислио да их треба опет преселити, натраг у Турску, у мислима их је видео бедне и јадне, у благишту и барама” (Црњански 2001: 207). „И нашто та вечита жеља да се скрати вечито насељавање његовог брата Аранђела, кога је имао кроз три дана да опет сретне у Петроварадину? Зар га и у дому чека нешто боље? Деца са којом није знао ни шта ће, ни куда ће! Село, које је имао чврсту намеру да се насели више, на падину брда, док се не спреме за сеобу у Русију, куда је још увек био уверен да ће отићи” (Црњански 2001: 266). И у Осијеку, он је желио да се не врати кући. „Меланхолијом која се беше претворила у потпуно ћутање, упорно и старачко, и он је, као и отац му, кога је при свакој важнијој изреци спомињао, враћао се из рата. Сеобе му беху досадили и немир који се ни у њему као ни у његовим људима које је водио, није стишавао. Предвиђао је да ће опет, ако напусти војску са децом и братом, проћи кроз сва већа места тргујући. Па и ако остане у војсци, премештаће га сваки час, да умирује тај свет који се селио” (Црњански 2001: 270).

Вука Исаковича смирује једино мисао о Русији. „Још једном, и као журећи се, пре него што опет буде стигао у близину Аранђелову, у своје насеље и у своје ратне бриге, Вук Исакович поче размишљати о Русији. Још увек уверен да ће се одселити са децом и својим слугама тамо, грабио је да овако, несметан, још једном промисли како је то једино што га може спасти од свега тога, неизмерно бедног, ниског и тегобног што га на дом води идућих година, чека. Отићи некуд и живети безбрижно, одвести све ове људе да живе негде далеко и пријатно, чинило се Вуку Исаковичу тако могуће. Негде је морало бити нешто светло, значајно, па треба отићи тамо” (Црњански 2001: 213). Он је видео „у будућности, само ту безграничну, завејану Русију куд мишљаше да се одсели, да би једном већ лакше живео, и да би се већ једном одморио и смирио“ (Црњански 2001: 214).⁷ „Негде мора бити лакшег живота, ведрине догађаја, што се сливају као чисти и хладни, пенушави слапови. Одслити се треба зато, отићи некуда, смирити се негде, на нечем чистом, бистром, глатком као што је површина, горских језера. Живети по својој вољи, без ове страшне збрке,

⁷ У литератури је већ истакнуто да жељу Вука Исаковича да одсели у Русију и слиједи и испуњава његов посинак Павле Исакович, главни лик у роману *Друга књига Сеоба* (видјети Зорић 972: 223).

идући за својим животом за који се беше родио. Идући нечем ванредном, што је као и небо, осећао да све покрива” (Црњански 2001: 214).

Вук схвата „да сви, као и он, осјећају узалудност свега тога што живе, што се насељавају, што тумарају, што лелечу и што се плоде, ту, дуж Дунава. Из магловитих испаравања баруштина и блата, из једне неизмерне патње, која се понављала сваки дан, при сеобама, при дављењу стоке, при орању, при блашти и по слатинама, чинило му се да ће одјахати на неки висок брег, у пролетно топло јутро, где ће добити нешто што ће их развеселити. Предосећајући да се неће вратити, ипак је помишљао да ће при повратку, када сиђу на другој страни тога што му се чињаше као брег, јахати кући сви задовољни, налазећи све измењено и радосно” (Црњански 2001: 141). Чим се вратио са војне „Исакович је у себи збуњен понављао да сутрадан ваља рано устати, ићи патријарху, дознати новости, спремити се за Беч, спасавати војнике од нове сеобе и одузимања оружја, мислити на децу, ићи брату у Будим, ђенералу у Темишвар, куповати коње, кола, подићи ковачницу у селу, преместити капетана Антоновича, писати исцрпан извештај о повратку Славонско-подунавског пука, а нарочито, нарочито, спремати план, извидити могућност одласка у Русију куда се још увек надао да ће отићи“ (Црњански 2001: 216–217). „И док му се у души као у бескрајном кругу, једнако понављаху мисли о одласку, о одласку некуд у Русију, над којом се у очајању, изнемогао, после толико месеци тумарања, и патње био наднео, дотле му је заспалом, први пут код куће, телом дрхтало, као нека звезда, последње зрно некадање младости. Оно га је задржавало очајног, замуклог, сулудог већ од патње и туге, међу тим баруштинама и водама што се испараваху над земљом, коју је он од милоште звао Новом Србиом” (Црњански 2001: 217–218).

Звијезда је симбол у истом наслову првог и последљедњег поглавља романа *Сеобе*. „То што је Вуковоме одласку из завичаја придодао излазак из сна, а његовоме је повратку у завичај додао улазак у сан, Црњанском је омогућило да исприповедане догађаје уоквири сном, као знаком о присуству једног другачијег свијета” (Црњански 2001: 209). „Вук Исакович прво види 'бескрајан' (неодређени облик) круг, а када се прене из сна, покуша да га призове из сјећања и установљава да 'бескрајни' (одређени облик) круг постоји само у сну” (Црњански 2001: 309). Дакле, обећана земља постоји за њега само у сну као стварност. С обзиром на то да се 'Сеобе' завршавају сном у који Вук залази, он 'још само треба да наслеђнику у лутању преда плаву звијезду, сан о Русији којом звијезда влада” (Црњански 2001:

319). „Та безнадежност и та нада Вука Исаковича појављују се, изражене истим реченицама, у почетку, у току и на крају *Сеоба*, и то понављање које расејаном читаоцу остаје сасвим неприметно, ванредно симболизује, не само безизлазно кружење Исаковичеве незасићене жудње, већ и оно огромно кружење којим се живот враћа и понавља у безизлазности али и у неисцрпном обнављању“ (Ристић 2001: 298).

Сеобе у Другој књизи Сеоба

Одласци и умирања настављају се у *Другој књизи Сеоба* Милоша Црњанског. У граду Темишвару и око њега, у срцу Европе, у краљевству званом Хунгарија, живе Расцијани који желе да се из Аустрије одселе у Русију јер не желе да их начине паорима у том туђем краљевству које их више није гледало као војнике. Гарсули, Грк са Крфа који је прешао у римокатоличанство, као представник Беча каже: „Треба онемогућити, пре свега, да ти Срби, служе као братија у истим пуковима. Да се читаве породице, и сродства, населе тако у иста села. Они се, Расцијани, крећу као братства, рођаци, фамилије, а у томе је опасност. Као овце они нагрћу једно за другим, свуда. Сад су наумили да се одселе у Русију“ (Црњански 1990а 15–16).⁸ Разлог за нове сеобе народа који жуди за Русијом као новим царством у томе је што Беч, односно Гарсулиа, има за њих своје планове. Пошто им више нису потребни као војници, могли су да оду одакле су и дошли или да се населе као паори.

О одласку у Русију непрестано размишљају четворица Исаковича, али није лако добити дозволу за то. У Команди баруна Енгелсхофена суди се једном официру који је био „послат у Темишвар, да прими транспорт ухапшених сербских официра, који су се били уписали у списак руског ђенерала Шевича, за одселеније у Русију“ (Црњански 1990а: 96). „Исаковичи су се бранили да је, њима, после толико година часне, и верне, војне службе, у Ђесаревини, речено да ће ландмилицијски полкови да се касирају, па ако на то не пристају, да могу ићи куд им је драго. Ђенерал Шевич дошао је из Русије, до њих, јер је са њима у сродству и јер је и сам из аустријске војске

⁸ „Гарсули је говорио неком мешавином немачког језика, који је био немачки са Крфа“ (Црњански 1990а: 33).

отпуштен у војску императорке Елисавете Петровне. Они су тврдили да су апшит, из аустријске војске, добили у реду и да су се, после тога, мирне душе, могли уписати у Шевичеву листу, коју је однео са собом, у Русију. Они се дакле већ сматрају официрима руске војске и моле да им се дозволи да се одселе и отпутују” (Црњански 1990а: 19).

Препрека за одлазак Срба у Русију је Гарсули, који је по туђој наредби од њих покушава да начини људе који ће копати канале. Чак му је пало на памет „да би касировани пук још могао да тражи и новаца, за сеобу у Русију, и то га поново доведе до беса” (Црњански 1990а: 34). Иако су Срби остали без оружја, односно иако су пукови распуштени, „изгледало је као да те људе не може да сневесели ништа” (Црњански 1990а: 36). Гарсули се окомио баш на четворицу Исаковича „који су били добили отпуст и спремали се да се одселе у Русију. Њихова судбина била је, после тога, запечаћена” (Црњански 1990а: 37). Павле Исакович се једини од браће буну пред Гарсулијем и каже му да је он већ руски војник и да се у Русију жели одселити, и то не само он него сав тај незадовољни народ. И док се обраћао Гарсулију, када су га извели из тамнице, чинило му се да „чује како му одобравају сви које је био пре тринаест година, превео из Србије у Срем. Оно што је он рекао том шкопцу са Крфа, казали би му и сви они из Махале. Павлу се чинило да чак чује, као неку грмљавину, у даљини, Трифунове војнике. Или да их пусте у далеку Русију, или да се врате у Турке. Али неће у јобаће и неће у наполичаре” (Црњански 1990а: 45). Оне који су ратовали на њеној стражи, Аустрија након рата са Француском претвара у паоре. Наду Вука Исаковича у да ће се избавити одласком у Русију у *Другој књизи Сеоба* продужава његов посинак Павле.

Како вријеме одмиче, не размишљају сви Исаковичи у *Другој књизи Сеоба* о сеобама и Русији као Павле Исакович. Ђурђе Исакович истиче да „не ваља то што Павле ради. Павле је паметнији, али не би требало да казује све, о тој својој Русији. Требало би да научи да ћути. Ова кокош се раскољила, док је снела јаје, али сад ћути. Ракољи се само својим пилићима, које храни. Шта има да прича да ћемо се селити? У последње време нити једе, нити пије. Није шала свој дом распродати, напустити, ни за половину цене. ’А зна да ми, Исаковичи, нигде нисмо били срећни. Ето шта смо дочекали. Све ће нас раселити. Имамо да бирамо, или да постанемо паписти или москаљи! Боље да нисмо, каже Трифун, из Сервије ни излазили” (Црњански 1990а: 55). Слиједи дијалог Ђурђа и Петра Исаковича:

„Није ти Павле крив, дебели! Крив ти је Гарсули! Нисмо ми јавођи, па да питамо смемо ли се селити. Сваки тражи боље царство. Нико неће са бољег на горе ићи. Не може нас Гарсули окивати јер смо Русије жељни. А шта би сад хтео, дебели? Не ради Павле то, што ради, само по својој глави. Сви сте ви то потписали. А ето, Шевич отишао, а ви остали! Аха! Аха!”

„Шта ми, остали? Остао си, и ти!”

„Мени се није остајало нити ишло, дебели! Мени тамо не мож боље бити. Него сви сте ви полетели у Русију преселитсја, јер у Русији нико не остаје у служби, без награжденија! Аха! Аха!”

Ђуђе: „Никаквија награжденија, Шевич нема да тражи, мени ”

„Ти си могао мирно живети, у метрополита сербскога резиденцији али ти није ђаво дао мира. Хоћеш у Русију. За полковника! Е сад држи! Потписао си!”

„Потписао сам своје дечице ради. Плашио ме, да ће ме у пехоту преместити!” Петар: „Мени су видиш хусаре дали, а нити ми се ишло, нити ми се остаје, ал што писах нећу порекнути! Нећу ја да будем први Исакович што писа, па порече. Нису такви били ни наши стари! Идем па шта буде! Аха! Аха!” (Црњански 1990а: 55–56).

Из наведеног се види да су различити односи Исаковича према сеобама у Русију, односно да постоји и гледиште које одудара од онога што се налази у души Павла Исаковича, утамниченог јер је величао Русију.

Петровој жени Варвари није се „ишло у ту далеку, страшну, хладну, земљу, куд су већ хиљаде сународника њеног мужа отишле, и као нестале, у међави. Није јој била пријатна ни помисао да остари, и умре, међу шизматицима, у туђини, али није хтела да мужу противурјечи, и што браћа нису знала да ма шта против Павла каже, или учини. Ако их је Павле наговорио да иду, треба ићи” (Црњански 1990а: 56). И Ђурђева жена, Ана, заступа мишљење да треба одселити, само што је то њено мишљење о Русији мало друкчије. Каже: „Ако треба да се селимо, па не идемо ми у Недођију, него у Русију. Тамо одоше толики. Боље да овде све распродамо, него да се срамотимо и да нас срамоте” (Црњански 1990а: 57–58).

Прије него што је отишао да тражи пасош за себе и своју фамилију, праштајући се са Петром, Варваром, Ђурђем и Аном, Павле је категоричан: „Он од селидбе одустати неће” (Црњански 1990а: 63). И захтијева „да му кажу, сад,

отворено, и једном занавек, хоће ли да се селе. Ако хоће, он ће од грофа Бестушева тражити пашпорт, и за њих, све” (Црњански 1990а: 63). Сели се толики народ и он не жели да буде онај који ће остати. И сам каже Петру: „Одоше Шевичи, Вијичи, Прерадовичи, Јанковићи, Чорбе, Перичи, оде Текелија. Па шта сад? Зар само ми да останемо, Исаковичи? Са владиком Василијем креће цела Чрна Гора. У Тријесту чека да пође сиротиња што је дошла преко мора, са албанских страна. Митровица је пуна сиротиње што је из Срема дошла преко мора, са албанских страна. Митровица је пуна сиротиње што је кренула из Срема пошла. Па зар ја да се осрамотим и молим Венецијана и австријског шкопца? Јели ти је, Петре, врана мозак попила“ (Црњански 1990а: 64).

Иако су Исаковичи Павлу обећали да ће сви са њим отићи у Русију, било је оних који сеобе нису одобравали. Петров таст, „главати сенатор Стритцески, из Новог Сада, био је дотрчао из Темишвара, да спасава зета и ћерку, још пре него што је Павле побегао, па је са ћерком и зетом, имао торнестеву свађу. Избезумио се кад чу да они, од селидбе у Русију, ни сад, неће да одустану” (Црњански 1990а: 68). „Анин отац, кривоноги, насмејани сенатор Јаков Богданович, исто је тако био дојурио, из Новог Сада, да види зета и ћерку, али он није проклињао. Међутим, и он је грмео и претио! Неће ни да чује да му се ћерка сели у Русију! С почетка, док је то било дозвољено, још и којекако, али, сад, кад је забрањено, ни да чује” (Црњански 1990а: 69).

Трифуну је припрему за сеобу отежавало то што „ни његова жена није одобравала селидбу у Русију, него је претила да ће се вратити оцу, капамаџији, Гроздину, у Руму” (Црњански 1990а: 69–70). А команда из Темишвара даје до знања да „они који се иселе нема шта више да траже. Одговарала је на то да сви они који се селе, нема шта више, да траже у Темишвару, него нек се врате у Срем и Славонију, па нека тамо чекају, под шатором, док им њихова Русија не пошаље царске саоне” (Црњански 1990а: 70). Трифун има отпор „међу својим развојаченим сератлијама, у Махали, која није хтела ни да чује да се сели у Русију, која је намеравала да се одупре, и оружјем, Темишвару, а селидбу Исаковича сматрала за неку, официрску измишљотину. Ти људи су тражили од Трифуна да их брише са списка оних, који желе да се одселе, пре него што оде из Махале, у Брод, у пехоту. Говорили су да ће они да се врате, ако мора бити, откуда су дошли, у Сервију, то јест у Турску, а да неће под спахије, у паорију. Али ако их Темишварци потеряју, они ће, кажу, наћи праха и

олова, па ком опанци, ком обојци. Немају шта да губе сем живота, који им је и тако досадио” (Црњански 1990а: 72). А Трифун, коме је од свих Исаковича било најтеже, поручивао је Махали „да та селидба у Русију нису официрска посла, него спас за све њих, из беде, из јада, из насиља из понижења и мука. Нека не псују мајку Исаковичима! Није то измишљотина Исаковича, него, како им је Ђурђе рекао: референдум! Трифун им је говорио да треба издржати још само мало. Аустрија је матора шкорпија: ’и то су њени, последњи трзаји према њима. Русија има списак и њиховог ђенерала Шевича. Темишвар им не може забранити одселеније. Његов братучед Павле већ је на путу, само не треба то да, често, помињу, него треба да ћуте и чекају” (Црњански 1990а: 75).

„Све до оног дана кад су његови Махалчани хтели да изврну оберкригскомисара Гарчулу, Трифун, селидбу у Русију, није жени помињао. Избегавао је то, колико је могао. Док су остали Исаковичи, о томе, говорили, и брбљали, стално, Трифун о томе није говорио. Он је био уписао и себе, и жену, и децу, шесторо, и своје слуге и коњушаре и сто седамдесет три сератлије, на списак, за одселитсја у Русију, али о томе није разговарао, у друштву. Кад је, једном, о томе проговорио, рекао је само толико, да не треба ређати неправде, које су претрпели у аустријском царству, нити износити гравамина, која имају откад их терају у Хунгарију. Наводити као узрок за одселеније, то. Него треба отићи, као да Исаковича, у Аустрији, није никад ни било. // Кома да се туже? Зашто? Чему? // А кад му жена рече да она неће да се сели у Русију, и кад поче да оплакује децу, шесторо, Трифун је био само сагао главу. Није на њену вику одговарао” (Црњански 1990а: 80–81). „А та мисао, да треба сад отићи некуд, далеко у неку хладну, завејану земљу, чинила се госпожи Кумри сасвим луда. Док су те селидбе биле дозвољене, док су биле као нека грозница, која је обузела била сав диштрикт у Поморишју и Потисју, и госпожа Кумра била је за тај одлазак, којекако. Откад је то, међутим, било забрањено и опасно, она је плакала и спомињала децу. И сама реч, Русија, чинила јој се као проклета. // ’Можеш’, довикнула је пред свима свом мужу. ’Можеш, у ту, твоју Русију, али сам” (Црњански 1990а: 83–84).

Мисао о сеобама је Трифуну доносила наду у живот у земљи у којој је *сладост православља*, како у *Сеобама* више пута каже Вук Исакович. И бијег из баруштина и мочвара, које су се вукле као и кише за Вуком Исаковичем у роману *Сеобе*. Трифуну су сеобе донијеле раскид брака. Прије него што је кренуо у Русију, Кумра је одлучила

да се одсели са дјецом код свог оца. А Трифун је остао са надом да „кад буду кренули у Русију, све ће се то у фамилији заборавити. Кад буде учинио прву посету, из свог новог места одређенија, кући свог таста, капамације Гроздина, у Руми, па проведе ноћ код жене, све ће остати по старом. Није могао ни да замисли да је то почетак њиховог разлаза, заувек, на овом свету” (Црњански 1990а: 93).

А „Госпожа Евдокија рече да, међу онима који се селе у Русију, она има неколико рођака, и да је, и она, мужу, говорила да би било најбоље да и они крену са њима. Њен муж се, међутим, везао, у Бечу, за једног старог ђенерала, који са звао Монтенуово а који је дрзак према женама и коме смрди из уста. Госпожа Монтенуово, међутим, још увек је лепа. А велика протектриса, њеног Божича“ (Црњански 1990а: 128). „Божич се на то љутио. Кад жена мужу нема да пребаци ништа друго, она га, каже, прогласи за старца, па виче, што ће старцу дјевица. Ил’ га, каже, извиче за мучибабића. Што се тиче Русије, њему је вели, Русија, као и свако друго царство овог света. Нема ништа против жениних рођака, који се у Русију селе. Ако тамо цветају руже, јавља да им је добро, можда ће и он кренути, овако матор, за њима. Рођак је пуковника Хорвата. Него, према његовом мишљењу, царства су сва једнака – земља као земља, једна као друга. Ни наш национ, који Павле толико велича, не заслужује сузе човека. Он је више добра видео од туђина, него од својих сународника” (Црњански 1990а: 128). Тако говори неко коме је било добро у туђини, ко није имао проблема какве су имали они који су живјели у блату и мочварама.

Сеобе су помјериле живот Павла Исаковича из лежишта, и то неколико тренутака прије него што је постао бјегунац, док је још увијек сједио под аустријском касиром, на путу у апшит у Осијек – гдје никад није стигао. Павлу је било тешко, „у мору баруштина, у ноћи, да се осећа усамљен, без иког свога. Цео један народ, желео је то, што је и он желео – одселитсја – али, ето, сами смо кад опасност смрти прети. Ни браће не имамо кад нас закупи несрећа. Сам је човек у беди” (Црњански 1990а: 102). Његова жеља да добије руски пасош била је толика да је успио да побјегне аустријској стражи. Прво је стигао у Будим код Ракосавлевича. „Трговац Георгије Ракосавлевич био је, у то доба, сербска мајка за офицере, који су се селили у Русију и прикрадали Будиму, да отпутују до Беча, за пашпорт. Неки су имали, за одселеније, исправну дозволу, али их је било и таквих који су пошли на пут кришом” (Црњански 1990а: 106). „У то време, будимска, расцијанска, Општина,

била је још једина у Хунгарији која је помагала те сербске селидбе у Русију. У том послу, она се била замерила чак и митрополиту. Ненадович је, тог лета, долазио, лично да уразуми те трговце, да официре, који се селе, не помажу. Митрополит је говорио да они, који одлазе у Русију, греше. Да су те селидбе велике несреће. Да не треба напуштати аустријско царство, где сродници наши, и преци наши, почуивајут, по тамницама и у гробљу. //Ускоро ће нама боље бити“ (Црњански 1990а: 106). На другој страни, Павле Исакович се пита: „Што смо ми, Срби, скоро из Турске пришедши, тако несретни у свету? Други сад играју и певају у Темишвару, у Будиму, и Бечу, а ми, гладни и жедни, кријемо се, у мраку, и вешала нас чекају” (Црњански 1990а: 197).

Пут ка Бечу Павле Исакович наставио је у друштву породице Божич, а све је био удесио Ракосавлевич. „Божич је примио Исаковича, церемонијално, у кола, али је Исакович крај све љубазности мајора, чувеног јунака, осећао да су, човек човеку, чак и сународници, један другом, загонетка, и пустиња. Он је био рекао Божичу да има намеру одселенија, у Русију, али му није рекао да је побегао из локота” (Црњански 1990а: 128). Павле Исакович је затим отпутовао у варош Раб, гдје није имао намјеру да оде. „Оно што му се чинило непролазно, била је та његова жеља да оде и да се појави у Русији, да се тамо одсели. Оно што није било пролазно, била су та тужна осећања његова и његових сународника. Уопште људска осећања” (Црњански 1990а: 153). Његова нова станица је кућа неког Валдензера. И „све му се више чинило бесмислено што је у Беч кренуо, требало је ићи у Русију, на коњу, кришом, преко бескрајних равни, бара, кроз планину. А не ићи и тражити помоћ у Бестушеву. // Откуд овај Валдензер? // Откуд та ергела на његовом путу“ (Црњански 1990а: 161–162). Павле је стигао у Вијену код банкара Копше, с надом да ће му он помоћи да дође до Бестушева. Али, „куд је сад стигао? // У неки свет, који је за њега туђ, који му личи на театар у Темишвару, где се на немечком кревељило, где се и он кревељио, кад је међу кирасире, према наређењу Енгелсхофена, ишао. // Неће дакле, никад више, видети своју планинску, милу, Сервију, свој Цер и своју Црну Бару, откуд је у Аустрију прешао, него ће отићи још даље, у једну далеку земљу, у Русију. // Ваздух је у Сервији био тако хладан и чист, а овдје је тако тешко дисао. Неће више видети ни своје људе, које је био, са Трифуном, у Срем, превео, а који сад чекају да чују, је ли жив, и кад ће почети селидбу у Русију” (Црњански 1990а: 198).

Сам Павле слути да је тешко наћи бољи живот за све оне људе које је ватрено наговарао да крену у Русију. „Осим тога, тај Исакович, сујетан јако, носио је у свом срцу, као неку жеравицу, и тај осјећај, да се при његовом путу не ради само о њему, и његовом одселенију, него да од тога зависи и одселеније толиких других, који на то чекају у Поморишју и Срему” (Црњански 1990а: 110). „Док је био у Темишвару, Павле је осећао, при сваком откуцају срца, да са њим, у Русију иду многи – и братенци, и сератлије Трифунове, и читава села у Поморишју и Потисју. Сад је осјећао да полази сам самцит” (Црњански 1990а: 116). „Помисли да је Махала, заиста, пуна несретног народа из Сервије, који се већ шездесет година потуца од немила до недрага. Лако је трговцима и капамацијама Темишвара. И сенаторима, они су, међутим, оставили своју Сервију и Црну Бару, која је сељена, за њима, Исаковичима, а немају куд. Тукли су се верно, на страни хришћана, на страни Аустрије, па шта су добили? Хиљаде мртвих глава. Маневре, регулирања, егзерцирања, ушоравања, те овакву, те онакву, сахрану мртваца. Жуто ми је лице од пожара. А непрекидно трају бефели, развојачења, насељавања, селидбе. Непрекидне су промене према плану грофа Мерци” (Црњански 1990а: 229).

У росијском посланству Павла је умјесто Бестушева дочекао гроф Кајзерлинг и секунд-секретар Волков. Оно што је било сигурно је да се Павле „жив више неће вратити – иде у Русију, и не одустаје од тога” (Црњански 1990а: 247). Пасош му је био осигуран, али Руси су били обазриви. Волков се распитивао о расположењу у српском становништву, о томе колико је људи заинтересовано за одлазак у Русију, и да ли има отпора према одласку. „Исакович му онда рече да се у том, сви Срби, слажу. Да у Русију сви гледају, као у свог патрона, и да би у Русију пошли сви, да могу. А другог, на целом свету, немају” (Црњански 1990а: 247). „’И то је очен интјересантно’, рече Волков. ’Само’, каже, ’амбасада је већ за време Бестушева, имала, са Србима, доста, непријатних искустава. Па ето, и сада, у Русији, они који су већ тамо, праве чуда. Док су овде, ти Срби представљају ствари тако да је ситуација у Аустрији неиздржљива, али кад стигну тамо, у Русију, нису задовољни. Траже више чинове! И што је најгоре, тешко је са њима. Сваки жели од другог бољи бити. Па му се чини да је општи порок сербски, завист” (Црњански 1990а: 248).

У *Другој књизи сеоба* посебно посебно мјесто има покушај Црнограца да одселе у Русију, уз додатно наглашавање посредовања Павла Исаковича и владике Василија Петровића у тој активности. Прије одсељења у Русију, Павла Исаковича су

Кајзеринг и Волков задужили да се распита о сеоби Црнгороца коју је организовао владика Василије. Ипак није све било тако лако. Павле се прво распитивао код попа Микаила, са којим се сусрео у грчкој кафани у Виени, и који му је казао „да је чуо да Василије жели да одсели целу Чрну Гору, у Русију, па се народ побунио. Владика има за собом само мањину, а Сава већину” (Црњански 1990а: 273). Поп Микаило „је тврдио да Василије има за собом само мањину, за селидбу, али, кад се врати из Русије, претвориће је сигурно, у већину. Мудар је Василије. Ради он чрезвичајне послове, добро! Не путује он у Русију, без памети. Позлатиће он, дуж мора Адријанског, нашу свету, православну, цркву“ (Црњански 1990а: 273). И још је додао да су Венецијанци против владике Василија зато што желе да Чрногорци за њих ратују, као и да ће Турци сад заобилазити Чрну Гору и да „ће се преселеније Чрногороца свршити доселенијем Руса у Чрну Гору. Иде Василије, иде у Русију, али не да Чрну Гору пресели у Москву, него да Москеље преведе у отечество” (Црњански 1990а: 275).⁹

Изузетан је приказ ситуације у *Другој књизи Сеоба* у којој Павле Исакович посредује у припреми за селидбу Црногороца у Русију:

Враћајући се ка излазу, Исакович упита има ли међу њима некога, кога слушају, ко их води, ко им заповеда. Неки онда узвикнуше име неког Радуле Бајевича. Упирали су прстом у једног старчића који је чучао на улазу, окренут Сунцу, а који није, уопште, обраћао пажњу на Исаковича. Тај чичица, са жбуном седих длака на грудима, причао је нешто онима, који су чучали око њега. Кад га зовнуше, поче да посматра, мрзовољно, Исаковича. Павле му онда рече да је дошао крај њиховим патњама, да ће изићи из лазарета и наставити пут, до Кијева.

Него нека му каже, ко их је довео до овога.

Бајевич га упита ко је он.

Исакович му онда рече да је росијски официр, а побратим ритмајстора Подгоричанина, кога је оставио дома, у Срему, а који се сели у Русију. Нити је

⁹ Сава који се помиње на наведеном мјесту у роману *Друга књига Сеоба* је владика Сава Петровић, који је био наклоњенији Млещима него Русији, за разлику од владике Василија Петровића, који се и упокојио у Русији, гдје је и сахрањен. У роману *Сеобе* стоји: „Чувена је била, дипломатска, каријера, секунд-секретарагрофа Кајзерлинга, Волкова, који је радио папире о пресељењу Чрногороца владике Василија, трона сербскога егзарха. Василије, међутим, никад није добио дозволу да се из Русије врати у Чрну Гору, коју је описивао као да је лепа и плодна. Василије је умро у Москви, у јаду и беди, маја месеца 1754.” (Црњански 1990б: 429).

Бајевич знао шта је то ритмајстор, нити ко је Подгоричанин, али, кад се чу, то, име, за час се створи граја и све оживе.

Бајевич исприча да су они транспорт владике Василија, фамилија са њим, и да су лијепо стигли до Тријеста, једрењаком рагузинским, али да владика оде из Вијене, а они задржани против правике земаљске, и на правди бога. Од Тријеста поче несрећа да их прати. Преваром су остали и без оружја (чича каза „оружа“), а да нијесу, шетали би се они по Бечу. Има их на путу у Русију, дуж Адријанског мора, свуд, по пристаништима, у мањим гомилицама. Овде их затворише као да нису слободни људи. Једу неко месо које им се оставља на врата, као да су стигли у неку пасју недељу. А смрди. Чини се од мачића.

Павле им рече да су питоми зечеви.

Бајевич понови: смрди.

Павле понови да треба да се стрпе.

Неко му довикну да им пресвлаке треба.

Павле онда поче да их испитује ко их на пут наговара.

Бајевич му рече да не треба нико њих да наговара. Сами су кренули, са Василијем, у Русију, па су се изгубили. Не треба њих нико да наговара! А кад их упита: не вара ли њих неко и заваара, новцима и обећањима, да отечество своје напусте, наста граја. Једва их је Бајевич успео да стиша. Ма ко био официр, каже, има детета главу. Не зна Чрну Гору! Цар росијски, Петар, позвао је кнеза Луку, пре четрдесет година, у помоћ, против Турака. Зна се ко их је врбовао. Не треба њима другог врбовника.

А што да крећу сада, кад је мир, па и Турци мирују, зар не би било боље да се причека до владичиног повратка?

Бајевич на то цикну: шта да чекају?

Чекали су доста, био им је да их пали, пре двадесет и пет година, Ченгић Бећир паша. Пре двадесет, Топал Осман паша. Па шта да чекају? Иду да живе и мру, међу својима. Доста се чекало.

А кад Исакович заграја: имају ли нешто написмено? Да ли им је Василије показао неко писмено од Руса? – Бајевич узвикну, љутито: шта ће им писма? Реч је пала. То је веза. Тако што се, без срамоте, не прекида!

Исакович их још упита: а шта ће бити, ако остану сами, испред Турака, који имају три султана? Што не чекају помоћ од Руса? На то понова наста граја.

Бајевич га прекиде и дрекну: откуда?

Пале их, палеж не чека, а не надају се више, ни Аустријанцима, ни Венецијанцима, ником из Хришћанства. Једино им је још помоћ Дрекаловича сигурна (Црњански 1990а 279–282).¹⁰

Исакович је у извјештај Кајзерлингу унио све што је чуо од Чрногораца. Он је имао „још један задатак да обави прије него што отпутује у Русију. Морао је назад у Темишвар: да извиди границе, али да се врати „истим путем, којим је, недавно, био дошао, чинило му се тако лудо. Цео његов план селидбе у Русију био је пропао” (Црњански 1990а: 326). „На десет дана пред повратак, Павлов у Темишварском Банату, објављен је акт о кажњавању сваког, ко буде врбовао људе за селидбу у Русију, а исто тако и, сваког, ко буде наговарао на то” (Црњански 1990а: 338). Аустрија је поштрила режим кад је постала свјесна да ће се многи иселити. Али ни то није Србе омело у намјери да одселе. Након обављених задатака, Павле је постао руски официр, а то су прижељкивали и многи други српски официри који су чекали у једном трактиру званом „Енгелбирта”. Кајзерлинг „није намеравао да Србе, напусти, још мање да их изда – нека се они селе у Русију. – Али да читава села крећу, то није пожељно. Никако. // Оно што Исакович није знао, био је поменути верски интерес Кајзерлинга” (Црњански 1990а: 315).

¹⁰ У наставку преговора Павла Исаковича и Радула Јововог Бајевича стоји:

Исакович онда запита чичу: зар нису могли у Вијени да нађу неког рада? Па да се боље прехране до одласка.

Бајевич му на то каза да су Бечлије долазиле, да их гледају, с почетка. Нудили су им и неку милостињу, кад им је нестало шкуда. Да се запосле као носачи оних портантина, оних носиљки, што их има и у Рагузина, што претварају у бабе, чоека. Наговарали су им жене, да иду и перу пресвлаку, Бечлијама. Нудили су им да износе смеће по локандама!

А шта ће бити, ако их ипак врате у Чрну Гору?

Има, чује се, међу њима самртника.

На то настаде тишина.

Бајевич му рече да они знају да ће помрети на путу, ако их је Русија заборавила. Овакав живот и не вреди ништа. Бар ће они, што остадоше, знати шта их чека. Али они не верују да ће њих Василије заборавити, нити Русија. Чекају њих, у Кијеву, фамилије рођака.

А кад Исакович рече да много верују у Василија, наста вика.

Викали су да њима бољег не треба!

Исакович онда ућута, а затим их позва да се окупе око њега (Црњански 1990а 279–282).

Ни након наведених ријечи не окончава се договарање Павла Исаковича и Чрногораца око одласка у Русију (видјети Црњански 1990а: 320).

Павле Исакович тврди да је циљ његовог пресељења да ратује за Русију, не слутећи да је све што Волков каже истина, а поготово није слутео каква га Русија очекује. „Петар и Ђурђе су били наставили да живе у тракиру, 'Код златног јелена' – и припремали своје одселеније. У расположењу у ком се мешају радост и жалост, туга и нада, снови и празнина” (Црњански 1990а: 340). Тамо су ишчекивали Павла, који је кад је стигао обишао и старца Енгелсхофена који га је убјеђивао да Србима ни у Русији неће бити боље, да ће и у Русији од њих тражити да буду паори, али Павле то или није желио да прихвати, или стварно није увиђао да у свему томе има истине. „Исакович је сад, као официр росијски, морао да пази да не посумњају, у Команди, да он и његово братенци буне своје сератлије, који су били развојачени. Звао је Трифуна зато да му дође у тракир. Да се договоре како ће се одселити” (Црњански 1990а: 367). Павле је тврдио да он „нити кога више зове у Росију, преселитсја, нити коме мисли да заповеда. Поћи ће о Крствовудне, из Токаја, пре него снег завеје Дукљу. Па ко дође у Токај добродошао, а ко остане, нека му је срећно. Он долази сутра у Митровицу и неће се, више, враћати” (Црњански 1990а: 311).

У *Другој књизи Сеоба* Аустрија сеобе није могла спријечити и поред тога што је увиђала да ће већина Срба напустити своје крајеве и помутити јој планове. Али, било је међу њима оних који сеобе и даље нису одобравали. „Гроздин, као и његова ћерка, није одобравао селидбе у Росију, а још мање селидбу своје ћерке. За њега, у томе, да је са једне стране Аустрија, а са друге стране Саве Сервија, под Турцима, није било велике разлике. Сервија је била ту, надхват руке. Могла је да се догледа, зашто да се иде још даље? Далеко” (Црњански 1990а: 385). Као што се зна, Трифун се са својом Махалом у Русију одселио без жене и дјеце. Кумра није хтјела ни да чује за повратак а камоли за сеобе. Нису помогала ни наговарања Павла Исаковича.

Ђурђе и Ана су у Русију кренули без дјеце. Анини родитељи су са негодовањем пратили одлазак у Русију. Бунио се и сенатор Стритцески, али узалуд, јер Варвара без мужа није хтјела да остане. Тако су њих четворо стигли у Токај, а за њима су се кретала читава села. Само је Трифун са својим Махалчанима путовао одвојено од браће, без жене и дјеце. „Први међу Исаковичима, који је наставио пут у Росију, из Токаја, био је Ђурђе. Њему се, са бременитом женом, журило да што пре пређе Карпате” (Црњански 1990б: 97). Он је још један од оних који су у тренуцима одласка схватили су да су пошли за Павлом јер нијесу жељели да их Аустрија учини

сељацима. И Петар је са женом кренуо за братом који га је чекао у вароши Јарославу: „Петар је, одлазећи, из Токаја, био сретан и задовољан. Иде некуд, где не постоји Стритцески. У Русији, он и жена, биће сами, једно другом сасвим довољни” (Црњански 1990б: 129).

Још у Митровици Павле је схватио „да неће отићи са великом гомилом, онако, како је некад сањао, селидбе његових сународника, које су се, у почетку, чиниле као олује, које читаве облаке лишћа подижу, претварале су се у бјекство појединаца, бедно” (Црњански 1990а: 397). Није било лако растати се ни од те Аустрије за коју су се толико година борили, ни од гробова оних који никуд више неће стићи, ни у Аустрију ни у Русију. Ипак, након што је обавио свој задатак, 1752. године одлази у Русију. Још једном прије него што је отишао заувјек из Вијене, Павле Исакович се поздравио са фамилијом Божич, при чему је Божич и даље истицао лудост пута у Русију. При тој посјети, Павле је имао и непријатност од једног Леђевича, као и Филиговича, који му је саопштавао да „виде они да Исаковичи одлазе, али шта ће бити, са онима, који остају, не питају. Упропастиће и оне, који на спас чекају” (Црњански 1990б: 33).

Павле је учинио све што је могао за народ који се исељавао, прије свега за породицу Исакович, а оне који нијесу жељели да се одселе није више у то убјеђивао. Из Вијене је стигао у Токај код Вишњевског гдје је сачекао остатак породице. Вишњевски му је одмах саопштио, с обзиром на то да Павле није знао руски, да „сербски официри, који се селе у Русију, треба да, што пре, забораве сербски, а што пре науче руски” (Црњански 1990б: 63). „Исакович је знао да кроз Токај, тих година, било је прошло неколико стотина сербских официра, и неколико хиљада народа, селећи се кроз Пољску, у Русију. За Вишњевског, међутим, знао је само толико, да је то био Србин. Дакле брат. Па је, да се као брат и понаша, очекивао” (Црњански 1990б: 64). Међутим, није све било онако како је очекивао, јер тај Вишњевски представљао је Карпате на њиховом путу. Дакле, није био баш као брат у туђини, али је, ипак, Павлу једина помоћ. Павле му каже „да после свега што су он, и његови братенци, видели, откад су изишли из своје Сервије, они имају још само једну жељу. Да се појаве именованим својим и сабљом својом, у росијској армији, кад росијске армије у рат крену. Желе да живот заврше, а не желе да га понова отпочињу. То својој деци и свом национу остављају. За њих је доцкан да опет почну. Они желе још само да

своје фамилије населе, тамо, где се и други њихови сународници у Русији насељавају – у провинцији зовомаја Нова Сервија” (Црњански 1990б: 68–69).

Вишњевски каже да „росијско је царство богато, оно би могло да помогне ту бедну сиротињу, коју Турци кољу, али за то би било потребно да се ти, који се селе у Русију, опамете, а не да о неком свом царству у Европи причају. О ком нико није чуо пре, и које можда само они знају” (Црњански 1990б: 69–70). Павле Исакович се радовао селидби и „уживао је, при помисли да ће, одласком у Русију, утонути у једну бескрајну нацију” (Црњански 1990б: 73). При том се надао да ће и он Русе довести у Србију. „Вишњевски је тврдио да је несрећа Срба, који се селе у Русију, у томе, да не виде да су стигли у Русију кад стигну у Русију” (Црњански 1990б: 77–78). Вишњевски је тврдио да ће Хорват „добити што тражи, јер зна своју цену, а Срби не знају. Улетели су на списак Шевичев, као мува на лепак, а нису узели росијски потпис, ни на то, да ће им се дати по један чин више, кад у Русију дођу” (Црњански 1990б: 80). И тако је Вишњевски отварао очи Павлу пред нечим пред чим их је он некад затварао. И бивало је све јасније шта Србе чека у Русији.

„Те јесени, године 1752, последњи транспорти оних који су се селили у Русију, пролазили су кроз Хунгарску земљу и прелазили Тису, као што сербски сватови, и сербски погребници иду. Уз лелек и смех, уз плач и кукњава, и смејарију. Водили су их официри, као пре, у рат, а бројала их је, и јављала, у Кијев, росијска мисија, у Токају. Само, није ко имена њихова знао, тачно, нити ко иде, а ко остаје, ни ко их креће, ни ко задржава. Него су личили на олују, и поплаву” (Црњански 1990б: 131). Исељавали су се без обзира на то што им је Аустрија с једне стране пријетила смрћу, а с друге обећавала да ће им дијелити земљу бесплатно, само да остану. Било је и оних који нису били против сеоба, али су се бојали одласка у непознато и зато су тражили да их бришу са списка. Павле „Исакович је знао да их, у Кијеву, већ чекају, њихови рођаци, Шевичи, и да је Кијев пун његових сународника. Он је, све док није пошао, у Карпатима, уз брдо, искрено био жељан да и они, Исаковичи, у те своје сународнике у Кијеву, утону, да деле њихову судбину, да се населе са својим рођацима у истом насељув” (Црњански 1990б: 167–168). Желио је и да посјети императорицу и да јој прича о својој Србији, мада је знао да је и прије њега било оних који су се селили и који су исто жељели.

„Он, Павле, био је тај који је фамилију наговорио да се исели у Русију, али, ето, шта им се у Кијеву дешава” (Црњански 1990б: 284–285). Наиме, четворица

Исаковича, ступила је у руску војску, о одређеним пуковима, сваки са различитим чином, а несрећа их је била снашла што се Петар приликом једне вјежбе повриједио. И поред свега, Исаковичи су били задовољни што су у Русији. „Костјурин је, маја месеца, године 1753, обукао и населио, на насеља, дуж границе татарске и пољске много официра и досељеника, Срба, из Поморишта и Потисја, и Темишвара. Три хиљаде и сто дванаест војника и официра. Међу њима и Исаковиче! // Међу тим сербским насељеницима било је нешто, и Кроата, и Мађара, а, поред насеља, Нова Сервија, простирала се и терторија, Арнаутка. У њу су насељени Албанци из Арнаутлука, који су пошли били у Срем, са Чарнојевичевим војскама и селили се, са Србима. // Нико међу њима, ни у Русији, није знао шта им носи будућност. // Нису то знали ни Исаковичи, кад је и њима, тог пролећа додељена земља“ (Црњански 1990б: 392–393). Једно је, сигурно: Русија из стварности није била Русија из њиховог сна. „Код свих народа је забележено само то, да је појединац зрно праха! // После године 1753, ништа више није сигурно о Исаковичу. // Те године, отприлике, пада прекид сербских сеоба из Поморишке и Потиске крајине, после развојачења. Сербска милиција била је пошла у Русију, половина је отишла, али после те године, сеоба великих нема и боље што их нема“ (Црњански 1990б: 428).

Након сеобе у Русију, и сами Павле Исакович размишља о томе да је можда боље било умријети у Црној Бари у планинској Сервији, одакле је кренула прва сеоба Исаковича. „Предање каже, иселило се у Русију, око двеста хиљада душа. // Сербски папири кажу око двадесет хиљада. // Руски, кажу, две–три хиљаде“ (Црњански 1990б: 428–429).¹¹ „Стара ђенералица Шевич добро је наслутила, кад је рекла, да ће се романца Павлова претворити у романцу о његовим сународницима“ (Црњански 1990б: 431). Срби су и даље ратовали. И то са Турцима и Татарима, на страни Русије. Живјели су као и у Темишвару. „У једном протоколу штапсквартер-бригадира Витковича у Кијеву, остало је записано да су Исаковичи стигли у Кијев, месеца декембрија године 1752. Прво Ђурђе и Петар, а за њима Павле. Ту се ништа не налази о Трифуну“ (Црњански 1990б: 185). Иако им се Кијев допао као град,

¹¹ „Тек кад су се читава села, у Тамишком Банату, почела уписивати у спискове за одселеније, у Бечу су се били тргли. Тек кад су похватани, у Темишвару и Сомбору, неки тајни, росијски, емисари, паника изби и у дворској канцеларији, у Бечу. Канцелар, барун Улфелд, почео је да се тужи Марији Терезији да росијски амбасадор, гроф Бестушев, целе зиме, није хтео да га посети, а императрица написа, уз један рапорт, о одселенију Срба у Русију, једанаестог марта године 1752, да тим сеобама треба, једном засвагда, учинити крај. Шест росијских официра, који су били Срби, а који су били из Русије – тобоже послом – у Беч дошли, похапшени су и, крајем маја, те године, протерани“ (Црњански 1990а: 254–255).

изненадили су се кад су видјели како живе њихови исељени сународници. „Русима се брзо досадила сва та Нова Србија. Она је, кроз дванаест година, цела, назвата: Нова Росија” (Црњански 1990б: 191). Но, и поред свега што је видио, Павле је живио са осјећањем да га Русија није разочарала. И даље му се чинила узвишеном. Дознаје се да су сеобе Срба у Русију почеле раније. „Почетком марта године 1753, у Кијеву отпочело је и насељавање оних који су били стигли у Росију, из Темишварског Баната и Срема, прошле јесени и зиме” (Црњански 1990б: 204). „Али само људи могу одселитсја, отечество се одселитсја не может” (Црњански 1990а: 204). Или: „Сервија се одселитсја не может” (Црњански 1990а: 204).

Павле Исакович још нешто није могао одселити. На гробници његове жене било је једно кубе које је било „знак, издалека, да има нешто непролазно у љубави” (Црњански 1990б: 433). Једино што га је стално везивало са прошлошћу, била је она. Све остало је било пролазно. Павле је понављао да су многи „остали тамо у Срему, и Махали, али је добро, што су, бар они једна мањина народа, у Росији. // Биће их, убудуће, у руској земљи и крви. // Неће то бити узалуд” (Црњански 1990б: 434).

„Сви они, који су се иселили, да избегну иго паорства у Аустрији, гинули су и умирали, и сахрањивани, безимени, у руску земљу, коју је убрзо преплавио опет руски народ” (Црњански 1990б: 444). У попису организованом у Русији 1682. Године „у Херсонској губернији, нађено је још ХИЉАДУ душа, које су тражиле, да се запише да су они: сербски” (Црњански 1990б: 45), а већ 1900. године „није нађен, сербски НИКО!” (Црњански 1990б: 445). „Тамо, куд су Исаковичи и тај Soldatenvolk отишли, као и толики њихови сународници, који су на својим леђима, као пуж, своју кућу носили, нема више трага, свему томе, сем та два-три имена” (Црњански 1990б: 446).

Црњански кроз психолошки реализам ликова *Друге књиге Сеоба* приказује појединачно и опште у конкретној историјској позицији, али и на универзалном плану. Крај *Друге књиге Сеоба*: „Има сеоба. / Смрти нема” (Црњански 1990б: 446), значи да се сеобе настављају „не да би се овјечниле но да би биле окончане” (Ђулибрк 2001: 332). Међутим, сеобе се настављају и да би показале да смрти нема.

Post scriptum

Вук Исакович и његов син Павле Исакович нијесу остварили своје тежње, али Вуков сан на јави није без смисла, као што ни Павлова упорност није донкихотштина. Њихово непристајање на бесмисао не може уништити ни „мисао о

узалудности свих напора и неизбежности кружне путање по којој се крећу људи” (Зорић 1972: 222). Не иде све у сумрак бездана, како се то тврди у наслову шестог поглавља *Сеоба*: „Прошлост је грозан, мутан бездан; што у тај сумрак оде, не постоји више и није никад ни постојало” (Црњански 2001: 19). На другој страни, наслов деветог поглавља тога романа гласи: „Један од њих, најбеднији, сачувао је, и после смрти, сјај свога бића, тако да је могао да се врати и да се појави, при улазу у село, на друму, на истом месту, где се расцветан јављао, у пролећу, први багрем” (Црњански 2001: 234). Аркадије се враћа на митски начин који показује да све оно што је у реалности непотпуно постаје цјеловито. Наслов првог и посљедњег поглавља: „Бескрајни, плави круг. У њему, звезда“ веза је два симбола који су у првом и посљедњем поглављу *Сеоба* на унутарњост Вука Исаковича пројектовани на различите начине. Аранђел Исакович, на прагу смрти своје снахе Дафине, види плаве кругове и у њима звијезду. Јеромонах Јован (Ђулибрк) закључује: „Бескрајни плави круг и у њему или у њима звијезда призрак су свијета који смрт не познаје, а у немогућности да се до звијезде и њеног свијета допре трагедија је васколикога космоса Црњанског” (Ђулибрк 2001: 312).

Издвајамо два фрагмента из семинарског рада Јелене Иванчевић на тему „Симболика у роману 'Сеобе'” (који је написала док је била ученица Подгоричке гимназије):

1) „Госпожа Дафина се креће између браће Вука и Аранђела, који је доживљају као да то нису. На Аранђелову жудњу за својом снахом упућено је унутрашњошћу собе у Аранђеловој кући у Земуну: врућ зид, црвени душек, хуктање ватре, топли полумрак. Догореване жишка је симболична најавна греха. Бели чаршави и бела пећ у вези су са Дафенином накнадном жељом за чистотом, али и грижом савести (чисто у нечистом). У симболичком значењу је појављивање црва који излазе из Дафениног сандука за одећу, као и крварење њене утробе (иако је оно физички изазвано)” (Иванчевић 2001: 275).

2) „Исаковичев пук се представља песмом која се све мање чује. Следи јаук војника које батинају и лелек уз гусле. У простору којим се креће пук Вук Исаковича и гласови животиња су злослутнички. Међутим, у контрасту са тим су слике из свакодневице у Земуну: блејање оваца, врева и галама пастира и лађара. Те слике су у позадини Вукове антитезе – његовог брата Аранђела, који нагонски тежи спуштању једра, материјалној стабилности, заустављању. Вук Исакович је увек у

покрету, несталан, оличење истријске ситуације у којој је народ коме припада” (Иванчевић 2001: 275).

ЛИТЕРАТУРА

- Зорић 1972: Павле Зорић, „Структура поетске прозе Милоша Црњанског”, *Књижевно дело Милоша Црњанског*, приредили Предраг Палавестра, Светлана Радуловић, Београд: БИГЗ, 209–234
- Иванчевић 2001: Јелена Иванчевић, „Симболика у роману *Сеобе* Милоша Црњанског”, Подгорица: *Знак*, 5, 274–277
- Ђулибрк 2001: Јеромонах Јован (Ђулибрк), „Црно сунце и око њега круг, (Геометрија једне тајне пјесме Милоша Црњанског)”, Подгорица: *Стварање*, LVI, 1–3, 285–335
- Матицки 1978: Миодраг Матицки, *Граничарска епика у „Сеобама” Милоша Црњанског*, Београд: Институт за књижевност и уметност у Београду, књига IV
- Петковић 1988: Новица Петковић, *Два српска романа, (Студије о „Нечистој крви” и „Сеобама”)*, Београд: Народна књига
- Ристић 2001: Марко Ристић, [Без наслова], Милош Црњански, *Сеобе*, Београд: Прозаик, Моно, 293–301

ИЗВОРИ

- Маринковић, Зорић 1965: „Разговор са Милошем Црњанским који су водили Радмила Маринковић, Павле Зорић”, Радио-Београд. Online: <https://www.google.com/search?q=miloš+crnjanski+илош+црњански> (24. 1. 2004)
- Пишчевић 1972: Симеон Пишчевић, *Мемоари*, превео Светозар Матић, Нови Сад – Београд: Матица српска, Српска књижевна задруга
- Црњански 1993: Милош Црњански, *Лирика Итаке и коментари*, Београд: БИГЗ
- Црњански 2001: Милош Црњански, *Сеобе*, Београд: Књига–комерц
- Црњански 1990а: Милош Црњански, *Друга књига Сеоба (2)*, Милош Црњански, *Сеобе*, 1–3, Београд: Нолит
- Црњански 1990б: Милош Црњански, *Друга књига Сеоба (3)*, Милош Црњански, *Сеобе*, 1–3, Београд: Нолит

Драгана Марковић, IIIб (школска 2003/04. година)

ЈЕЗИК – СВУДА ОКО НАС

МОВИНИРАНИ ФЕМИНИНУМИ – ИЗМЕЂУ СТВАРНЕ ПОТРЕБЕ И НАСИЉА НАД ЈЕЗИКОМ

Човјек откад зна за себе и своју способност да се изражава језиком, мијења га према својим захтјевима и потребама. Зато уопште није изненађујуће што језик трпи нови развој због данашњих тема, од којих је најактуелнија управо родна равноправност.

Моцијска творба је начин грађења именица граматичког женског рода које означавају лица женског пола од мотивних именица мушког граматичког рода. Моцијом добијамо тзв. моцијске парове, као што су *сликар : сликарка* или *кројач : кројачица*. Међутим, појава ових парњака није својствена само савременом језичком развоју, већ смо њихове коријене могли наћи и раније, само што је њихово стварање гледано као нешто природно, а не усиљено. Моцијски парови су грађени онда када је било потребе за њима, када се полако растакало патријархално друштво и нису само мушкарци имали право да раде, већ и жене. Тако није више било само учитеља, већ и учитељица.

Ипак, данас то није тако једноставно. Поред језика, ствара се и велика друштвена дилема, о равноправности међу мушкарцима и женама. Језик, у неку руку, трпи то и насилно се уводе мовинирани фемининуми, и све се више говори и брине о родној сензитивности у језику. И зато се, по мом мишљењу, уводе неки неприхватљиви мовинирани фемининуми, као на примјер: *каријеристкиња*, *тренерка* и *јатакиња*. Очигледно је на примјеру *тренерка*, да такви термини не би требало да опстану у језику, јер дају више разлога за исмијавање жена него што скрећу пажњу на питање друштвеног побољшања њеног положаја.

Осим тога, ствара се „презасићеност” у језичким формама, односно у апстрактној комуникацији. Конкретан примјер, приликом писања уџбеника: „Ученици/це који буду читали/ле и проучавали/ле овај уџбеник...” Да ли је ово економичност у формама или претрпавање? Иде ли у корист језика и лакшег учења?

Најбоље рјешење за овај проблем је узети именицу мушког граматичког рода као генеричку форму. То значи да именица мушког граматичког рода означава бића мушког и женског пола. Да разграничимо граматички род од пола. За конкурсе или

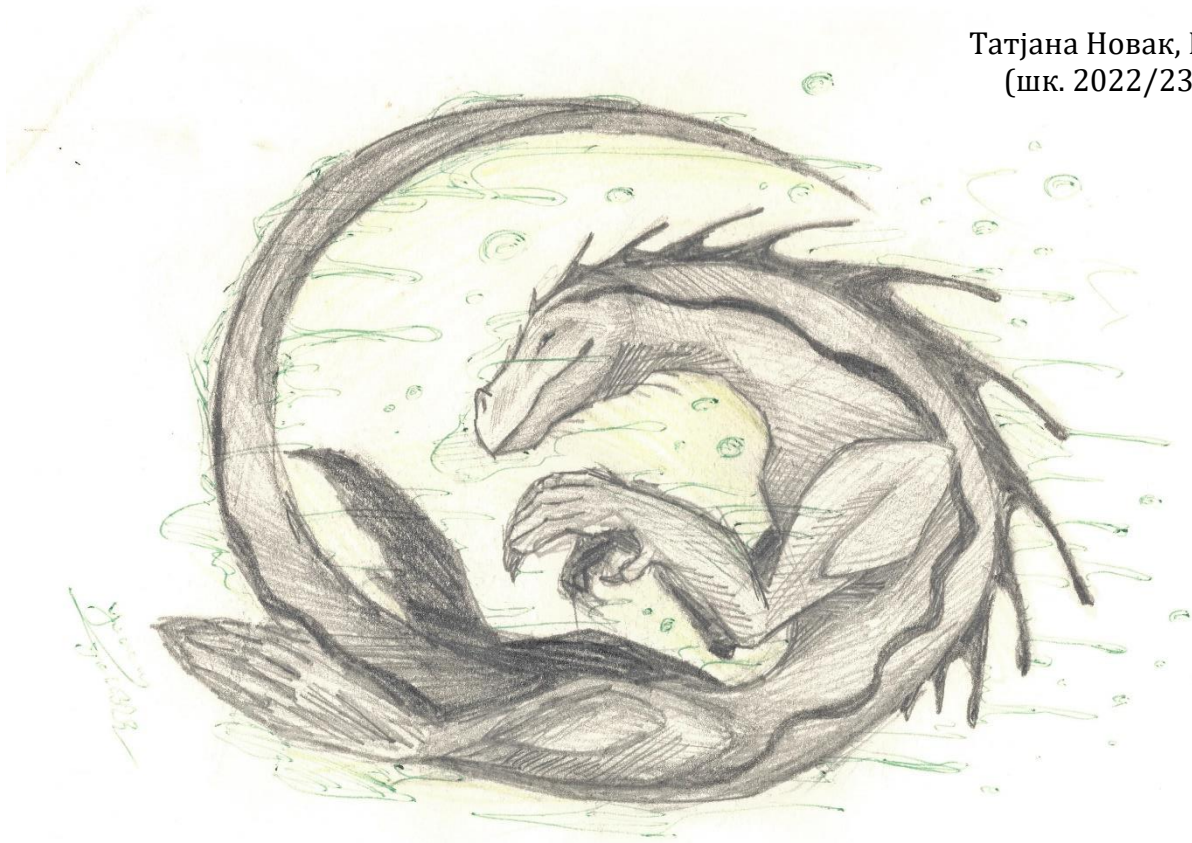
уџбенике употребљавао би се мушки род, а ако је баш неопходно, користили би се мовинирани фемининуми.

Током моцијске творбе користимо се моцијским суфиксима. Најчешћи су -ка и -ица. Међутим, у флексивним језицима суфикси су поливалентни, што значи да они не морају имати само једно значење, јер, на примјер, суфикс -ица се користи и за грађење деминутива. На моцијском пару *копач* : *копачица* очигледно препознајемо начин грађења мовинираних фемининума, на творбену основу *копач-*, додаје се моцијски суфикс *-ица*, и добијамо именицу женског рода, која означава лица женског пола.

Мислим да све на овом свијету има своје добре и лоше стране, па и појава моције. Залажем се за родну равноправност, и сматрам да је то прилично битно, али мислим и да ово није рјешење јер се положај жена у друштву неће промијенити ако неку жену назовемо *сликарком* или *докторицом*.

Рјешење треба тражити на ширем плану и у менталитету људи, а не у језику.

Татјана Новак, ШФ
(шк. 2022/23. г.)

СУБЈЕКАТ ЈЕ ПОЛУБОГ КОЈИ ВОЛИ ДА СЕ СКРИВА

Што год да се деси у животу, било какав злочин или инцидент, увијек нам је најважније шта се то десило, сам чин нас највише интересује. Потом нас занима вршилац радње. Ко је то учинио, како се зове, гдје живи, и све остало што можемо да сазнамо у вези са њим. А напослијетку и сама жртва. Јер најмање се говори о објекту, жртви, већ нам је важније шта јој се десило и ко је то учинио него ко је та жртва и како је она сада. Тако је то у животу, а и у синтакси.

Субјекат је, поред предиката, главни реченични конституент. Он јасно одређује ко је носилац радње и према њему се мање-више оријентишу сви остали реченични дјелови. На примјер, у њемачком језику, реченица не може постојати без субјекта, а на другом мјесту мора стајати предикат, око ког се распоређују и остали конституенти. Слично је и у нашем језику, само што субјекат не мора увијек бити наглашен, а предикат не мора стајати стриктно на другом мјесту као у њемачком језику. Али мора бити присутан, не можемо га само подразумевати, као што можемо субјекат. Зато нам је предикат бог реченице, јер указује на неку радњу, стање или збивање и конкретизује временски-модално реченицу, а субјекат је ипак полубог који воли да се скрива.

Важност субјекта није само то што је вршилац радње. Његов значај за конституисање реченице је у томе што глагол у функцији предиката мора да конгруира са субјектом уз који стоји, у лицу, броју и роду (ако разликује род). Тако не можемо рећи: „Марко су се смијале јучерашњој шали.“ „Марко“ је властита именица мушког рода, зато не можемо употријебити глагол у женском роду. Али опет, ако и ставимо радни глаголски придјев у мушком роду „су се смијали“, број нисмо усагласили са субјектом, јер нам је субјекат у једнини. Можемо да знамо морфолошка правила, да мијењамо именицу по падежима, или глагол по лицима, али у синтакси је важна употреба граматичког облика, а не како смо дошли до њега.

Субјекат је именички конституент најчешће у номинативу (може бити и у неком другом падежу, али тада говоримо о логичком субјекту). Могу да га чине именица („Мачка је прешла улицу.“), именичка синтагма („Вриједна дјевојка учи.“) или лична или нелична замјеница („Он је отишао на утакмицу.“). Међутим, ако употребљавамо личне замјенице у 1. и 2. лицу једнине и множине, оне могу бити

изостављене. Тако „ја мислим да...”, „ти треба да урадиш...” и „ви знате да...” има исто значење као и „мислим да...”, „треба да урадиш...” и „знате да...”. Ако су у питању друге замјенице, онда их не можемо изоставити ако субјекат претходно нисмо нагласили. Субјекат је увијек ту, само што га ми не видимо, или просто не желимо да га нагласимо. То бисмо могли да примијенимо и у животу.

Не знам да ли је могуће у синтакси да дамо већи значај објекту него субјекту или предикату, али у нашој свакодневици бисмо свакако могли да се потрудимо да то промијенимо.

Татјана Новак, IIIФ
(шк. 2022/23. г.)

ИМАТИ ИЛИ БИТИ?

МОБИЛНИ ТЕЛЕФОН И ЈА

Замисли да постоји ствар која се може купити, која ти даје приступ изобиљу информација коме није могао прићи ни најбогатији човјек из времена Западног римског царства!

Сад прекини да замишљаш, зато што то већ постоји, у виду телефона. Треба нешто да израчунам, калкулатор на телефону; треба да се пробудим рано сјутра да шетам пса, изволи аларм на телефону. Телефон преузима улогу многих ствари у нашем животу. Ријетко ко ће се одлучити за рјечник, већ ће узети телефон. Због овога телефон значи толико свима нама, а значи превише.

Дневно користим телефон три сата. Викендима мало више, радним данима мало мање. Та три сата нису сва потрошена на забаву, можда сам учио са презентације, читао, или проучавао неку апстрактну тему, мада је то посљедње доста занимљиво. Користим телефон кад год хоћу.

Забрана употребе телефона у школама је почетак, и то добар почетак, јер поред свих наведених предности, сама забрана ће бити тема за разговор међу ученицима. Али мислим да је коријен проблема у домаћинствима, и људској нарави (мада је то тема за други разговор). Бебе не купују саме себи ајпед.

Ипак, ако ме питате док се излежавам на тросједу гледајући неки од Тарантинових филмова на пиратском вебсајту, вјероватно ћу порицати да сам икад написао овај састав

Ђорђије Радуловић, Пд

Савремена технологија све више утиче на наш свакодневни живот. Свуда је око нас и контакт са њом је неизбежан. Користимо је у школама, код куће, кафићима, парковима, чак и док проводимо вријеме са пријатељима.

Прва ствар на коју помислим кад се пробудим је мој телефон, који сваког јутра зазвони у седам сати. Отворим очи, искључим аларм и проведем наредних двадесетак минута одговарајући на поруке. Колико год покушавала да смањим употребу телефона у току дана, не могу се одмаћи од њега на дужи временски период. Као да сам зависна! Стално имам потребу да га држим у рукама. Када није у

мојој близини, непрестано размишљам о новим порукама и информацијама које могу прочитати, сликама које могу видјети. Али то не радим само ја, већ велики број мојих вршњака.

Током разговора, моја пажња неријетко скрене са особе која је поред мене на телефон. „То се дешава свима”, тјешим саму себе, не покушавајући да промијеним ову лошу навику.

Много ми је лакше да разговарам о својим емоцијама телефоном него уживо. Зашто? Можда јер не морам да водим рачуна о реакцији и осјећањима друге особе, ипак је то само порука, зар не?

Колико год да сам везана за телефон, мислим да се забрана треба увести. Моја концентрација би на тај начин била усмјеренија на предавање. Комуникација са пријатељима би постала успјешнија, а мој вокабулар би се знатно проширио.

Хелена Кљајић, Пд

Глас је најнижа језичка јединица. За пренос гласа на даљину заслужан је телефон. А да ли служи само за пренос гласа?

Технологија као и језик сваког дана напредује све више. Сматрам да данашње генерације и генерације које тек долазе постају робови мобилних уређаја. На мобилном уређају сваког дана, чак и у овом тренутку, излазе нове видео-игрице, снима се нови садржај, објављују се нове вијести. Та мала стварчица постала је власник свих људи на свијету. Нећу да лажем, сама сам постала зависник, али слажем се да то није добро, поготово не за здравље. Не могу да замислим дан без мобилног уређаја, сваког дана на омиљеној апликацији проводим вријеме причајући са пријатељима. Уз телефон долазим до нових сазнања, нових информација, које често нијесу тачне. Генерације данас, на часу, у школи све мање времена проводе водећи вербалну комуникацију са другарима, професорима. Више се концентришемо на неки нови снимак, нову поруку или игрицу, а мање на наставу. Постајемо ограничени, видимо само оно што нас занима. Мислим да нам забрана телефона у школи може помоћи, али не пуно.

Вољела бих када би људи изашли из тог зачараног свијета. Када би подигли главу и осмотрили околину, били би сигурнији у себе, схватили би ко су и колико вриједе. Можда би се свијет промијенио, постао љепше мјесто за живот, а можда...

Живот пише нове романе, покушајмо да у сљедећем будемо представљени као паметнији, здравији и комуникативнији.

Итана Рајковић, Пд

Савремене технологије, посебно мобилни телефони, постали су неизоставан дио живота моје генерације. Упркос многим дилемама које прате њихову употребу, сматрам да мобилни телефон има своје мјесто и значај у свакодневном животу.

Користим га као средство комуникације, извор информација и забаве, алат за учење и још много тога. У данашњем дигиталном добу, мобилни телефон омогућава да будем повезан са пријатељима и породицом, без обзира на географску удаљеност. Такође, користим га за приступање интернету, како бих сазнао нове информације, учио и истраживао различите теме. Међутим, овај уређај често постаје и извор забаве кроз игре, друштвене мреже и видео садржаје.

Што се тиче мобилних телефона у школи, требало би да постоји равнотежа између забране и дозвољених ситуација. Мобилни телефон може бити користан алат за учење, али исто тако може ометати наставу и смањити концентрацију ученика. Стога бих подржао правило које дозвољава коришћење мобилних телефона у сврху учења уз дозволу наставника, али исто тако подржавам ограничења, како би се очувала продуктивност и квалитет наставе.

Мобилни телефон има своје мјесто у животима моје генерације, али важно је да га користимо савјесно и одговорно. Треба да препознамо његов утицај на своје ментално здравље.

Лазар Калуђеровић, Пд

Да ли смо свјесни колико сами себи узимамо слободе због зависности прекомјерног коришћења савремене технологије? Сигурно је да о томе не размишљамо довољно, а све више уништавамо себе и своју околину.

У почетку су мобилни уређаји служили за рачунске операције, математичка питања и уопштено су имали само пар функција. Данас могу извршити безброј команди, јер су направљени тако да се прилагоде потребама свих узраста. Колико штете, толико су и корисни. Мени, као и свим осталима, смањује физичку активност и сопствено размишљање (јер било коју информацију можемо пронаћи уз само пар кликова). Чини се да већина родитеља више и не води рачуна о прекомјерној

употреби мобилних телефона код своје дјеце. Чак и не желе да се њихово дијете осјећа издвојено јер нема мобилни уређај као и остали.

Када разговарам са пријатељима дописујући се преко уређаја, понекад имам осјећај да је конверзација безосјећајна. Можда је особа са којом разговарам тужна, али начин на који пише поруке ће ме навести да помислим да је све у реду. Приметила сам да се људи мање укључују у заједничке активности када са собом имају мобилне уређаје. Немају довољно концентрације, а ни интересовања за друге и, најгоре од свега, не развијају критичко мишљење.

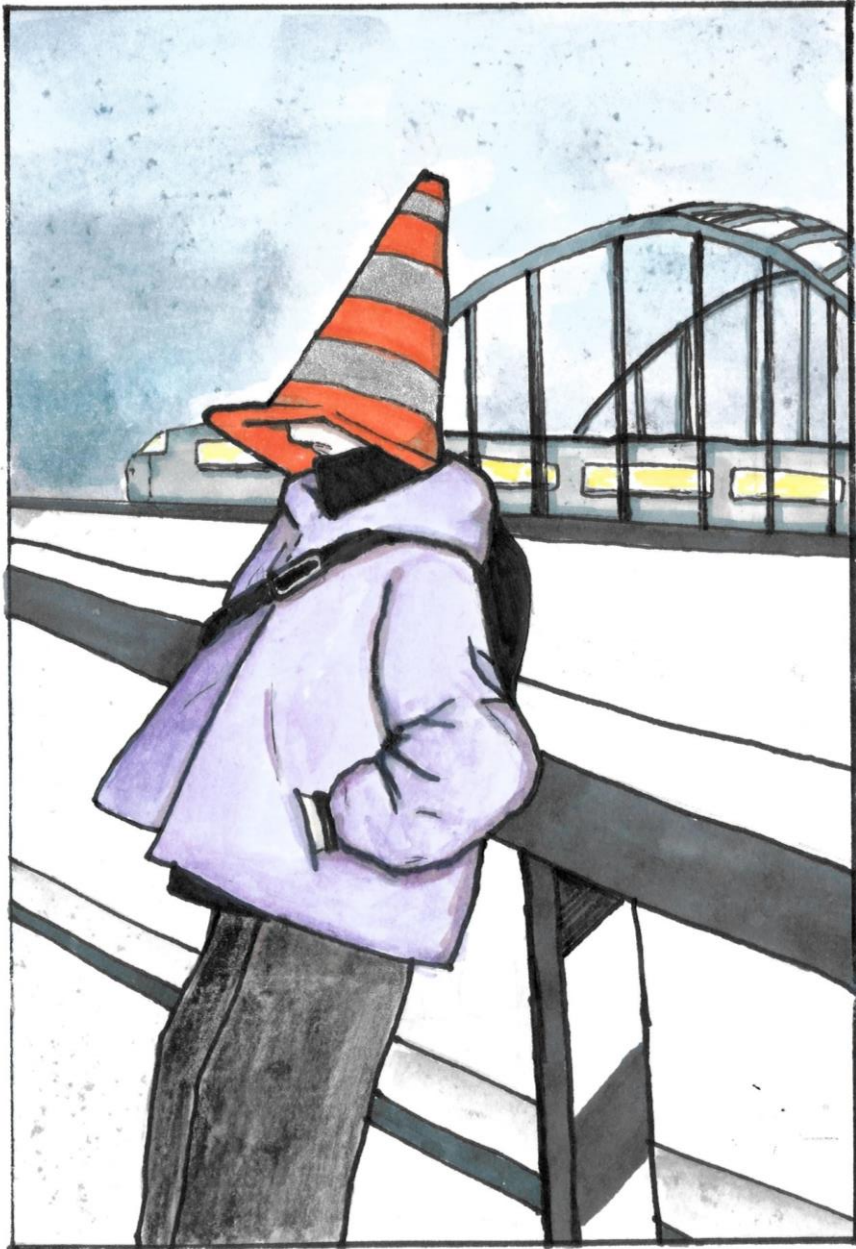
Свјесна сам да сам веома зависна од свог уређаја. Међутим, то је једини начин да се повежем са особом која је далеко. Поред тога, када треба да преведем неки текст на страни језик (рецимо, италијански), увијек имам проблем са стрпљењем (јер знам да преводац све може да уради за мене). Наравно да ни ја не размишљам довољно о свом здрављу, па мобилни телефон користим како бих играла игрице или побјегла од стварног свијета. Међутим, много боље би било када бисмо се сви суочили са самим собом (стварним свијетом) него када бисмо наставили да бјежимо од нечега са чиме ћемо морати да се суочимо прије или касније.

Неколико пута сам покушала да мање користим друштвене мреже (а посебно чим се ујутро пробудим), и умјесто тога сам читала књиге. Заиста сам се осјећала боље, али нисам успјела да се навикнем.

Захваљујући развоју технологије, мобилни уређаји нам на часовима могу помоћи како бисмо брзо нашли потребну информацију. Ипак, дјеца то не схватају довољно озбиљно, јер их родитељи од самог почетка нису научили како треба користити савремену технологију.

Забрана мобилних уређаја је вјероватно једина солуција, али је битан начин на који ћемо то представити младима. Да су часови занимљиви, сигурно је да бисмо заборавили на уређај чији смо роб. Међутим, нити ће сви часови бити занимљиви, нити ће се проблем смањити уколико реагујемо касно. Зато, своје млађе треба да учимо правилно од почетка.

Софија Мијушковић, Пд

Мобилни телефон користим много више него што ми је потребно и са собом га носим гдје год да идем.

Користим га да бих питао друга или другарицу из школе шта су, на примјер, наставници рекли да урадимо за сјутра ако нисам запамтио или записао. Поред потреба за школу, користим га и договарање излазака, играње игрица, читање спортских новости, дописивање са пријатељима итд. Прекомјерно користим телефон и понекад га користим само да би ми прошло слободно вријеме. Најбитније

и неопходно је да ученици свих школа одложе телефон прије почетка наставе, због тога што већина ученика мисли о телефону и ишчекују нову нотификацију.

Савремена технологија све је заступљенија и не бих могао да замислим данашњицу без ње. Колико је технологија заступљена, показује то да могу сазнати све новости које ме занимају, а да не устанем из кревета. То има и добрих и лоших страна. Добра страна је што не морам да се мучим да бих сазнао нешто, а лоша што баш та могућност прикупљања информација доводи до лијености и одвајања људи од друштва, односно, до мањка комуникације међу људима.

Телефоне не треба потпуно забранити у школи, већ треба да се повећају казне, зато што казне највише боле ученике. Треба увести неку кутију, полицу, или ослободити прву клупу за одлагање телефона, јер се одлагањем телефона повећава пажња ученика и ученици постају заинтересованији на настави. Колико год телефони били корисни за свакодневицу, постоји много више лоших него добрих страна њихове употребе.

Лука Дамјановић, Пд

Човјеку је свакодневни живот без савремене технологије постао незамислив. Она нам у многим ситуацијама може помоћи, али нас такође изолује од стварности.

Ученицима је њена употреба значајно олакшала школовање. Много је лакше и брже претражити непознати појам или неку тему на интернету него тражити информације у разним књигама. Ипак, и мени и мојим вршњацима је то само споредна сврха електронских уређаја.

Телефон углавном, као и већина, користим за „занимацију”. Свакодневно проводим по више сати гледајући различите видео-снимке, играјући игрице и дописујући се са друштвом. Чак и када га узмем из намјере да нешто корисно истражим, пажњу ми неријетко привуче нешто друго на телефону, што ми обично одузме доста додатног времена.

Захваљујући технологији није потребно да се састанем са пријатељима да бих им нешто испричала, већ то могу одмах учинити поруком. Због тога имам мању потребу да их видим уживо. А и зашто бих, када се свакодневно чујемо телефоном?

Чак и када се видимо, некада просто не знамо о чему да разговарамо јер смо све већ рекли.

Примијетила сам и да ми је пажња подијељена. Шта год да радим, увијек по неколико пута помислим на телефон. Некада и прекинем то што радим и узмем га у руке. Само минут, да видим да ли ми је неко послао поруку, помислим сваки пут. Тај један минут се готово увијек претвори у пет, па пет у петнаест, па тако прође и сат времена, а некада и по више сати.

„Када се обраћате некоме користећи телефон, не видите људски лик”. Много је лакше рећи нешто некоме када не мораш да га погледаш у очи. Увијек је пријатније причати о осјетљивим темама путем телефона. Ако дође до непријатне ситуације, можемо једноставно да прекинемо позив или угасимо телефон, док уживо немамо опцију да само нестане.

На часу телефон треба користити само ако је неопходно за учење, иначе сматрам исправним да се телефон остави прије часа на предвиђено мјесто. Он нам одвлачи пажњу чак и тиме што се налази у нашој близини, па га је боље одмах удаљити.

Лана Пламенац, Пб

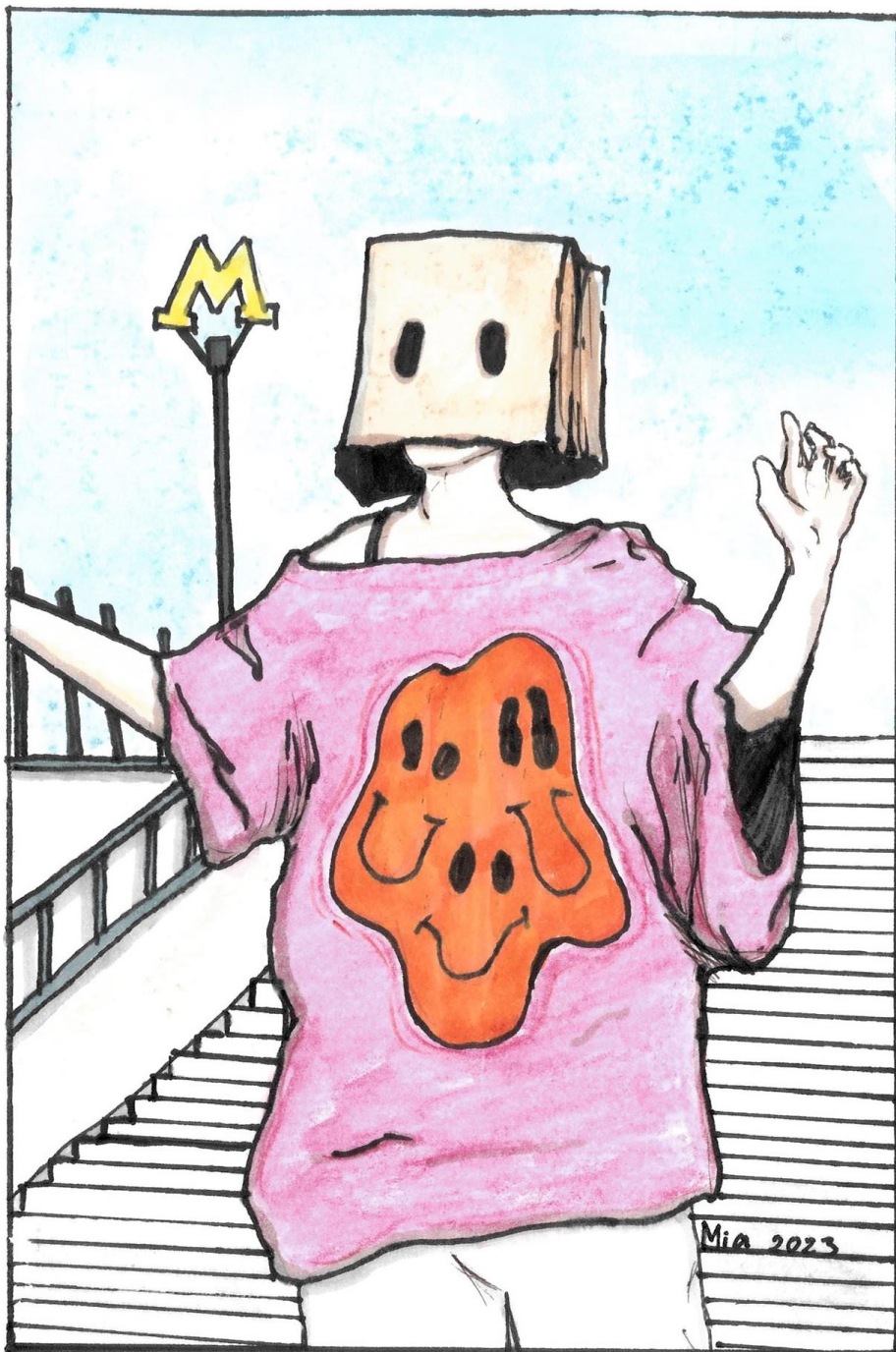
У данашњем дигиталном добу, мобилни телефони су постали саставни дио нашег живота. Они нијесу само алатке за комуникацију, већ су постали лична дигитална асистенција и средство за забаву.

Мој телефон је много више од обичног уређаја. Он је мој лични организатор и асистент. Користим га за праћење својих обавеза и распореда, биљежим важне датуме и постављање подсјетника. Такође, могу брзо приступити интернету како бих ријешила било какве недоумице или пронашла информације које су ми потребне. Наравно, телефон ми пружа и забаву. Гледам филмове, слушам музику, играм видео игрице. То је мој преносиви центар забаве и релаксације, који ми помаже да се опустим и разонодим кад год то пожелим. Нагли технолошки развој, као и брзина учења утицали су да одрасли користе једнако телефоне као и дјеца. Због убрзаног живота и рада родитељи не могу квалитетно да се посвете развоју и васпитању своје дјеце, па су сада то преузели мобилни телефони. Нажалост, младе генерације тако упијају лош садржај и расту под утицајем трендова и многих инфлуенсера. Тако дјеца не развијају своје когнитивне способности и фокус могу да

држе на једној тачки на екрану уколико се слике и појаве брже крећу у разним бојама.

Мој телефон није само електронски уређај, већ је постао продужетак мене саме. Користи се за организацију и комуникацију, забаву и документовање живота. Иако је важно да га користимо одговорно и са свијешћу о приватности, не можемо порећи колико је практичан и користан. Мој телефон и ја смо постали нераздвојни партнери у свакодневном животу.

Катја Звиздојевић, ПБ

СВЕ МОЈЕ ПРЕЧИЦЕ

ИЗМЕЂУ ЛАЈКОВА, ШЕРОВА И СРЕДЊЕ ОЦЈЕНЕ

Живимо у свијету захтјева – удовољи родитељима, удовољи екрану, искористи све што пречици личи! Зграби, не гледај! Нарцисизам претвори у алтруизам! Доброта постоји само ако је прати низ кликова. Бити виђен, највећа је вриједност!

Сви смо рођени под златном звијездом. Сви смо најљепши, најпапетнији, најбитнији. Наши неуспјеси туђа су кривица – такво је правило. Живимо у свијету слободе и индивидуалности, а сви једни другима личимо. Чини се, држимо свијет у џепу, а заправо је тај џеп постао наше „ја”. Како ћу знати шта да окитим хиперболом? Шта ће бити моји снови ако их не доставе електронски мудраци? Како мислити без пречица? Како бити уникат без упутства?

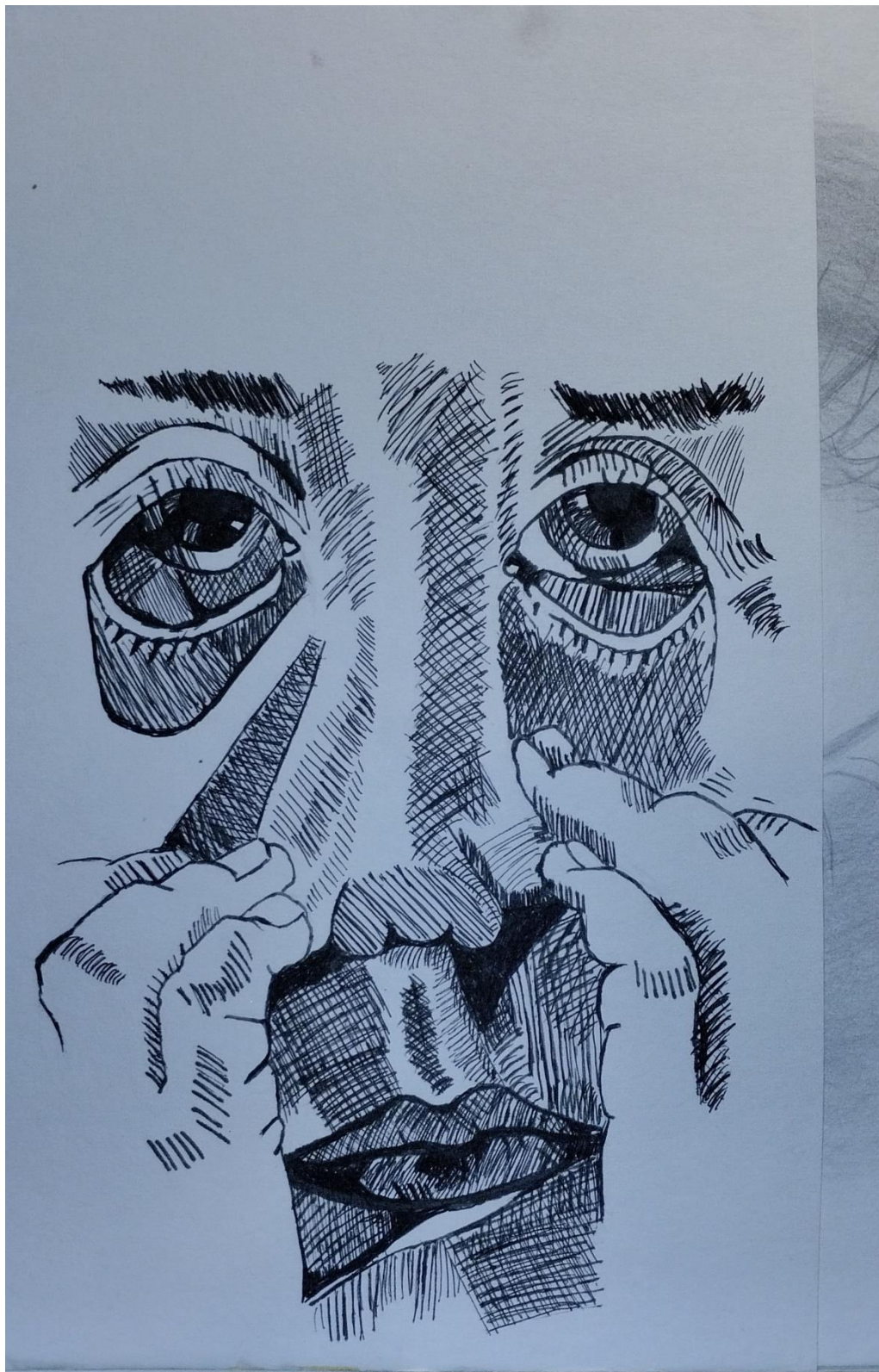
Лако је окривити родитеље – ко други улива лажне наде? Ко то као највећи крвник иде у зборницу? Заборављамо, и у књижевности нове епохе контрирају старим. Дијете одрасло као декоративни предмет који се не смије огласити, као подло створење чијим се ријечима не вјерује, постаће „најбољи друг”, а не родитељ. Они који су улицом трчали слободно, који су окусили укус блата и мирис посјекотине постаће нешто налик хеликоптеру. Увијек ће лебдјети над својим потомцима од стакла. Штити дијете од злобе искуства, његов живот мора бити лакши. Увијек лакше – то је мото наше генерације! Никад труд, само пречице, а када нестане пречица – глуми! Глуми успјех, глуми срећу. Што ти више завиде, то више лајкова! Већи број, већи статус!

Пречице интернета постале су наши нови родитељи још у основној школи – новим златним звијездама не треба родитељ од љубави, крви и меса. Млађим генерацијама телефон је родитељ још прије прве изговорене ријечи. Ал’ каква је то тек пречица – прве ријечи малих мудраца су стране! Какав подвиг, какво одрастање! Са телефоном ићи у вртић, са њим друговати, са њим се школовати – како смо модерни!

Захвалићу се правим пречицама: папиру, оловци, књизи и предавању! Хвала настави у школској клупи (макар и тетовираној иницијалима), хвала људима од крви и меса. Хвала срцима што куцају, којима сам особа. Плашим се дана када их и гимназија са хардвером помијеша, као што то раде изумитељи пречица негдје

преко неког океана... Стрепим од „пречица” које су ћорсокак памети, машти, емоцији! Но, све што екран слави једног ће дана постати стварност... Проклињем пречице!

Јана Вукчевић, IVн

Одмалена сам чекала тренутак када ћу моћи да кажем да сам одрасла особа. Почевши да планирам своју будућност, припремала сам се за нове почетке и препреке које одрастање доноси.

У мојој породици почетак, као и упис средње школе, јако је важан животни тренутак. Као да већ тада корачамо у свијет одраслих и припремамо се за стваран живот. Тек оног тренутка када сам се уписала у гимназију, схватила сам да су моји родитељи били у праву. Прве оцјене, прве школске кафе и свађе омогућиле су ми да средњу школу доживим у потпуности онако како су ми је описивали годинама уназад.

Морам рећи да мој почетак такозваног одрастања уопште није било пријатно искуство. Одвајање од дугогодишњих пријатеља, па све до нових професора и обимних лекција, мислила сам да је то најгора казна. Узимајући у обзир да смо моји вршњаци и ја генерација друштвених мрежа, тај период адолесценције изгледао је још горе. Гледајући све своје, како старе, тако и нове школске другаре на друштвеним мрежама, стекла сам утисак да само ја пролазим кроз тако мрачан период. Требало ми је много времена да разумијем оно о чему сам дуго мислила да све знам – да друштвене мреже нису стварност. Оно што нам је понуђено на телефону није мјерило праве истине живота. Требало ми је времена да научим да се сама носим са тинејџерским промјенама и проблемима.

Оно што ми је додатно стварало недоумице било је знање стечено у основној школи. Закорачивши у гимназију, осјећала сам као да моја знања и искуства нису била довољно добра. Разумјевши да сам сада корак ближе самосталности и независности, почела сам да се припремам за све оно што ме ускоро чека – први часови вожње, упис на факултет и вјероватно свима најзначајније – пунољетство. Сада, када сам на прагу ка остварењу својих снова и циљева, боље разумијем своје некадашње мисли. Посматрајући млађе генерације, схватила сам да сви адолесценти пролазе кроз своје ружније периоде у циљу бољег откривања себе.

Сви успони, као и препреке чине дио одрастања. Боље разумијевање себе и суочавање са сопственим врлинама и манама дјелови су једног веома изазовног процеса. Током њега схватите да ни за шта у животу не постоји краћи пут. Све оно што смо некада пропустили или заобишли кад-тад ће нас дочекати као недовршен

посао. Зато, треба се суочити са својим страховима и научити како се с њима самостално носити.

Ђина Раденовић, Шн

УСПИЊАТИ СЕ ЗНАЊЕМ – НЕБОДЕРОМ, СТЕПЕНИЦАМА ИЛИ ЛИФТОМ

Током школовања, често сам мијењала обрасце свог понашања. Унапређивала сам их углавном на основу искуства које је долазило након одређених пораза. Искуства у конкретним ситуацијама проткана знањем које сам стицала кроз образовање, доприносила су мојој стабилности и духовном узрастању.

Најдрагоцјеније знање које сам стекла дошло је тешким ходом степеницама ка врху. На овом путу сам добро упамтила сваки догађај и одмјерила га касније са временске дистанце, јер је овај ход текао споро. Младост ме често наговарала, што сам по својој слабости знала послушати, да се због неке наводне хитности ствари упустим у стицање инстант-знања, краћим и бржим путем – путем лифта. Када се сада осврнем на та знања, увиђам да су она скоро ништавна у односу на она прва. Уочила сам да у животу постоји искуствено правило које гласи да што се лакше у нешто убиједиш, лакше ћеш се и разувјерити, и обратно. Живот нам стално намеће вожњу лифтом, која представља варку како за моју, тако и за млађе генерације. Сматрам да се свака животна ситуација мора проћи корак по корак, како бисмо полако али сигурно стигли до самог знања-небодера.

Образовање је небодер чији је сваки спрат утемељен знањем. То знање, тј. спрат који оно чини даје нам само пар метара уздизања са оног који смо претходно достигли. Знање по знање, спрат по спрат, и у нашим знањима створио се небодер којем ни небо није граница, јер знање које је основ образовања у ствари је темељ новог небодера чији врх тек треба да достигнемо. Основна школа је била један небодер знања и баш када смо помислили да након девет година пењања по том степеништу више не морамо да прелазимо исто, испред нас се ствара један нови небодер – гимназија. Да, небодер мора имати много спратова, али овај је био посебан јер је имао само четири спрата знања која смо морали да пређемо, четири спрата теоријског знања, али још толико спратова радости, суза, несаница и бура. Кроз гимназију смо имали лакших и тежих дана. Свему томе доприносили су сви људи који су били дио нашег колектива, како професори, тако и ђаци и сваки запослени у овом небодеру. Некада су нам помагали да лакше прођемо све степенице и дођемо до врха, а некада су они ти који су нам стварали терет. Управо таквих дана је било много. Некада сам се осјећала као да не идем степеништем, већ

најновијим лифтом, а неријетко као да идем степеништем, и то носећи са собом терет знања.

Сматрам да је гимназија школа живота и одскачна даска мог даљег бивствовања. У том суживоту са гимназијалцима и размјени искустава, сазнала сам многе ствари које су ме као личност надоградиле и отвориле ми нове видике. Гимназија је постала небодер мог знања прожет личним, искуствима читавог колектива, али прије свега моје генерације која ће остати њена основна вриједност.

Захвална сам за сваки корак ка њеном врху и на сваком кораку који сам прешла, било пјешке, било лифтом. У сваком њеном камену остаће успомене мојег корака и корака читаве моје генерације. Корак по корак, знање по знање, и створили смо гимназију овакву каква јесте. Створили смо несаломив небодер знања који ће наставити свој пут вјечности.

Ирина Блечић, IVx

У савремено доба, знање је моћ. То је оружје које, ако се вјешто користи, може растјерати хорде недоумица и тешкоћа с којима се свакодневно суочавамо.

Међутим, ништа не пада с неба, и јасно нам је да је за квалитетно и примјенљиво образовање, у било којој сфери, потребан рад и одрицање.

Током свог школовања, схватио сам да се знање појављује у различитим облицима. Испрва сам мислио да оно не излази из оквира школе, али сам постајући све зрелији наишао на цитат: „Паметни учи из свега и од свакога; просјечан учи из искуства, а глуп све зна.” Годинама се ове ријечи преплићу у мени, и њихово тумачење постаје све потпуније.

У школи, због грешака, углавном бивамо кажњавани лошом оцјеном. Примјетно је да је већина ученика управо због тога развила механизам који им брани да на постављено питање дају одговор који је врло вјероватно тачан. Након тога слиједи кајање јер своје размишљање, које се испоставило исправно, нијесу подијелили са другима. Ужасно је што се овај циклус изнова понавља.

Грешке нас уче да након пада устанемо и да, иако задихани, наставимо да се пењемо степеницама небодера знања. Лифт представља баријеру која нас штити од грешака и критика и у нама генерише гордост и обману о непогрешивости.

Често се сјетим млађих генерација које симболизују птицу која слободно лети кроз основношколско образовање, мислећи да на крилима те слободе носе све знање, а онда неспретно ударе у зид средње школе, након чега наступи разочарање. Такав је био и мој почетак првог разреда.

Живот из дана у дан истиче своју неправедност, поготово на плану образовања, али наше је да не посустанемо и да одлучно корачамо према врху небодера јер не желимо да, приликом коришћења несигурних пречица, заглавимо у лифту.

Рашко Кљајић, IVx

Основна школа за мене је била једна лијепа возња лифтом. Без имало труда и рада добијала сам оно што пожелим. Довољна су била два осмијеха и понека шала да добијем оцјену коју желим, а не заслужујем. Мислила сам да знам све, а онда сам уписала гимназију.

Већина мојих пријатеља дијели искуство из основне школе са мном. Сви смо незаслужено уписали гимназију, и то је могло да се примијети већ на самом почетку првог разреда.

Први разред средње школе за мене је био тежак период. Изашла сам из лифта и нашла се на почетку степеница. Тешко је кренути степеницама када се навикнеш на лифт, дуго ми је требало да прихватим чињеницу да не знам. Кривца сам тражила у професору. Ту је и био мој највећи проблем. Када сам прихватила да лифт више није у функцији и да је проблем у мени, тек онда сам могла да кренем степеницама. Тада сам схватила зашто их до сада нисам користила. Када идеш степеницама, никада није иста брзина. Таман кренеш да мислиш да си стигао до краја, а онда схватиш да крај није ни близу.

Фокус који сам имала на друштву, игри и забави, сада је замијењен лекцијама, учењем и тестовима. Била сам толико изморена, тек тада разумјевши значај радних навика. Поред тога, као неком ко инсистира на друштву, јако ми је тешко пало одвајање од старих пријатеља.

Оно што сам примијетила сада, као матурант, јесте да млађе генерације нису ништа боље. Не могу да их кривим, јер ни ја у основној школи нисам изабрала да кренем степеницама.

Схватила сам да нема пречица у животу. Оно што није било завршено у право вријеме, кад-тад мора бити. Често мислимо да лакшим и краћим путем можемо доћи до циља. Међутим, ни за шта у животу не постоји краћи пут. Ја сам то научила на тежи начин, током својих средњошколских дана.

Амра Лекић, IVx

„Није тако било у моје вријеме”, рече ми деда док смо дангубили под крошњом дрвета. „Онај ко је знао, знао је да зна, а онај ко не зна, и то му је било познато,” додаде разочарано док је одлазио да ми убере понеку иглицу, а затим из даљине, тихо, али јасно чух: „Али данас... све је отишло низбрдо.”

Како се приближавам периоду самосталности, али и зрелости, запитах се шта је уопште зрелост: старост, образовање, или нека варка којом се тјешимо? Страхујући да ли сам је постигао, као и да ли ћу је уопште постићи, узех књигу и одлуцах у други свијет.

Пролазећи гимназијским ходницима, могао сам да чујем млађе генерације да се називају зрелима, што ме баци у преиспитивање њих и себе. Млађе генерације, па чак и моја, желе све одмах – труд, рад и стрпљење су непознати појмови, док је знање само оно што се научи ноћ пред тест, част изузецима, којих је све мање.

Данас је све мање и самопоштовања – платити неко „стручно лице“ да нам уради семинарски рад је неписано правило, а ко се потруди, сматра се издајником генерације, па чак и штребером, што је, из непознатог разлога, увреда.

Иако на овом свијету нисам дуго, могу да примијетим дезинтеграцију вриједности и карактеристика људи – емпатија ишчезава, а све обавезе се свODE на то да ће их одрадити неко други.

Тешко је одрастати у оваквом периоду, али гимназија ми је помогла да останем овакав какав јесам; зато треба знати и књижевност, и историју, и филозофију... Историја се понавља, свијест о томе не постоји, а зрелост? Њу ћу тек достићи, јер човјек учи док је жив, а гимназија ми је отворила могућност надоградње, и свијести о времену у ком одрастам.

Балша Кићовић, IVx

Негдје сам прочитала да је садашњост једино вријеме које нам заиста припада, а да је сјутра само очекивање. Будућност чека да направим скок из познатог у непознато, да се предам новим висинама. Гледам горе, и страх ме је. Страх ме је, и сигурна сам да нисам једина.

Никоме на лицу не могу да видим несигурност, страх који осјећам. Тако лако иду даље, као да већ знају свој сљедећи корак, а можда и десет наредних. Као да је то још само један обичан дан, још једна обична година. Без опреза, иду даље, праве грешке, и не чини им се страшним, док је свака моја грешка катастрофална. Сваку своју одлуку морам преиспитати, бар милион пута, питати за савјет најближе пријатеље и породицу, па тек онда коначно донијети одлуку. Кад сам слушала о Наполеоновим освајањима на часовима историје, звучало је другачије, лако. Донио је одлуку, и кренуо је. Ја не могу. Мислила сам да си одрастао са осамнаест година, знаш ко си, знаш како ћеш даље. Сада знам само да сам била у заблуди. Напуштам гимназију, и од мене се очекује да упознам свијет, а ја још нијесам упознала ни себе.

Гледам нове генерације како сједе гдје смо и ми сједјели, и воде разговоре сличне онима које смо ми водили. Мислила сам да се одрастање догађа у трептају ока. Једног дана си дијете, другог већ бринеш о свом потомству. Да ли је могуће да трептај траје читав живот? Јер један трептај раније, кретала сам у први разред основне школе и савијала се под теретом ранца већег од себе. Једино што се промијенило су пропорције мене и ранца.

Неком је довољан корак за успјех, за висине. Некога ће живот враћати назад, без милости и саосјећања. Некоме ће свака мала побједа представљати сате и дане уложеног труда и зноја. Правила не постоје, а од мене се очекује да знам да играм игру живота. Неко се служи кликом на дугме, и већ је пар спратова изнад осталих, међутим, и сналажљивост је вриједна дивљења. Знање никад неће бити усвојено кликом на дугме, то знам, али шта ће ми знање, кад на папиру губим?

Старији од мене су можда прошли кроз слично, а и млађи ће пролазити. У неизвјесности је страх, али и слобода. На мени је само да закорачим.

Андреа Ровчанин, IVx

Ушла сам у зграду. Како је већ неколико људи чекало ред за лифт, попех се степеницама, при чему су ме присутни стријељали погледом, као да ми фали један рукав на сакоу, или имам необичну боју косе. Када сам ушла у стан, почела сам да размишљам о „чекачима лифта” и „пењачима уза степенице”. Колико минорне и свакодневне ситуације говоре о нама? Могу ли степенице и лифт представити два архетипа у образовању?

Кроз своје школовање, а и у животу сусретала сам се и са једним, и са другим профилом личности. Ови који сада чекају лифт, увијек су се ослањали на помоћ других, и то у посљедњи час. Увијек сам им се дивила. Велики је то ризик, нарочито памтим њихову „креативност” приликом налажења начина за преписивање, шарма којим су говорили глупе изговоре, и слијепо повјерење у све богове који постоје.

Како је дошло до технолошког развоја, тако су се модернизовали и лифтови. Млађе генерације можда ни не знају за наруквице са формулама, пушкице са дефиницијама или мастило по длановима које се испира данима. Сада то све иде много брже. Клик, ето, већ је готово! Једна фотографија на телефону, и то је то! Ето шверца, помало досадно.

Ови који се пењу степеницама радили су сваки домаћи, учили (можда нередовно), радили су све сами. На крају школске године, с поносом би носили свједочанство својим родитељима, који би их наградили за сав уложен труд. С тим истим поносом они данас погледају степенице којима су се пењали, након што су дошли до улазних врата.

Сада можемо водити расправу о томе да ли је коришћење пречица морално или не, али и моралне вриједности варирају од особе до особе, тако да на то немам одговор. Јесу ли једни будале, а други не, ни на то немам одговор.

Једино што знам је да ћу у улазу увијек срести некога ко чека лифт, али и комшију који се задихано спустио степеницама са петог спрата. Оно што ми остаје је да изаберем тренутак када ћу користити лифт, а када степенице.

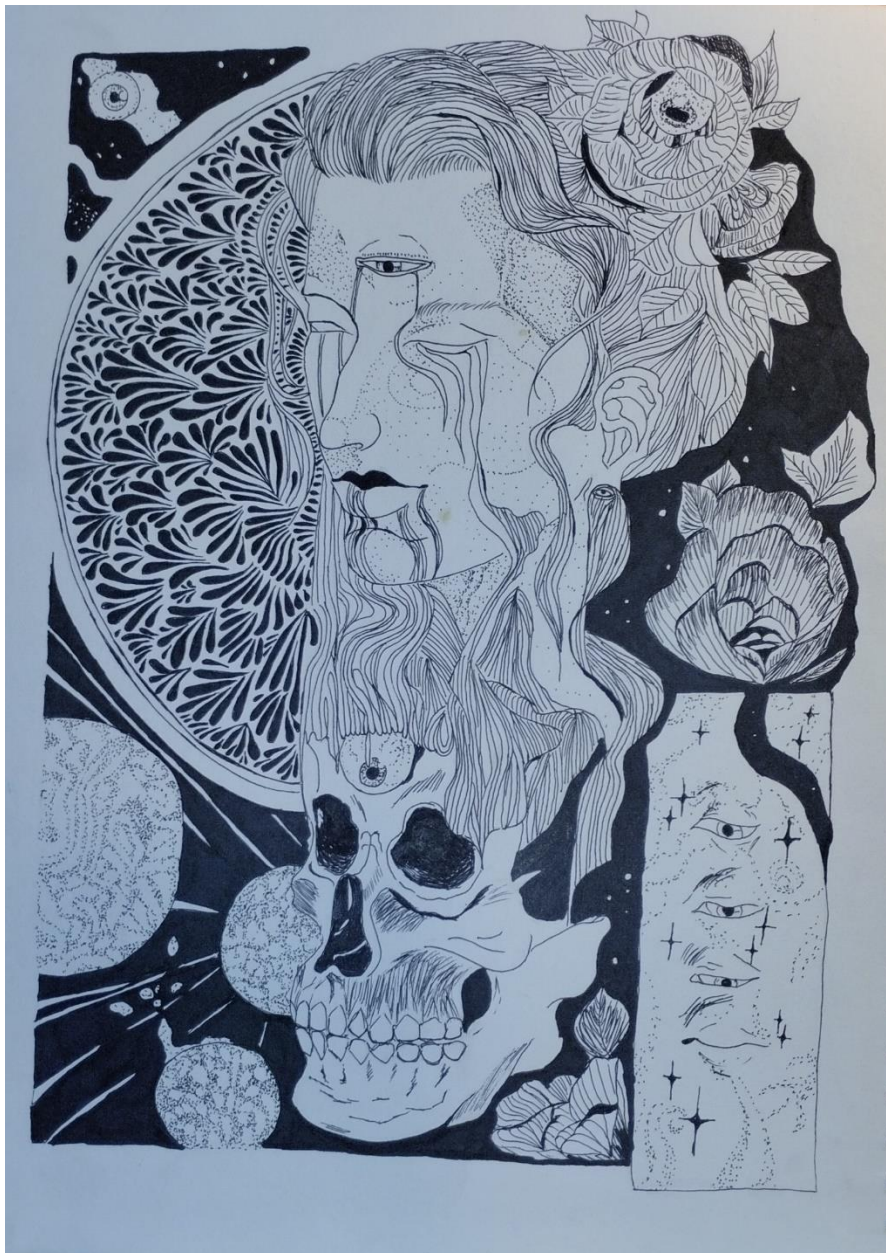
Петра Николић, IVx

УНУТАР УМА

ИСТИНЕ И ИЗАЗОВИ О МЕНТАЛНОМ ЗДРАВЉУ АДОЛЕСЦЕНАТА

Ментално здравље је веома важан дио благостања сваког човјека. Ментално здравље много је више од одсуства психичких болести и тешкоћа, а укључује осјећај задовољства, жељу за животом, смијех, способност суочавања са стресом и опорављања након тешких периода, као и осјећај смисла и сврхе у активностима и односима са друштвом. Иза сваког понашања крије се неко осјећање, а иза сваког осјећања налази се потреба. Када пажњу посветимо тој потреби, а не понашању, тада почињемо рјешавати узрок, а не посљедицу.

Са доласком периода адолесценције дешавају се трансформације на релацији родитељи–дијете, трансформишу се пријатељства, долазе први романтични односи. Дешавају се промјене тјелесне шеме и мијења се доживљај себе. Долази до честих промјена расположења, повећања стреса и испуњавања нових очекивања. Депресија, разни облици анксиозности, поремећаји пажње, расположења, поремећаји у учењу и тикови су најчешће врсте психичких сметњи које се могу појавити код дјете. Најчешћи симптоми које дијете или нека његова блиска особа примијети код њега су: немогућност ношења са обавезама и активностима, нагле промјене у учењу, премало или превише сна, дуготрајно негативно расположење, чести испади бијеса, веома мали или веома велики унос хране у организам, губитак интереса за дружење и активности које је дијете радило са задовољством, видљиво повећање времена проведено у самоћи, непослушност, агресија, безнадежност и суицидне мисли.

Менталне болести се све више развијају код адолесцената, на шта старији не обраћају пажњу и називају све то „лубертетом“. Најчешће, дијете од тринаест година види „проблем“ у себи, некад раније, некад касније. Тинејџер на друштвеним мрежама дође до чланка о овим проблемима и повеже симптоме који му се дешавају већ годинама уназад. Симптоми причају причу која се потискивала, о којој се ћутало, коју није имао ко да чује. Они су глас тијела, ма колико били тешки, једино су што смо у стању да примијетимо. Међутим, често се не узимају за озбиљно, јер дјетету није дијагностикована болест. Незатражена помоћ на вријеме или несхватање да треба помоћ доводи све више до самоповређивања дјете или онога најгорег, самоубиства. У свијету сваких петнаест минута неко изврши самоубиство, од чега је 90% повезано са менталним здрављем. Нажалост, дјеца не виде други излаз и послије се околина пита зашто долази до тога. Постоји неколико разлога због којих млади не говоре о својим проблемима менталног здравља:

- предрасуде о менталним поремећајима
- вербално и невербално насиље због различитости
- ментално здавље често је сигматизовано у друштву
- недостатак повјерења у друге људе
- недостатак приступа подршци
- наметање да буду снажни и не показују слабост

Проблем у садашњем времену је мишљење других људи: „Шта ако ми се неко подсмјехне, јер сам затражио помоћ?“ Доминантно присутно увјерење о менталним поремећајима адолесцената у нашем друштву је да су то нормалне манифестације развојног периода кроз који пролази.

У нашем друштву се и даље негативно гледа на обраћање психологу или психијатру, иако би то требало да буде потпуно супротно те, и ако се дијете обрати родитељима, они одбијају да се обрате за помоћ љекару, јер мисле да је то срамно и да могу сами да ријеше проблем. Такође, и ако се обрате психологу и психијатру, обично се и дијете и родитељи сраме казати да је дјетету пружена стручна помоћ, због коментара околине. Препоручљиво је да свака особа посјећује психолога, небитно да ли је њој дијагностикована болест или не, јер требамо имати особу поред себе која нам може помоћи на прави и стручан начин у разним ситуацијама. Све ово указује на то да није срамота обратити се за помоћ. Није страшно затражити помоћ, боље је него затворити се у соби и питати: „Шта није у реду са мном, у чему гријешим?“

- Неспремност родитеља да увиде и пружи адекватну помоћ и подршку дјечи

Родитељи треба да буду највећи ослонац и подршка у нашим животима, али већина дјеце не сматра да је тако, јер им осјећај сигурности није приказан на прави начин. Родитељи би са својом дјецом требало да разговарају о свему овоме много прије него што дође до првих симптома и да покажу дјечи да су им они сигурно мјесто за повјеравање. У данашњем окружењу је најчешће супротно од тога, они само одмогну дјетету, што доведе до озбиљних посљедица које се тешко рјешавају и тек тада се запитају гдје су погријешили. Често су и они ти због којих се код дјеце развију менталне болести.

Мишљење већине родитељи је да технологија утиче на све ово, али дјечи је то понекад једини излаз из реалности. Родитељима је најлакше повезати све са њом и забранити дјечи приступ истој, али постижу само контраефекат. Дијете ће то злоупотријебити, покушати да се освети родитељима, смањиће комуникацију са особама око себе и још се више повући у себе, и то ће директно утицати на њега и његову менталну ситуацију.

- Страх од осуде вршњака

Стигма је када те неко види у негативном смислу, зато што си карактеристичан или другачији од данашњих стандарда, задиркује те због тога, додају непожељне коментаре, врши насиље и баш то је често узрок одгањања тражења помоћи и погоршања цјелокупне ситуације. Дјеца се плаше шта ће њихови вршњаци рећи на то што они имају да кажу, па ће све задржати за себе.

Тренутно највећа платформа на којој се прича о свему овоме су друштвене мреже. Многи људи подијеле своје искуство на интернету, неко им се обрати да им помогне или сами они затраже помоћ, дају савјет једно другоме. Иако се интернет не чини као сигурно мјесто, многи тинејџери се осјећају сигурно на њему јер пронађу вршњаке који их разумију и са којима могу да попричају о свему што им се догађа, за шта немају повјерења да се обрате и отворе некоме уживо, осим да их ти људи осуђују.

- У чему видим рјешење?

Важно је створити сигурно и подржавајуће окружење у којем се млади осјећају угодно да дијеле своје проблеме и траже помоћ. Како би се проширила свијест о овоме, треба више да се говори на ТВ-у, у школама, да се на ову тему праве радионице и за дјецу и за одрасле. Како би пут за рјешење и спречавање да дође до оваквих проблема лакше представили дјечи и њиховим породицама, као и осталима, било би добро направити приручник у којем би се обрадила ова тема на што разумљивији начин, који би се дијелио дјечи у школама. Није стид затражити помоћ, већ је стид не пружити је и супротставити се на неадекватан начин, подсмјехивањем и сличним погрдним активностима. Едукација о менталном здрављу, смањењу стигме и пружање доступних ресурса могу бити кључни кораци у подстицању младих да отворено разговарају о својим проблемима.

Сибела Шећеровић, Ил

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISSN 1800-5438 = Znak
COBISS.CG-ID 18777360

Et choisit enfin
le monde le par.
jamais regné, si
coup plus de
Zèle, pour la
sauva la vie
peu fâcheuse
in viole les pro.
a sa soeur. Elle
me, qui étoit a.
pendant elle labo.
eue une estime
l'on dit même
ces avec elle
Bayle Diction.
P. O. P.
obligés par
mias Galliam

Wotton / Isaac / Smith
Provincia Lincoln
Westminster le Ma
Général Stanhope,
Le con trop emphat
Gratulentur Sibi
le Humani Gener

Camden / Philhelmus
principaux ouvr
Isles Britannique
les du Règne de la
cement du Règne
Ces ouvrages le fixer
et le Pausanias d'

Boyer / Abel / de Castres,
1re. Bretagne, ouvrage
2°. L'Histoire du Ro

Henricus de Huntington
Historiam Anglia usq
Argentorati / Bernardus
Galliam

